

TV 15

Glasilo Zveze združenj borcev NOV
in Zveze rezervnih vojaških starešin
Slovenije

Glavni in odgovorni urednik: France Šušteršič

Leto XI. — St. 48—49 29. XI. 1973

ZGODOVINSKI POSNETEK

Jajce, mesto ob Plivl, je pred 30 leti doživelo zgodovinsko jugoslovansko noč: na II. zasedanju AVNOJ so bili položeni temelji nove Jugoslavije. Fotokamere so nam ohranile več prizorov s tega

zasedanja. Eden najznačilnejših je tale, posnet med razpravo o referatu tovariša Tita. Poleg njega, ki sedi v fotelju, vidimo tudi slovenske delegate Josipa Vidmarja, Edvarda Kocbeka in Josipa Rusa, zraven slednjega pa sedi Moša Pijade.

Vsem članom ZZB NOV in ZRVS Slovenije ter naročnikom in bralcem »TV 15« iskreno čestitamo za dan republike in jim želimo prijetno praznovanje

RO ZZB NOV Slovenije
RO ZRVS Slovenije
Uredništvo in uprava »TV 15«

Velika oporoka avnojskega rodu

OB 30. OBLETNICI II. ZASEDANJA AVNOJ V JAJCU

Praznovanje zgodovinskih prelomnic iz nase revolucije ne bi smelo biti prazno čaščenje minulosti in posameznih osebnosti, ampak mora biti napotilo in spodbuda za novo revolucionarno akcijo, ki jo zahteva sedanji politični trenutek. Letošnja proslava 29. novembra, v spomin na drugo zasedanje AVNOJ v Jajcu, to tudi je.

Drugo zasedanje AVNOJ je bilo odločilni mejnik v nastajanju Socialistične federativne republike Jugoslavije, bratske skupnosti enakopravnih narodov in narodnosti, ki se je rojevala v ognju oboroženega boja proti okupatorjem in njihovim pomagačem in ki je že v svojih prvih zgodnjih izražala svoj ljudski, samoupravni značaj. Sam AVNOJ je bil vrh v razvoju države narodno-osvobodilnih odborov, ki si jih je ustvarilo ljudstvo samo, da bi lahko mobiliziralo vse svoje gmotne vire za boj in za dokončno zmago nad okupatorji, da bi zavarovalo izvore za svoj fizični obstoj in za vzdrževanje svoje vojske, da bi zagotovilo pravično delitev dobrin in pravične enakopravne odnose. Ti revolucionarni samoupravni organi ljudstva so nastajali časovno različno, z osvobajanjem posameznih krajev ali pa kar na zasedenem ozemlju, različno so se tudi imenovali (v Sloveniji so bili to odbori osvobodilne fronte), skupno pa jim je bilo to, da so v njih odločali preprosti ljudje, da se niso nikoli dvigali nad ljudstvo in so vedno služili samo njegovim koristim.

Takšna oblast se je pojavila že zelo zgodaj. Tako so v osvobojenih Beranah (Ivangradu, Črna gora) že 21. julija 1941 izvoljeni ljudski predstavniki, 217 po številu, sklenili, da s tistim dnem pre-

nehajo obstajati vsi organi oblasti, civilni, sodni in vojaški, tako bivše-jugoslovanski kot tudi okupatorski, celotno civilno, sodno in vojaško oblast pa prevzame ljudstvo. Ustanovili so narodni odbor osvoboditve, ki je imel vso oblast v tem kraju, sestavljali pa so ga predsednik, tajnik in še 19 članov.

V Ljubljani in drugih slovenskih krajih pod italijansko zasedbo so tako revolucionarno oblast tvorili odbori OF, ki so bili razporejeni po ulicah in mestnih četrtih, po vaseh, po tovarnah ali ustanovah. Ti odbori so ustanavljali borbene skupine, zbirali prostovoljce za partizansko vojsko, organizirali obveščevalno in protiovbeščevalno službo, zbirali orožje, strelivo in vojaško opremo, hrano in obleko, sanitetne potrebščine, papir in kemikalije, skrbeli za družine preganjanih in za ilegalce, pobirali so celo narodni davek in posojilo lo osvoboditve, tiskali vrednostne papirje in sodili narodnim izdajalcem. Ze do 12. septembra 1941 je v družbeni bazi nastalo takšno stanje, da se je Vrhovni plenem OF lahko konstituiral

OBVESTILO ZA NAROČNIKE

Današnja številka »TV 15« je dvojna (48—49), kar pomeni, da list 6. decembra ne bo izšel, to pa zavoljo praznikov, ko gradiva ni moč pripravljati in tiskati. Naslednja, tj. 50. številka bo izšla 13. decembra.

kot Slovenski narodno-osvobodilni odbor ter izdal štiri odloke, prve revolucionarne zakone, ki so imeli državno-pravni pomen.

Z nastankom osvobojenega ozemlja se tudi v Sloveniji pojavijo krajevni narodno-osvobodilni odbori, ki jih je izvolilo ljudstvo marsikje tudi s tajnim glasovanjem. Ti organi revolucionarne oblasti so poslovali na podlagi tako imenovanih Fočanskih predpisov, ki so določali sestavo in dejavnost narodno-osvobodilnih odborov, ki so uzakonjali temeljna načela narodne suverenosti, samoupravnosti, zakonitosti, humanizma, javnosti delovanja itd. Fočanski predpisi so nastali v začetku leta 1942, izpopolnjeni pa so bili septembra istega leta. V tem razdobju je nastalo na stotine narodno-osvobodilnih odborov, ki so se odlikovali po svoji zakoreninjenosti v ljudstvu, po svojem demokratičnem poslovanju, po človečnosti — prvič v zgodovini so predstavljali oblast, ki se je preprosti ljudje niso bali. Dejansko so ljudje v okviru teh odborov samoupravno reševali medsebojne odnose, probleme prehrane in oskrbe tako zase kot za svojo vojsko, socialna in humanitarna vprašanja, skratka, vse tisto, kar poraja življenje in težavni vojni čas. Taka samoupravna organiziranost ljudstev je že konec leta 1942 zaobsegala toliko pokrajin, da je bilo mogoče iz delegatov takih odborov organizirati 1. zasedanje AVNOJ v Bihaću.

Nadaljnji razvoj je tekel po bolj uhojenih poteh — oborožena sila revolucije se je številčno, organizacijsko in kakovostno krepila, osvobodjena ozemlja so se širila, ljudstvo pa je povsod organiziralo krajevno samoupravo. To seveda ne pomeni, da je vse to poslej teklo brez žrtv in brez težav ali celo brez napak. Ne, ravno nasprotno. Po-

trebne so bile ogromne žrtve, potrebni so bili strahotni napor, potrebno je bilo nedopovedljivo samoodrekanje, odrekanje osebnim potrebam v korist skupnim interesom. Ravno ta zavest o podrejanju zasebnih koristi skupnim, vsenarodnim smotrom in pa na vsakem koraku izpričana človečnost sta bili gonilni sili k zmagi in napredku. Drugo zasedanje AVNOJ v Jajcu, 29. novembra 1943, je bilo potemtakem samo vrh razvoja v nastajanju naše samoupravne družbene skupnosti, posledica brezkompromisnega boja zoper ljudske zatiralce, izkoriščevalce in škodljivce vseh vrst.

V dobrem poldrugem letu po zasedanju AVNOJ v Jajcu so bile vse jugoslovanske pokrajine osvobodjene — revolucija je vojaško zmagala. A tudi poslej je bilo treba budno stati na straži pred ljudskimi sovražniki raznih barv tako zunaj kot tudi znotraj države. Toda revolucija je osvojila vse ključne položaje, ustvarila ljudsko armado, oblast in druga sredstva za varovanje ljudskih pridobitev in socialističnega razvoja. Po zaslugi silne zavzetosti delovnih ljudi in še zlasti mladine je bilo odpravljeno vojno razdejanje — začela se je industrializacija, začeli smo ustvarjati gmotne temelje za brezrazredno družbo. Toda v tej bitki za gmotno blaginjo in za ustvarjanje temeljev nadaljnjega napredka smo na trenutke pozabljali, komu je to pravzaprav namenjeno, zašli smo na razna stranpota. Predvsem je prevladalo vzdusje nekakšne lagodnosti, lova za užitki in gmotnimi dobrinami, uveljavila se je miselnost meščanske in potrošniške družbe, pozabljali smo na skupne družbene koristi, predvsem pa na malega, delovnega človeka. Vse to je porajalo nove ob-

Nadaljevanje na 3. strani

besede in dejanja

ODVZELI SO JIM NEZAKONITO PRIDOBLEN DOBIČEK

V letošnjih devetih mesecih je okoli 900 inšpektorjev v naši državi opravilo več kot 54.000 pregledov cen in kakovosti različnih izdelkov. Ugotovili so, da je 38,6 odstotka delovnih organizacij — upravičeno ali ne — povečalo cene proizvodov na trgu, s čimer so prekršili veljavne zakonske predpise. Tako so samo ti proizvajalci (ki so jih kontrolirali) stali 192,7 milijona dinarjev več, kot je bilo predvideno. Proizvodnim, trgovskim in storitvenim organizacijam so od-

vzeli 26,7 milijonov dinarjev nezakonito pridobljenega dobička.

Komunist — 19. XI. 1973

NAŠE BRODOVJE BREZ DOMAČIH TOVOROV

Tovor lesenega gradiva, opreme in kemikalij, zbran iz nekaj naših industrijskih središč, prevožen s tovornjaki in železnico do atlantskih luk zahodne Evrope, nekajkrat pretovorjen in pregledan, je končno dospel do ladje neke angleške družbe, ki ga je prevzela. Naše blago je nato nadaljevalo pot čez ocean do tržišča. Spremljalo ga je niz deklaracij, manifestov, proračunov strokovnjakov in dobrih želja.

In to blago bi lahko v naši luki

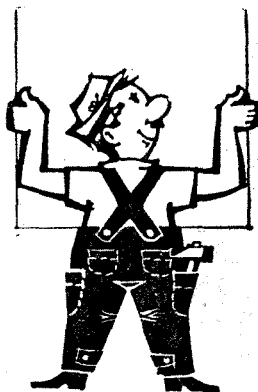
prevzele naše ladje in bi ga »čez lužo« prepeljali naši pomorščaki. Bilo bi ceneje in vsestransko koristnejše tako za ladjarje kakor tudi za izvozno gospodarstvo, če bi vsaj vsako drugo pošiljko iz Jugoslavije prevzeli v čezmorske dežele z našimi ladjami in ne kot doslej le vsako peto.

NIN — 18. XI. 1973

POŠKODBE PRI DELU

Lani smo v Sloveniji zabeležili okrog 50.000 poškodb na delovnem mestu. Zaradi tega je gospodarstvo izgubilo milijon delovnih dni. V Jugoslaviji je prav v naši republiki največ poškodb pri delu na tisoč zaposlenih, pravijo statistiki.

Nedeljski dnevnik — 25. XI. 1973

LESNO
KEMICNA
INDUSTRIJA
•lesonit•
ILIRSKA BISTRICA

Po šestih letih je Grčija spet doživela državni udar. Namesto polkovnikov so ji zavladovali generali, katerim je bil Papadopoulos preveč napreden. Dne 14. novembra so študenti zasedli politenični inštitut v Atenah in zahtevali več svobode. Odpor je vlada zatrla tri dni pozneje. Voditelj opozicije Papandreu pravi, da je bilo najmanj 400 mrtvih, po mišljenju vlade pa le 12. V nedeljo 25. novembra je oblast prevzel general Fedon Gizikis. Po radiu je bilo rečeno, da so to storili zato, ker se je položaj razvijal podobno kot pred vojaškim udarom leta 1967. Gizikis je baje prijatelj izgnanega kralja Konstantina.

Na osrednji slovesni seji ob 30. letnici AVNOJ v Jajcu govori predsednik republike Josip Broz Tito. Na tej slovesnosti je 550 povablencev, med njimi prav vsi še živeči udeleženci II. zaseda-krajin, zvezne skupščine, predsedstva SFRJ, ZKJ, ZSD, ZSJ, ZZB, NOVJ, JLA in drugih družbenopolitičnih organizacij. — Predsednik Tito je odprl športni in rekreacijski center »25. maja« v občini Stari grad v Beogradu.

Predsedstvo sveta zveze sindikatov Jugoslavije je na svoji seji ocenilo, da načrti družbenoekonomskega razvoja Jugoslavije od 1971 do 1975 ne uresničujemo tako, kot je bilo načrtovano. Slabše rezultate smo dosegli zlasti kar zadeva naraščanje življenjskega standarda in produktivnosti dela, pri gradnji stanovanj za delavce in načrtovanem hitrejšem razvoju manj razvitih področij. Razen tega nismo zaustavili inflacije, katere negativne posledice so se vedno zvalile na pleča delovnih ljudi. »Razprava o pomanjkljivosti pri uresničevanju razvojnih načrtov,« je dejal Marjan Rožič, sekretar sveta ZSS, »se ne sme izogniti problemu odgovornosti organov in posameznikov, ki so krivi za počasnost in nedoslednost pri uresničevanju zastavljenih nalog.«

Iz Hrvaške prihaja predlog, da bi ustanovili red maršala Tita. Z njim bi odlikovali za posebne zasluge tiste, ki so največ prispevali h kontinuiranemu razrednemu razvoju naše revolucije in oblikovanju samoupravnih socialističnih skupnosti.

Jugoslavija in Libija sta se sporazumeli, da bo Libija letno pošiljala Jugoslaviji 2 milijona ton surove nafte, Jugoslavija bo zgradila za Libijo dva večja in štiri manjše tankerje za prevoz nafte. Med nedavnim Gadafijevim obiskom je libijski minister za nafto podpisal v Beogradu sporazum o razširitvi gospodarskega sodelovanja med Libijo in Jugoslavijo.

Sekretar za zunanje zadeve ZDA Henry Kissinger je na tiskovni konferenci napovedal možnost, da ZDA sprejmejo protiukrepe, kolikor bi se »brez podlage in neomejeno dolgo« nadaljeval embargo arabskih držav na izvoz nafte v ZDA. Kissinger upa, da do tega ne bo prišlo, ker je prepričan, da arabske države razumejo, da si ZDA prizadevajo, da bi prišlo do pravičnega in častnega miru na Bližnjem vzhodu.

Na podlagi odločitve zahodnonemške vlade je ministrstvo za delo izdalo nalog zveznemu uradu za zaposlovanje,

naj takoj preneha najemati delavce iz držav, nečlanice EGS. To praktično velja za Jugoslovane, Turke, Grke, Špance in Portugalce ter Afričane. Kot so pojasnili, so se za tak ukrep odločili zaradi vedno bolj kritične energetske krize, ko bi velike družbe morale odpustiti delovno silo.

Italijanska vlada je sprejela sklep o razpustitvi nacifašistične organizacije »Ordine nuovo« (novi red). S tem so v Italiji prvič uveljavili zakon iz leta 1952, po katerem naj bi ostro kaznovali vsak poskus oživljanja prepovedane Mussolinijeve fašistične stranke in vsako poveljevanje fašizma. Sklep vlade se navezuje na obsodbo 30 aktivistov te organizacije, ki jih je rimsko sodišče obsodilo od 5 mesecev do 5 let zapor. Fašisti so imeli zveze z nemškimi neonacisti in so pripravljali v Italiji zaroto, na svojem spisku so imeli vrsto osebnosti, ki naj bi jih pobili.

Predsedstvi ZMS in ZRVS Slovenije sta na podlagi zelo kritične analize sedanjega stanja spregovorili o skupnih nalogah obeh organizacij pri obrambi vzgoji in vključevanju mladine v obrambne priprave. Prišli sta do spoznanja, da bi s skupnimi prizadevanji, skupaj z odbori SLO in drugimi dejavniki na terenu, morali dosegati boljše uspehe pri vključevanju mladih v vojaške šole in akademije.

Po sporočilu sekretariata za informacije zveznega izvršnega sveta so na seji predsedstva SFRJ obravnavali predloge socialističnih republik in pokrajin o pomilostitvi obsojencev ob dnevu republike. Predsedstvo SFRJ je sklenilo, da bo del obsojencev oprostilo nadaljnjega prestajanja kazni, delu obsojencev pa kazen zmanjšalo.

Libijski predsednik, ki se je mudil v Jugoslaviji, je odpotoval v Pariz, kjer se srečal s francoskim predsednikom Georgesom Pompidoujem. Do tega srečanja je prišlo na željo libijskega predsednika. Menijo da je bila glavna tema pogovorov med predstavnikoma obeh držav problem na Bližnjem vzhodu in dvostransko sodelovanje. Očitno je, da je Gadafi izkoristil ta obisk, da bi izboljšal odnose in sodelovanje s Francijo.

Sovjetska zveza in predstavniki palestinskega odporiškega gibanja so se strinjali, da sporazum o miru na Bližnjem vzhodu, ki bi prezl pravice palestinskega ljudstva, ne bi bil ne pravičen ne trajen. Obe strani sta potrdili absolutne pravice palestinskega ljudstva ob zahodnem bregu Jordana in na območju Gaze, da odloča o svoji prihodnosti.

Glavni urednik poluradnega kairskega dnevnika »Al Ahram« Hejkal, je predlagal arabskim kraljem in šefom držav, ki se bodo zbrali v Alžiru, naj se resno pogovore o predlogu, da bi izdelali arabsko atomsko bombo. Po njegovem mnenju bi morali Arabci imeti lastno atomsko bombo ali možnost za izdelavo, saj je lahko le tako orožje poročstvo za varnost in mir. Po njegovem bi bilo za to dovolj 200 do 300 milijonov funtov in nekaj sto znanstvenikov. Svet da mora Arabcem dovoliti, da poskrbijo za svoj »jedrski dežnik« kot sta to storili Francija in Kitajska in jima ni nihče nasprotoval.

Grška repriza

Po šestih letih, sedmih mesecih in štirih dneh je Grčija doživela reprizo usodnega vojaškega državnega udara (uspelega smo zapisali zato, ker je bilo vmes nekaj izjalovljenih, tako da bi Grčijo že lahko imenovali »deželo udarov«). Po tistem, ko so polkovniki na čelu z Giorgiom Papadopolom 21. aprila 1967 strmoglavili civilno vlado in čez osem mesecev, decembra 1967, izgnali še kralja — so minulo nedeljo generali strmoglavili polkovnike in postavili svojo, vojaško vlado. »Opravičilo« za vojaški udar je bilo obakrat isto: tako kot 21. aprila 1967 polkovniki, tako zdaj, 24. novembra, generali izjavljajo, da »hočejo rešiti domovino« in odpraviti »anarhijo in nered«.

Tako se torej zdi, da je ta novi udar samo nadaljevanje prvega oziroma njegova učvrstitev na še bolj neizprosnih temeljih. Med prvim udarom aprila 1967 in tem najnovejšim se je namreč zgodila vrsta stvari. Najprej, že decembra 1967, poskus generalskega protiudara, po katerem je bil izgnan kralj. Nato je leto maja prišlo v mornarici do novega poskusa udara, po katerem je bil kralj (ki je vmes živel v izgnanstvu v Rimu) dokončno odstavljen in razglašena republika. Potem je prišlo do pomilostitve političnih zapornikov. Nato, pred dvema mesecema, do ustanovitve civilne vlade in do napovedi skorajšnjih parlamentarnih volitev. Nato, pred kakima dvema tednoma, do velikih nemirov v Atenah in drugih večjih mestih, ko je bilo ubitih vsaj enajst ljudi, nekaj sto ranjenih in več sto aretiranih. In temu je naposled sledil nov vojaški udar.

Zakaj je prišlo do novega udara? Prvi hip se ponuja tale odgovor: ko je začelo kazati, da se bo vojska v Grčiji postopoma začela vračati v vojašnice in prepuščati oblast civilnim politikom, ko je bilo pričakovati, da bodo nove parlamentarne volitve, ki jih je po

sedmih letih obljubil Papadopoulos, prinesle deželi spet nekaj demokracije, se je del vojske zbal za to, da izgubi oblast in vpliv v deželi — in izvedel udar. Morda je ta del vojske našel tudi kakšnega »dobrega botra« zunaj dežele — kakšnega takšnega, ki mu ni bilo pogodu, da bi Grčija z delnim vračanjem v demokracijo oslabil jugovzhodno krilo severnoatlantskega vojaškega pakta (oziroma takšnega, ki je polkovnikom zameril njihovo obnašanje v bližnjemvzhodni krizi, ko so se precej izrazito postavili na stran arabskih držav).

Ta nezadovoljni del vojske je čakal na svojo priložnost — in ta priložnost so bili zadnji študentski in delavski nemiri v Atenah. Papadopoulos je tedaj ostro reagiral, kot da bi se zavedal, da bi preveč popustljivo obnašanje izzvalo v vojski upor. Do udara pa je kljub temu prišlo, ker je bil po vsej verjetnosti načrtovan že dalj časa.

Kaj bo prinesel nov vojaški udar, ni težko napovedovati. General Gizikis, novi šef države, je že izjavil, da položaj »še ni zrel za parlamentarne volitve«, admiral Arapakis, ki je udar nemudoma podprl, pa je dejal, da bo treba utrditi »načela vojaške revolucije z dne 21. aprila 1967.«

Sicer pa je Grčija že zdaj šest let in dobrih sedem mesecev živela pod vojaško vladavino. S kraljem ali brez njega, s polkovniki ali generali na oblasti, navznoter se takšen režim ne menja. Navidez daje »red in mir«, dejansko pa daje ljudstvu, ki je v davni povilo besedo »demokracija«, režim strahovlade, terorja in nazadnjaštva. Razumljivo pa je seveda, da takšna na sili temelječa vladavina ne more večno obstati, saj je zoper svobodoljubno naravo ljudi. Grki so tako v davni kot v povsem bližnji preteklosti že nekajkrat pokazali, da se tej svoji svobodoljubni naravi niso odpovedali.

Kovanje miru

Bližnjemvzhodno kovanje miru je minule dni zašlo v svojo morda najbolj odločilno etapo. V Alžiru so se na svojem šestem vrhu zbrali najprej arabski zunanji ministri, za njimi pa šefi držav in vlad arabskega sveta. Obenem so se na stopnem kilometru ceste med Kairo in Suezom nadaljevali sestanki med izraelskim generalom Jarivom in egipčevskim generalom Gamasiem, ki sta se dogovarjala o utrditvi premirja na suezski fronti.

Prav nič se ni znalo, koliko se je položaj med vojno in mirom, ki zdaj vlada na Bližnjem vzhodu, bolj približal miru kot vojni. Tudi še ni dokončno znano, kdaj naj bi bila mirovna konferenca o miru na Bližnjem vzhodu — predvidoma naj bi bila sredi decembra v švicarskem mestu Ženevi. Nekaj pa je že znano: številna dozdajšnja posvetovanja in srečanja so pripomogla k dokajšnjemu usklajevanju stališč na arabski strani, pri čemer je še zlasti zanimivo na novo sprejeto stališče palestinskega osvobodilnega gibanja.

Palestinski voditelj Jaser Arafat je bil tik pred alžirskim vrhom arabskih

voditeljev za več dni na obisku v Moskvi, kjer se je pogovarjal z visokimi sovjetskimi osebnostmi, ki so — kot je kasneje zapisal bejrutski list »An Nahar« — izjavili, da imajo gibanje za edinega predstavnika palestinskega ljudstva in kot takšnega za enakovrednega partnerja na bližnji mirovni konferenci o Bližnjem vzhodu.

To pa kaže, da je palestinsko gibanje, ki je v preteklosti odločno zavračalo diplomatsko razreševanje palestinskega vprašanja in se zavzemalo zgolj za oboroženi boj, sprejelo predlog o sodelovanju na mirovni konferenci, kjer bo kajpada moralo nastopati z enotnim stališčem, ga po potrebi usklajevati in tudi, če bo potrebno, sprejemati kakšne kompromise.

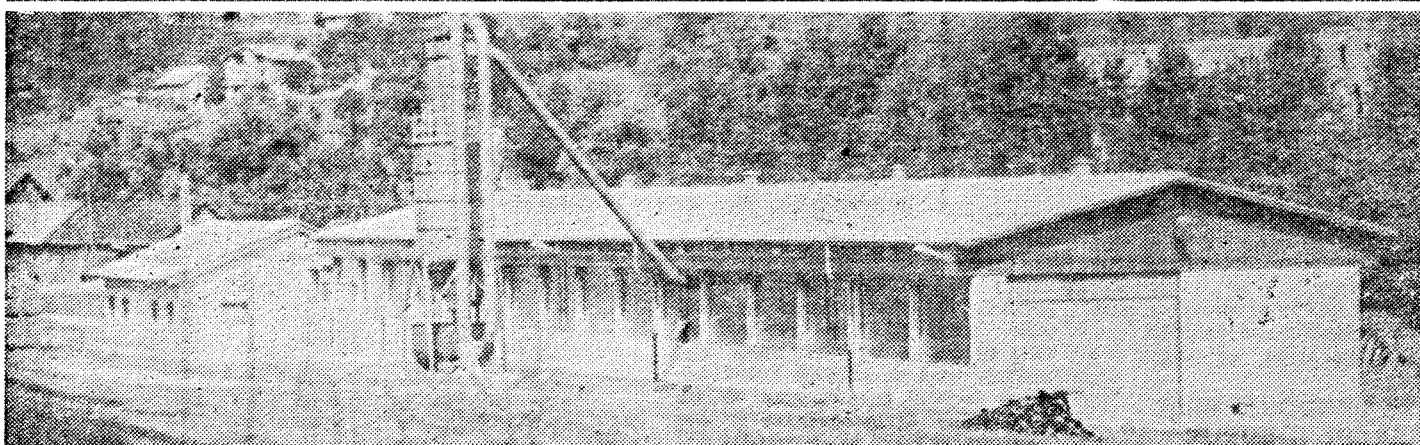
Hkrati pa se je zgodilo še več. Ne le, da je palestinsko gverilsko gibanje sklenilo iti po poti političnega razreševanja palestinskega problema, pripravljeno bi bilo odstopiti — seveda začasno — od svojega končnega cilja — uničenja države Izrael in ustanovitve demokratične in versko enakopravne države Palestine na ozemlju, kjer je danes Izrael (skoraj zasedeno zahodno obalo Jordana in Gazo). V Moskvi so se menda sporazumeli, da bi bili gverilci pripravljeni na ustanovitev lastne palestinske države na ozemlju zahodno od reke Jordan (to ozemlje je Izrael odvzel Jordaniji v vojni 1967), v pasu Gaze in v Jeruzalemu: skratka na ozemlju, na katerem je aprila lani kralj Husein predlagal ustanovitev avtonomne pokrajine Palestine v sklopu njegovega združenega jordansko-palestinskega kraljestva.

Če so te palestinske odločitve resnične, potem lahko govorimo o zelo pomembnih premikih, ki dajejo upati, da se bližnjemvzhodno vprašanje v resnici uspešno razreši: palestinsko vprašanje je bilo namreč ves čas pravo jedro bližnjemvzhodnega spora in v trenutku, ko bi ga začeli konkretno razreševati, bi tudi sam bližnjemvzhodni spor našel izhod iz slepe ulice.

Seveda pa ni še nikjer rečeno, da so vse to že gotova dejstva. Izkušnje iz preteklosti nas učijo, da na Bližnjem vzhodu ni moč hiteti z optimističnimi napovedmi — saj je Izrael s svojo trdovratno nepopustljivostjo in aroganco rušil vse dosedanje poti k miru.

KOMENTATOR

naši delovni uspehi

Oktobra letos so v Soteski odprli tovarno plastificirane iverke (obrat straškega Novolesa). Za sedaj je stekel samo en proizvodni trak, čez čas pa bodo spravili v tek še drugega. Primarni izdelek (plastificirane iverke) bodo prodajali pohištveni industriji, na vrsto pa pridejo še drugi izdelki: stenske obloge, okenske police, obošalniki in drugo. Otvoritev te tovarne v Soteski, kjer imajo že stoletno žagarsko tradicijo, je velikega pomena za tamkajšnje krajanje, ki so morali doslej hoditi na delo v Stražo ali celo v Novo mesto.

(Besedilo in fotografija T. T.)

Velika oporoka avnojskega rodu

Nadaljevanje s 1. strani

like izkoriščanja človeka po človeku in ustvarjalo položaj, da so posamezne strukture in organizacije živele na račun drugih, slabe in lenobne na račun dobrih in delovnih in podobne. Navzlic uvedbi samoupravljanja so si oblast in razpolaganje z dohodkom prisvojile različne tehnokratske skupine, kar je bilo na zunaj vse lepo demokratično in zakonito, v resnici pa se je v nedrih socialistične in samoupravne družbe porajala nova izkoriščevalska kasta, ki bi bila za ohranitev svojih privilegijev pripravljena potepati načela revolucije in tudi ubijati. Treba je bilo korenito poseči v tok dogajanja in odločno preprečiti tak negativni razvoj. Storili smo to s pismom tovariša Tita in izvršnega biroja, z ustavnimi dopolnili in s pravno nove ustave, tako zvezne kot republiških.

Kaj je bistvo tega revolucionarnega posega?

Bistvo tega posega in bitke, ki jo je začela zveza komunistov, je obrniti se znova k človeku, k delavcu, delovnemu kmetu in umskemu delavcu, zagotoviti, da bodo prav te plebejske množice dejansko upravljale s sadovi svojega dela ter skrbele za vso družbeno reprodukcijo. Namesto tistih, ki so doslej v delavskih svetih in oblastnih organih vladali namesto delavcev ter odločali v njihovem imenu, pa vendar velikokrat v njihovo in družbeno škodo, naj odločajo delavci sami v temeljnih organi-

zacijah združenega dela in v krajevnih skupnostih, v višjih samoupravnih organih pa njihove delegacije. Taka usmeritev pa ima zglede v samoupravni praksi na začetku naše revolucije, ko se je vse porajalo v vaških, uličnih, delovnih in borbenih skupnostih, ko je bilo ljudstvo kljub okupatorjevemu nasilju prvovrstno politično obveščeno in osveščeno, ko je bilo kljub surovim zakonom vojne vse tako pravično, človeško in tovariško.

Bitka za ustanovitev temeljnih organizacij združenega dela, za razčiščenje proizvodnih odnosov v temeljnih organizacijah združenega dela in v krajevnih skupnostih je zvezana z neneh-

KONGRESA FMAC IN FIR

V dneh 27. in 28. novembra je bila v Parizu 14. generalna skupščina Svetovne federacije bivših borcev (FMAC), hkrati pa je bil tam tudi VII. kongres Mednarodne federacije odporiškega gibanja (FIR). Delegacija ZZB NOV Jugoslavije, pod vodstvom predsednika Marijana Cvetkovića, ki je sodelovala na teh pomembnih zbiorih, je iz Beograda odpotovala že 25. novembra.

Generalna skupščina FMAC je razpravljala tudi o treh predlogih ZZB NOV in to o izvajanju sporazuma o miru v Vietnamu, o mednarodno-pravnem varstvu borcev in žrtev vojne ter o podpiranju razvoja invalidskega športa.

nim osveščanjem in izobraževanjem delavcev. Zveza komunistov, SZDL in druge politične organizacije (torej tudi naša) morajo zastaviti vse sile za obnovljeno politizacijo ljudskih množic na osnovi jasnega idejno-političnega programa, vsebovanega v ustavnih spremembah, da bodo te množice vedele, kaj hočejo in kje je izhod iz trenutne zagate in nastalih težav. Znova moramo uveljaviti spoznanja iz NOB, da je oblast — naš delovni človek sam, da je mogoče tudi našo vsakdanjost živeti junaško, saj se moramo še vedno borovati za skupne in velike ideale človeštva. AVNOJ kot simbol naše revolucije, našega socialnega čuta in našega človeškega dostojanstva, naj bo zgled za naš nov revolucionarni zagon!

Ne pozabimo! Maršal Tito je 23. aprila letos na zboru federacije poudaril: »Spremembe, ki jih uresničujemo, imajo zgodovinski pomen. Ne gre samo za izpopolnjevanje ali dopolnitev sedanje ustave, temveč za revolucionarne spremembe v bazi naše družbe, v proizvodnih odnosih, ravno tako pa tudi v vsej nadstavitvi. Mislim, da lahko z vso upravičenostjo zatrdim, da proizvajalci in vsi delovni ljudje še nikoli v zgodovini niso bili bližje uresničitve vizije klasikov marksizma o razpolaganju z rezultati svojega dela in o svoji vodilni vlogi pri vodenju celotne družbene politike...« Te Titove besede nas zavezujejo pred žrtvami, ki so padle za zmagovito revolucijo, pred našo častno in junaško zgodovino, pred novimi rodovi, pred delovnimi ljudmi vsega sveta in pred človeštvom sploh, da do konca in dosledno uresničimo naše revolucionarno poslanstvo, da se še naprej bijemo za človeka vredno življenje, za izkoreninjenje vsakršnega zatiranja in izkoriščanja, za kulturo, ki bo izhajala iz delovnih ljudi in jim služila, za nov, še lepši jutrišnji dan, za enakopravne in humane odnose med ljudmi in narodi, za

samoupravni socializem. To je velika oporoka našega avnojskega rodu mladim, da nadaljujejo naše delo in dalje izpopolnjujejo samoupravni avnojski duh...
FRANCI STRLE

VABITA VAS GONARS IN SANSEPOLCRO

Kot smo najavili s prejšnjima obvestiloma bo v ponedeljek, dne 10. decembra, v Gonarsu velika spominska slovesnost. Na podlagi meddržavnega sporazuma bo odkrit spomenik — kostnica, v kateri počivajo posmrtni ostanki več kot 400 Jugoslovancev. Največ je med njimi Slovencev, ki so umrli v tamkajšnjem koncentracijskem taborišču, v Trevisu, Padovi in drugod po Severni Italiji. Pri odkritju bodo navzoči uradni predstavniki obeh držav in družbenopolitičnih organizacij, nekdanji taboriščniki in svoji umrli in padli tovariši. Prav bi bilo, ako bi se te slovesnosti udeležili v čim večjem številu.

Za prevoz bo skrbelo podjetje »Kompas« iz Ljubljane, ki sprejema prijave v vseh svojih poslovalnicah. Cena za prevoz je 100,00 dinarjev na osebo.

Isto velja tudi za slovesnost dne 15. decembra, ki bo v Sansepolcro pri Arezzu, kjer bodo odkrili spominsko kostnico za Jugoslovane, padle ali umrle v Srednji Italiji. Prijave sprejema »Kompas«. Cena za tridnevno potovanje bo 700,00 dinarjev.

Zgodovinska noč pred 30 leti

Jajce, 29. novembra 1943.

Oaza svobode v zaslužjeni Evropi. Ob šestih zvečer. Nastopila je že noč — poznojesenska, hladna. Okrog mesta so se vrstile straže. V mraku so hoteli člani sveta proti sokolskemu domu. Pred vhodom so pritajeno govorili. Člani sveta, delegati in gostje so zavzeli prostore v dvorani v parterju in na balkonu. Dvorana je bila hitro zasedena. Zunaj je bilo mrzlo. Tišino je motilo le bučanje slapa.

Nenadno je v natlačeno polni dvorani zagrmelo viharno odobravanje. Vsi so bili na nogah. Pozdrav vrhovnemu komandantu, pozdrav tovarišu Titu!

Minilo je devetindvajset mesecev bojev za svobodo, boja proti mnogo močnejšemu sovražniku, proti lakoti, boja med pomanjkanjem orožja, streliva, zdravil. Minilo je nad osem sto deset dni preizkušenj.

V nočno tišino je ubrano zadonela himna »Hej Slovanik«. Razlegala se je iz dvorane na ulice, povzpela se k Varošici, dosegla četrto »mahalo« in prevzela ljudi. Zborovalci so poslušali stoje, nekateri pa z dvignjeno pestjo ob sencih.

Na govorniški oder je stopil dr. Ivan Ribar:

»Začenjam drugo zasedanje Antifašističnega sveta narodne osvoboditve Jugoslavije...«

Zvrstili so se pozdravni govori.

Ze tu, v prvih urah znamenite jugoslovanske noči, so se pokazali obrisi nove države, novega družbenega življenja. Člani sveta z oddaljenih območij in vojnihi pogorišč, z alpskega sveta in leblebita, z Lovčena in Durmitorja, s Petrove gore in Papuka, z Miroča in Rudnika, s Pelisterja in Kozjaka, z Magliča in Dinare, Fruške gore — so pravzaprav prinesli temeljni kamen in opornike za prihodnjo skupno stavbo.

Po poročilih verifikacijskega odbora, je zadonel po dvorani globok umirjen glas predsednika dr. Ivana Ribarja:

»Besedo ima vrhovni komandant...«

Zadnje besede so se izgubile med navdušenim vzklikanjem in močnim ploskanjem. Spet so bili vsi na nogah. Spet so vsi ognjevit pozdravljali prvega vojaka jugoslovanske revolucije.

Tito je očito ganjen vstal in odšel na govorniški oder.

Človek, revolucionar, marksist, vojskovodja...

Devetindvajset mesecev je bil na čelu osvobodilne vojske; minilo je devetindvajset mesecev zmag. Solani okupatorski generali z visoko izobrazbo so izgubili vse bitke proti kovinarskemu delavcu Josipu Brozu.

Na govorniškem odru drugega zasedanja AVNOJ je stal človek, ki je potem v naslednjih desetletjih dal z močjo svoje osebnosti pečat vsej dobi.

»Komunistična partija je bila edina,

ki je povedla ljudstvo v oboroženo vstajo...«

...Majhni partizanski odredi, skoraj popolnoma praznih rok, so začeli hitro naraščati ter se razvijati v velike enote...

...Narodnoosvobodilni odbori, ti zametki nove ljudske oblasti, so se čedalje bolj uveljavljali...

...Nastanek Antifašističnega sveta narodne osvoboditve Jugoslavije je ena največjih pridobitev našega narodnoosvobodilnega boja...«

Delegati in gostje so vstali in dolgo viharno pritrdjevali ter vzklíkali: »Živel naš voditelj tovariš Tito! Živel bratstvo vseh jugoslovanskih narodov! Žive la naša slavna vojska!«

Član predsedstva dr. Vojislav Kecmanović Djedo je odprl razpravo o poročilu tovariša Tita.

Opolnoči. Menjava straž. Na obrazih zborovalcev še ni bilo nobenih sledov utrujenosti.

»Medtem ko mi v tej zgodovinski noči polagamo z naporu svojega političnega uma temeljne nove državne skupnosti Južnih Slovanov, se naši drugi tovariši po vsej domovini bojujejo za svobodo narodov, za njihovo boljšo prihodnost...«

»Poročilo tovariša Tita po vsebini zajetih vprašanj, po svoji mobilizacijski naravi, po strnitvi vseh naših prizadevanj pomeni zgodovinski datum v nadaljnjem razvoju dogodkov, med nadaljnjim našim bojem in nadaljnjo usodo naših narodov...«

»Mi danes kronamo napore naših narodov, naše slavne vojske...«

»Spričo poročila tovariša Tita sem prepričan, da je naše ljudstvo prvič dobilo pravilno opredelitev svoje državne ureditve za svoj napredek in srečno življenje...«

»To, kar ustvarjamo danes vidim, da se uresničujejo sanje, ki smo jih gledali kot skoz meglo...«

Minila je prva ura 30. novembra. Tam zgoraj, nad Janjem, je bila slutnja novega dne.

Predsednik:

»S tem je izčrpan seznam govornikov o poročilu našega vrhovnega komandanta tovariša Josipa Broza Tita. Končujem razpravo. Po izjavah govornikov lahko ugotovimo, da je Antifašistični svet narodne osvoboditve Jugoslavije soglasno potrdil poročilo tovariša Tita. Prehajam na četrto točko delovnega dela našega zasedanja: predlog za deklaracijo in sprejem odlokov AVNOJ. Dovolite, da preberem predlog za deklaracijo...«

Med dve leti in pol dolgim nenehnim narodnoosvobodilnim bojem proti okupatorju in njegovim pomagačem so jugoslovanski narodi dosegli velike in dobojne uspehe, tako notranje kot zunanje-politične. Eden najpomembnejših vi-

rov moči našega narodnoosvobodilnega boja je, da sta se enotno narodnoosvobodilno gibanje in njegova NOV razvili iz osvobodilnih gibanj vseh naših narodov... Medtem ko so jugoslovanski narodi s svojo krvjo pojili tla svoje domovine, da bi domovino rešili od zoprnih zavojevalcev, je reakcionarna begunska klika v tujini — ki se je imenovala »jugoslovanska vlada«, storila vse, kar je mogla, da bi izrgala orožje iz rok naših narodov... V imenu kralja Petra in monarhije, so velikosrbske in druge reakcionarne klike pripravile in počenjale najnižkotnejša hudodelstva nad lastnimi narodi.

Antifašistični svet narodne osvoboditve Jugoslavije izraža v imenu vseh jugoslovanskih narodov, ki jih zastopa kot vrhovno zakonodajno zastopniško telo, topla čustva prijateljstva, ki jih jugoslovanski narodi gojijo do narodov Zveze sovjetskih socialističnih republik, Anglije in Združenih ameriških držav... Glede na vse to Antifašistični svet narodne osvoboditve Jugoslavije kot vrhovno in edino pravo zastopstvo volje vseh jugoslovanskih narodov odloča...«

Besedilo predlogov za odloke AVNOJ je globoko seglo v zavest članov sveta. Štiri odloke so sprejeli tisto noč — štirih svobodnih in enakopravnih narodov.

Člani sveta so soglasno in z viharnim pritrdjevanjem potrdili deklaracijo. Nato pa je na oder stopil Josip Vidmar:

»Člani AVNOJ, prvega ljudskega parlamenta Jugoslavije! V imenu delegacije predlagam, naj predsedstvo AVNOJ sprejme odlok o podelitvi naslova maršala Jugoslavije vrhovnemu komandantu NOV in POJ tovarišu Titu...«

Zadnje besede govornika so se zlele z navdušenimi vzkliki in pritrdjevanjem. Moša Pijade:

»V zvezi s predlogom tovariša Vidmarja si dovoljujem predlagati, naj AVNOJ takoj izda odlok o podelitvi naslova maršala v narodnoosvobodilni vojski Jugoslavije...«

Razlil se je nov val navdušenja in radostnih vzklikov: »Živel maršal Tito!«

Dr. Vojislav Kecmanović:

»S tem je izčrpana tudi četrta točka dnevnega reda. Prehajamo na 5. točko: volitve predsedstva AVNOJ...«

Za prebranim imenom vsakega predlaganega kandidata je zagrmelo ploskanje.

Predsedoval je spet dr. Ivan Ribar: predsedstvo pa mora imeti tudi sejo, da vam bo predlagalo nekatere odloke, odrejam premor...«

Predsedstvo AVNOJ je imelo potem na odru sokolskega doma svojo prvo sejo.

Zjutraj ob treh in petnajst minut. Člani sveta so bili spet vsi na svojih mestih. Plenum je nadaljeval zasedanje. Predsednik dr. Ivan Ribar je predlagal

Tovariš Tito med pisanjem referata za II. zasedanje AVNOJ.

prehod na 6. točko dnevnega reda: predlogi za odloke AVNOJ in predsedstva AVNOJ.

Člani sveta so vsak odlok pozdravili z dolgotrajnim ploskanjem. Vihar navdušenja je vzbudil odlok o podelitvi naslova maršala Jugoslavije tovarišu Titu.

Maršal Jugoslavije Josip Broz Tito je stopil spet na govorniški oder:

»Tovariši in tovarišice! Tu lahko izrazim ne le izredno veselje, marveč tudi velikansko zadovoljnost, ki me prevzema, ko pomislim, da je ta naš boj, ki smo ga bojevali in ki sem mu bil na čelu, rodil takšne uspehe, ki jih zdaj tako soglasno priznavajo. To odlikovanje, ki ste mi ga danes dali, me zavezuje, da bom storil vse, kar je v moji moči, da bom zares upravičil zaupanje, ki ste mi ga izrazili. Zagotavljam vam, da bom na čelu naše junaške, nepremagljive narodnoosvobodilne vojske stopal od zmage do zmage in da bodo naši udarci še hujši, še srditejši kot pa doslej. Zagotavljam vam, da bomo storili vse, da bo naše ljudstvo kmalu svobodno in da bomo kmalu imeli še veličastnejši zbor v našem Beogradu, kakor pa je ta današnji...«

Dr. Ivan Ribar:

»S tem smo, tovariši in tovarišice, končali veliko dejanje po zaslugi naše narodnoosvobodilne vojske in njenega vrhovnega komandanta maršala Tita... S tem je, tovariši in tovarišice, drugo zasedanje Antifašističnega sveta narodne osvoboditve Jugoslavije končano...«

Ploskanje. Spet so bili vsi na nogah.

Člani sveta so zapuščali sokolski dom v svežem jutru. Radostni in zadovoljni. Za počitek ni bilo časa. Vojskojnim borcem po širni Jugoslaviji je bilo treba poročati natančno o vsem, kar se je zgodilo v tisti znameniti noči.

Tisoč kilometrov dolga pot

Po nemški ofenzivi oktobra 1943 smo se vrnili v glavni štab na bazo 21. Nekaj dni potem me je poklical komandant Stane in mi povedal, da bom spremljal tovariša Hrasta, ki bo vodil posebno delegacijo nekam na Hrvaško. Te naloge sem bil zelo vesel, saj je bilo brezdelje na bazi neprijetno; obetala se je razburljiva pot. Zvedel sem tudi, da bo zaščitni oddelek vodil Albin in da bodo v oddelku nekateri znani tovariši z baze 20 in 21.

Naslednjega dne smo zgodaj zjutraj odšli v dolino. V Crmošnjicah smo sedli na vozove, ki so jih za nas pripravili terenci. Kolona s »parizarji« je od-

Zvone Bric-Sil oktobra 1943 v Črnomlju

peljala proti Srednji vasi. Tam se nam je pridružil še nekaj tovarišev. Pot smo nadaljevali skozi Semič v Črnomelj. Med potjo sem se seznanil s precej tovariši delegati. To so bili: Hrast, Peter, Saša, Andrej, Marjan, Drejčec, Pavle, Miha, Očka, Mica, Tone in Metod.

Črnomelj je bil pust, prazen. Sledovi zadnje ofenzive so bili še sveži. Po kratkem počitku smo se odpeljali do Sinjega vrha ob Kolpi, na meji med Slovenijo in Hrvaško. Hrvaška stran je bila močno zasedena z Nemci in ustaši, zato smo pot nadaljevali s Sinjega vrha ponoči. Na čelu je bila predhodnica, za njo glavna in zadaj zaščitnica. Na Kolpi smo postavili zasede, kurirji pa so nas s čolnom neslišno prepeljali čez reko. Na drugem bregu smo prav tako v največji tišini prešli cesto Karlovac-Reka, nato pa smo se začeli vzpenjati na hrib proti Kordunu.

Naslednji dan smo se ustavili visoko v hribu, kjer je taboril del ogulinskega odreda. Po daljšem odmoru smo nadaljevali pot. Spremljalo nas je tudi nekaj partizanov tega odreda. Vreme je bilo slabo — bilo je megleno in je deževalo, ponekod pa je bil že sneg. Kolona se je pomikala čedalje počasneje, ker je bila pot utrudljiva. Med nami je bilo več starejših tovarišev, ki niso bili vajeni tako dolgih pohodov. Vpraševali smo hrvaške tovariše, kako dolgo bomo še hodili do osvobojenega ozemlja, pa so nam odgovorili: »Pola sata!« (pol ure), po nekaj urah pa spet: »Još jedan sat!«

Končno smo prispeli do reke Mrežnice, ki je mejila s hrvaškim osvobojenim ozemljem. Čeznjo so nas prepeleli s splavi. Nato smo nadaljevali pot po Kordunu do Otočca. Kolona se je napotila čez Perjasico in Malo Kapelo, nakar se je začela spuščati v dolino. Tako smo v nekaj dneh prispeli v Otočac.

Tudi Otočac je bil zapuščen, ker je tam prav tako pred tem divjala huda nemška in ustaška ofenziva. V Otočcu smo ostali nekaj dni. Delegati so se nastanili po hišah, spremstvo pa je bilo v šoli. V Otočcu je prispela tudi hrvaška delegacija in tako smo se skupaj naložili na dva kamiona. Večji del spremstva se je vrnil v Slovenijo; delegacija je spremljala le kakšnih deset borcev na čelu z Albinom.

Odpeljali smo se skozi Korenico in Udbino. Oba kraja sta bila razdejana in nikjer ni bilo na spregled žive duše. Kmalu po Udbini se je udobna vožnja končala. Zapustili smo tovornjaka in se napotili strmo navkreber na hrib Plešivico. Na čelu kolone je bila manjša hrvaška enota, ki smo jo tam srečali. Rosilo je in vmes je naletaval sneg, blata pa je bilo čez gležnje, zato so starejši tovariši stežka zmagovali pot. Tovariš Hrast je večkrat šel ob koloni in tega ali onega smeje povprašal: »Bi kozarček žganja?« Ko se je vprašani razveselil, je Hrast pripomnil: »Jaz bi ga tudi!« in pohitel naprej.

Kmalu po Udbinah mi je Hrast na-

ročil, naj poskrbim za tovariša, ki je ob koloni nekaj risal, da ne bi preveč zaostal. No, kolona se je res že precej oddaljila, da sem po tihem preklinjal, kaj vruga čeka, saj bi se lahko izgubil. Ko sem pozneje zvedel, da je bil tovariš slikar Božidar Jakac, mi je bilo žal, da sem tako godrnjal. Hotel sem se mu oddolžiti in sem mu nekaj časa pomagal nositi velik nahrbtnik.

Visoko na gorskem svetu nad Labcem smo prispeli v civilno taborišče. Ženske in otroci z živino so bivali v zasilnih zemljankah, obdanih s koruznjem — v blatu in snegu. Imeli so le, kar se jim je posrečilo na hitrico na begu pred ustaši odnesti. Ustaši so jim požgali domove in jih pregnali.

Medtem ko se je daniilo, je bila megla čedalje gostejša; spuščali smo se v dolino. Bližali smo se cesti Bihac-Knin. Ko smo se v varstvu goste megle približali cesti, smo opazili, da je bila močno zastražena in da je Nemcev in ustašev kar mrgolelo. Po cesti so grmeli tanki in tovornjaki. Predhodnica je sporočila, da prehod čez cesto ni mogoč. Tovariš Hrast je odredil umik v največji tišini. Utaborili smo se visoko na hribu in čez dan opazovali Nemce, ki so se prevažali po cesti.

Proti večeru je odšla v dolino patrolja; našla je dokaj varen prehod. Ob cesti smo postavili močne zasede, nakar je glavna hitro prešla cesto in se začela vzpenjati na hrib. Z Albinom smo ostali še nekaj časa na cesti, nakar so se borci tudi iz zased pridružili koloni. Tedaj pa je nekdo iz bližnje sovražnikove zasede užgal po nas. Sklepali smo, da so nas iz tiste zasede ves čas opazovali, a ker nas je bilo preveč, poprej niso upali streljati. Ko pa so videli, da odhajamo zadnji, so se opogumili in spustili nekaj streljav, za nami. Seveda jim nismo ostali dolžni. Albin je vrغل bombo in po nekaj rafalih je nastala na cesti zmeda, mi pa smo po hitili za kolono navkreber z nevarnega področja. Ob cesti so začele švigati opozorilne rakete, od nekod iz doline pa so nas začeli obstreljevati s topovi, a granate so padale več kilometrov od nas.

Pred jutrom smo prispeli v vas Doljane. Prebivalci so bili sprva nezaupljivi, ker so slišali ponoči streljanje. Ko pa smo se dobro seznanili, so nam zelo lepo postregli. Komanda mesta je zbrala nekaj voz z bosanskimi konjički, tako da se je delegacija lahko odpeljala dalje v dolino proti izviru reke Une. Uno smo prešli po mostičkih prav pri izviru. Tam smo zapustili vozove in se začeli spet vzpenjati strmo na hrib. Po nekaj urah utrudljive hoje smo prispeli v Srb. To je večji kraj z železniško postajo. Tam smo dalj časa počivali. Srečali smo se s svetom, ki nam je bil dotlej manj znan, zlasti nam iz zaščitnice. Že od Otočca naprej nismo več videli po hišah navadnih miz in stolov. Ko so jedli, so prinesli nizko mizico in ob nji počepnili. Ženske, muslimanke, so nosile široke hlače, dimije in si zakrivale obraz. Ogledali smo si mošejo in se pogovorili s hodžo. Tu smo našli tudi pristno »kafano«, kjer so nam postregli z »mekano rakijo« (z lahkim žganjem). Na cesti so nam otroci ponujali v časopisni papir zaviti tobak.

Komanda mesta nam je tudi tu pripravila vozove, da smo se odpeljali proti Trubarju. Tam pa so nas čakali trije tovornjaki. Bili smo hudo prezeblji in mokri ter smo si na tovornjakih iskali suhe koticke. Dež, pomešan s snegom, nas je več čas spremljal. Ponoči smo se pripeljali v Drvar in nadaljevali pot po Glamočkem polju. Pri Glamoču je zaškrebetal nekaj krogel po naših vozilih, a zadet ni bil nihče. Streljali so četniki, ki so se potikali ob robu polja.

V Livno smo se pripeljali pozno ponoči. Tam so nas že pričakovali in so nas zelo pristrčno sprejeli. Napravili so nam za tedanje pojme pravo pojedino. Veseli pa smo bili že samega vročega čaja. Potem so nas porazdelili po posameznih hišah. Bil sem dodeljen za spremstvo in sem stanoval skupaj s tovarišem Hrastom, Petrom in Metodom. V Livnu smo ostali skoraj ves teden. Dobro smo se seznanili z mestom. Večkrat smo si ogledali tudi mošejo nad mestom, zlasti takrat, ko jo je Jakac slikal. Ob večerih smo se udeleževali mitingov. Tretji dan je odšel tovariš Peter naprej. Tam sem prvič zvedel, da smo namenjeni na zasedanje AVNOJ v Jajce.

Zvedeli smo tudi, da so Srb takoj po našem odhodu zasedli Nemci s tanki. Zasedovali so nas ves čas do samega prehoda čez cesto pri Labcu, a smo jim na srečo ušli, preden so nas utegnili obkoliti.

Napočil je čas odhoda iz Livnega. Gospodinj, kjer sem stanoval, sem se tako priljubil, da je na vsak način hote-

la, naj bi ostal pri njih. Imela je namreč tri sinove pri partizanih in dva sta že padla, tako da bi ji naj jaz nadomestoval sina. Odpeljali smo se zgodaj zjutraj s kamioni v dolino, na Kupreško polje proti Bugojnu in skozi Dolnji Vakuf v Jajce.

V Jajcu smo se nastanili v šoli. Naslednji dan so delegati odšli v zaklonišče neke tovarne, kjer so pripravljali zasedanje, mi pa na ogled mesta. Tudi v Jajcu smo takoj našli nekaj tovarišev z baze 20. Ti so nam razkazali mesto. Kdo ve kako pa nismo smeli pohajati po mestu, ki so ga Nemci kdaj pa kdaj prihajali obstreljevali na »štorklji«.

Naša največja želja je bila videti tovariša Tita. Kmalu se nam je izpolnila. Henrik naju je z Albinom proti večeru povedel v zgornji del mesta. Tam nama je pokazal manjšo hišo ob stari cerkvi in povedal, da je tam vrhovni štab, kjer dela tovariš Tito. Dejal je, da bo verjetno prav tedaj šel v mesto na zasedanje.

Res nismo dolgo čakali, ko je iz hiše stopilo nekaj partizanov, ki so odšli proti mestu. Za njimi je šel tudi lep, velik volčjak. »Drugi je Tito,« mi je šepnil Henrik. Čeprav sem o njem večkrat slišal, njegove slike še nisem videl, zato pa me je njegova živa podoba tako prevzela, da sem kar okamenel. Stal sem kot pribiti in ne vem niti, ali sem pozdravil ali ne, ko so šli mimo nas. Pozneje sem ga videl še pred dvorano, kjer je bilo zasedanje, potem pa na končni proslavi in zadnji dan bivanja v Jajcu, na pogrebu Ive Lole Ribarja.

Zasedanje je trajalo vso noč. Pozno v noč smo postajali pred dvorano, preden smo odšli prenočevat v šolo. Naslednji dan pa smo zvedeli, da so na zasedanju sprejeli izredno pomembne sklepe. Pred večerom, preden smo odšli na sklepno slovesnost, se je vsa delegacija s spremstvom slikala. Zadnji večer pred odhodom so se vsi delegati s tovarišem Titom na čelu udeležili pogrebni svečanosti za Ivom Lolo Ribarjem. Delegati so se kmalu odpravili na pot vsak v svoj kraj, ker so prispeli slabe novice, da Nemci pripravljajo oz. da so že začeli veliko ofenzivo proti Jajcu. Tudi naša delegacija se je zjutraj odpeljala proti Sloveniji.

Ze v Bugojnu so nas ustavili, ker se je začela nemška ofenziva. Naložili smo

kamione na vlak ozkotirne železnice in se vrnili v Jajce. Potem smo se iz Jajca spet napotili proti Bosanski krajini skozi Mrkonjič grad ob Ključu. Pred zelo naraslo reko Sano smo stopili s tovornjakov in se čez vodo prepeljali z majhnim čolnom. Na drugi strani je komanda mesta Ključ pripravila vozove in kolona se je odpeljala v Sanice. Tam so nas zelo pristrčno sprejeli. Priredili so miting in nas pogostili. Vrnitev z zasedanja je bila popolnoma drugačna kot pa pohod v Jajce. Zakaj do Jajca smo hodili v največji konspiraciji in niti sami nismo vedeli, kam smo pravzaprav šli. Ko pa smo se vračali, so nas prebivalci povsod že čakali, nas pristrčno pozdravljali, prirejali mitinge in nas gostili. Radio »Svobodna Jugoslavija« jih je že seznanil z II. zasedanjem AVNOJ.

Iz Sanice smo se napotili v Bosansko Palanko in Hašance. Pot smo nadaljevali proti Uni, a smo se morali kmalu vrniti v vas Dubovik, ker prehod čez reko ni bil mogoč. Tam smo čakali več ur na zvezo. Pot smo nastopili proti jutru. Prešli smo cesto in železnico pod Krupo ter se prepeljali čez Uno s čolmi, nato smo se ustavili v Trebanocih. Tako smo srečno prišli iz Bosne na Hrvaško. Spet smo se ustavili v Rujiški, kjer so nas tudi pristrčno sprejeli. Zaradi bližajoče se nemške ofenzive pa sta obe delegaciji, naša in hrvaška, pospešeno potovali. Vozov za prevoz je bilo navadno premalo, zato je Albinova zaščitna četica večino poti prehodila peš. Nekje pri Rujiški smo med počitkom našli veliko kopico sena, zvrtili vanjo luknjo in zaspali v nji kot ubiti. Ko smo se zjutraj zbudili, je delegacija že odšla. Na več krajih je pustila vodnika, tako da smo zvedeli za pot. Naslednji dan zgodaj zjutraj smo prispeli v Pisarovino. Počivali smo v neki hiši ob cesti, kjer je bila gostilna, in čakali kurirja s komande mesta, da bi nas povedel naprej. Zvedeli smo, da je bila delegacija pred nami za tri do štiri ure daleč. Ko se je zdanilo, je nekdo nenadno zaklical: »Švabi!«

Pred hišo se je ustavil osebni avtomobil in izstopila sta dva Nemca. Napotila sta se v gostilno. Znotraj je nastal preplah. Vsakdo je zagrabil za orožje, ki mu je bilo najbliže. Na obešalniku sem imel nemški vojaški plašč in brzostrelko. Nekdo jo je pograbil in zbežal na hodnik, jaz pa za njim in sem mu jo iztrgal iz rok. Vrnil sem se v sobo k Albinu. Ta je imel v rokah mitraljez. V tistem trenutku so se odprla vrata in na pragu je obstal nemški oficir, ves obvešen z odlikovanji in

fotografija z vprašajem

V zvezi z objavo fotografije osebja partizanske bolnišnice Pavle v TV-15 šte. 45 z dne 8. novembra 1973 se nam je javil Marjan Poljanšek iz Maribora, Cesta zmage 105. Najprej je izrazil nejevoljo, ker te fotografije še ni pojasnil noben od tistih, ki prebivajo v Ljubljani, v nadaljevanju pa navaja: »Sedita (prva vrsta) Franc Jereb-Zajčca iz Idrije (že umrl), Jože Frelih iz Tolmina, Na hribcih (umrl marca letos), sedijo v drugi vrsti od leve proti desni Anton Velikonja, Idrija, Triglavska ul. 20, Mario Gorjan iz Volčje drage 38, Ludvik Gnezda iz Idrije, Srebrničeva ul. v tretji vrsti od leve proti desni sedito dr. Pavla Jerina Lah, Ljubljana, Lepodvorska ul. 2, Viktor Tratnik, Idrija, Srebrničeva ul. 24, Franci Vidmar iz Ljubljane, Jože Regent-Bobi, Ljubljana, Adamičeva ul. 8, Loreta — Tržacanka (že umrla, drugih podatkov ni), v četrti vrsti od leve proti desni stojijo Ludvik Vižintin, Koper, Rožmanova ul. 19, Pavel Jančar iz Dravlj pri Ljubljani (umrl za posledicami ran 1946), Ivanka Kenda, Idrija, Kapetana Miheva 6, Vida Kirn, Ljubljana, Viška ul. 6, na skrajni desni je Pavel Manfreda iz Poljubina pri Tolminu. Drugih tovarišev ne morem natančno razpoznati, zato prosim, da se obrnete na dr. Pavlo Lah! Vsi podatki, ki sem jih dal so točni, ker vodim razvid osebja SVBP Pavla, ranjencev in sodelavcev...«

V našem uredništvu se je zgledil Anton Bušljeta-Cveto iz Ljubljane, Pohorskega bataljona 213, in pojasnil fotografijo iz predzadnje, 46. številke TV-15. Povedal je, da so bile vse štiri tovarišice v 1. bataljonu Prešernove brigade. Prva od leve je partizanka Sava, ki je bila politdelegatka, sedaj živi v Škofji Loki. Srednja je bolničarka Angela, ki je padla, na skrajni levi je partizanka Branka, ki je bila politdelegatka, živi prav tako v Škofji Loki, sedi pa bolničarka Ančka, ki je bila doma iz Kočevja. Obema tovarišema se za pojasnili najlepše zahvaljujemo. Tokrat objavljamo fotografijo štaba Prešernove brigade na Stari Oselici, decembra 1944. Izvedeli bi radi za imena, primke, partizanska imena in za funkcije, ki so jih opravljali tovariši, predstavljeni na sliki.

za vratom z nemškim križem, z monoklom na očeh. Močno je prebledel, ko se je znašel pred cevjo mitraljeza, ki mu je Albin naperil na prsi.

Prav tedaj pa so že prihiti hrvaški partizani in gostilničar. Vsi so v en glas kričali: »Ne streljaj! Kaj ste znoželi? Spravite orožje!«

Zmeda je bila popolna. Kaj storiti? Ali smo obkoljeni, izdani? smo se vpraševali. Pred hišo sta se ustavila še dva kamiona, ob njiju pa so stali ustaši s puškami na ramah, pokriti s črnimi kućami, ki so se na njih bleščale mrtvaške glave. Na sredi na kamionih je bila gruča civilistov. Nekdo je zaprl vrata gostilne in odšel na cesto. Potem pa je nemški oficir spet stopil s podčastnikom ter odšel kar v drugo sobo, njegov spremljevalec pa je odpel pas s pištolo in ga obesil poleg mojega plašča ter tudi odšel v sosedno sobo. In že je prispel tudi naš vodnik, Albin pa je poveljeval odhod. Albinu sem dejal, naj bi vzal nemško pištolo, pa me je zavrnil: »Pusti hudiča!«

Nekaj časa smo šli po cesti, ki drži proti Zagrebu. Partizani so jo močno zastražili. Nato smo se obrnili proti gozdom. Med potjo nam je vodnik po-

vedal, da je bila Pisarovina nevtralen kraj, kjer so naši in Nemci menjavali ujetnike. Spričo tega smo se zgrozili ob misli, kaj bi se utegnilo zgoditi, če bi kdo po nesreči sprožil strel...

Naša četica je pospešeno nadaljevala pohod že na območju, kjer je bila nemška ofenziva. Cesto in železnico Karlovac-Zagreb smo prešli kar podnevi, čeprav smo naletali na manjše zasede, ki so streljale na nas. V daljavi smo že videli obrise Žumberka, veseli, da smo bili že tako rekoč doma. V Žumberku smo si privoščili daljši počitek, nakar smo nadaljevali pot do Suhorja nad Metliko. Tam so bili še skoraj vsi delegati. Zvedeli smo, da smo zaostali za njimi približno pol dneva. V Suhorju smo ostali več dni, da smo si temeljito odpočili. Po nekaj dneh je naša skupina odšla v glavni štab Slovenije, ki je bil tedaj na Plibišju nad Semičem.

Vsa ta težavna in razburljiva pot je trajala 40 dni. Povožili smo jo s kamioni, na vozovih s konji ali volmi pa tudi delno z vlakom ter prehodili peš skoraj tisoč kilometrov.

ZVONE BRIC-SIL

Padla sta Jurica in Lola...

DR. IVAN RIBAR O ZADNJEM SREČANJU S SVOJIM SINOM — MLADINSKIM VODITELJEM

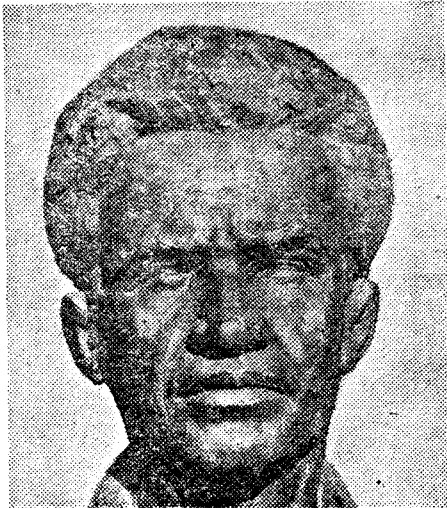
Dne 27. novembra je minilo 30 let, odkar je nemška bomba ubila voditelja jugoslovanske mladine, člana CK KPJ, Iva Ribarja-Lola, sina zaslužnega jugoslovanskega politika in predsednika AVNOJ dr. Ivana Ribarja.

Lola se je rodil leta 1916. Studiral je na pravni fakulteti v Beogradu in postal že konec 1935. leta član SKOJ, marca 1936 pa član KPJ. Istega leta je sodeloval na med-

narodni mladinski konferenci za mir v Bruslju, leta 1937 pa na sestanku sekretariata mednarodne študentske zveze za mir in na svetovnem mladinskem kongresu v Ženevi. Leta 1939 je bil izvoljen za političnega sekretarja SKOJ, kmalu zatem pa tudi za člana CK KPJ. V januarju 1940 ga je protiljudski režim interniral v Bilečo, kjer je ostal do aprila. Takoj po okupaciji je aktivno deloval pri pripravah na oboroženo vstajo. Kot član vrhovnega štaba je v osvobodjenem Užicu polagal temelje milijonski organizaciji jugoslovanske napredne mladine. Naloge na tem področju so ga leta 1942 vodile celo v Zagreb, bil pa je tudi v Sloveniji, na začetku leta 1943.

V oktobru 1943 je bil imenovan za šefa vojaške misije NOV in POJ pri zahodnih zveznikih. Dne 27. novembra naj bi bil odpotoval z letalom v Kairo. Ko se je na Glamočkem polju vkrcal s spremstvom v letalo, je izza hriba priletel v nizkem letu nemški »henschel« in se usmeril naravnost proti letalu na tleh. Odvrgel je šest bomb, od katerih je ena smrtno ranila tovariša Lolo. Poleg njega so bili ubiti tudi dva angleška oficirja in naš deseter aerodromske desetine.

Ko je »henschel« odvrgel bombe, je začel še mitraljirati, kar je trajalo dobre pol ure. Naš mehanik je tedaj skočil v letalo, zgrabil za mitraljez in začel streljati na Nemca. Toda Nemcu se je le posrečilo naše letalo zažgati in mehanik je tedaj skočil iz njega skozi plamene, nato ga je pokosil rafal. Med mitraljiranjem sta padla tu-

Ivo Ribar-Lola, kot ga je upodobil slikar Stevan Bodnarov

FRANCE SLOKAN:

STARA PRAVDA

Med zlasti značilnimi zgodovinskimi listinami v uporu in mučeniški smrti Gubca je omenjeno pismo bana Draškovića cesarju. Pismo se glasi:

»Tu je bilo precej mrtvih upornikov, medtem ko jih je manjše število pobegnilo; mnogi so bili ujeti, med njimi tudi nekateri voditelji, ki so se sami imenovali kapetane. Od njih bo mogoče z vsemi primernimi sredstvi zvedeti, kdo je bil začetnik tako velikega upora in kdo je privedel to kraljestvo (Hrvaško — op. prev.) vašega blagoslovljenega veličanstva v takšno gorje in pogubo.

Zato vašemu blagoslovljenemu veličanstvu ni treba misliti, da bi morale poslati vojsko ali kakršnokoli pomoč. To sem pisal tudi presvetlemu nadvojvodi, preljubeznivemu bratu vašega blagoslovljenega veličanstva.

Enega izmed njih (upornikov — op. prev.), imenovanega Gubec Beg in nedavno imenovanega za kralja, bomo okronali, če to vaše blagoslovljeno veličanstvo dovoli, z razbeljeno železno krono — v opomin drugim. Zato o tem in drugih stvareh pričakujem sporočilo vašega blagoslovljenega veličanstva...

Posebej bi bilo treba opozoriti, če bi tega morda kdo ne opazil na prvi pogled, kaj pomenijo takšni izrazi kot »vse« primernimi sredstvi; ta »primerna sredstva« in še »vsa« povzru, so bili srednjeveške mučilne naprave in krviški načini, ki so jih tedaj oblastniki lahko menili nič tebi nič uporabili nad nemočnimi ljudmi. Zapisano je tudi, da je bilo mrtvih »precej« ali »nemajhno število«

upornikov. Tega »nemajhnega« števila sploh niso ugotovili, marveč so kar »na oko« presodili, da so na debelo poročili množico ljudi.

Kar pa zadeva dovoljenje za kronanje Gubca, škof Drašković ni prosil za dovoljenje cesarja, ker bi imel morda kakšne pomisleke o mučenju človeka, marveč se je hotel zavarovati pred cesarjem, da bi »blagoslovljeno veličanstvo« ne pomislilo, češ da bi bilo takšna maskerada s kronanjem posredno sramoteno »prezvišene, »svete« slovesnosti, obreda pravega cesarskega kronanja. O kakšni človečnosti ni bilo niti sledu! Nasprotno: grozovitost bi naj bila kar najhujša, da bi z njo kar najbolj ustražovali podložnike!

Vse to mrcvarjenje ljudi se je gospodi zdelo nekaj samo po sebi umevnega ali kar nujnega, kot nujna posledica zmage nad uporniki. Posamezne upornike na nekaterih grašččinah so razčetrverili, kar je veljalo tedaj za najhujšo kazen. Konji so v štirih smereh potegnili in odtrgali od obsojenca ude pri živem telesu. S tem pa okrutnost še ni bila končana: žrtev so končno še obglavili.

Tudi Ljubljana, ne le Zagreb, je bila tedaj strahovito javno morišče v opomin podložnikom. Kranjski deželni stanovi so že 25. februarja priredili »predstavo« v Ljubljani, ker je bil tedaj tržni ali semanji dan — sredi — da se je tako zbralo več »občinstva«. Usmrtili so Grgurja Drvodelića, »kmeta v modrem suknjiču«, obtoženega, da je v Krškem ustrelil nekega plemiča. Tedaj so hoteli v Ljubljani pokončati tudi kapetana Fistricia in Svrača, a baron Thurn še ni končal svojega mrcvarjenja, zato so njuno usmrtitev odložili.

Kako žalostna je bila usoda jetnikov v fevdalnih časih, si lahko vsaj nekoliko zamislimo, ko si gledamo grajske ječe, temne, hladne in vlažne kleti. Po velikem kmečkem uporu so bile ječe marsikje prenapolnjene. Ječarjem ni bilo mar, kdo bo ostal živ ali kdo bo sploh mogel živeti dalj časa tako rekoč brez hrane in celo brez vode. Zato pa se zdi značilno, da je bilo tudi v tistih časih vendar mogoče tudi pobegniti iz ječe. To sodimo po zgodovinskem podatku, da je maja 1573 prav iz ljubljanske ječe ušlo osem kmetov. Zaradi tega so potem zaprli ječarja in stražarja.

Medicinci, padli v NOB

Anton Čokan

Rodil se je 23. decembra 1916 v Loki pri Mozirju. Na medicinsko fakulteto v Ljubljani se je vpisal leta 1939 in študiral do leta 1941. Že v celjski gimnaziji je pripadal levemu krilu krščanskih socialistov. V NOB je aktivno sodeloval od začetka in se je udeležil napada na Bučko leta 1941. Do junija 1942, ko je odšel k partizanom je delal v skupini medicincev v bolnišnici za duševne bolezni v Polju pri Ljubljani. Pri partizanih je bil v Saleški dolini in je bil v Zg. Savinjski dolini po naključju ustrelen.

di Savo Kerković, politkomisar letalstva, in stražar Petar Kuzmić.

Napadu na naše letalo oz. delegacijo je botrovala izdaja.

Za jugoslovansko narodnoosvobodilno gibanje je bila seveda najhujša izguba prekajenega, mladega in nadobudnega voditelja Iva Ribarja-Lole. Malo prej pa je padel tudi njegov brat Jurica.

Kako je bilo očetu, dr. Ivanu Ribarju, ko je zvedel za smrt svojih dveh sinov? Kakšno je bilo njegovo poslednje srečanje z Lolo? O tem pripoveduje v svoji knjigi »Tako se je rodila nova Jugoslavija«.

Moj sin Lola mi je pred odlodom v Jajce sporočil, da se bosta tam srečala, ker se pripravlja II. zasedanje. Na kratko mi je omenil, kaj vse bo na dnevnem redu. Tedaj sem bil v Liki in vračal sem se iz Plazke, ko sem prejel vabilo Tita, naj se takoj odpravim na II. zasedanje. Prispel sem nekaj dni pred zasedanjem. Potovali smo med zelo slabim vremenom več dni. Pešali smo, jezdili in se vozili. Od Bugojna do Jajca smo se peljali po naši partizanski železnici. Ob mraku smo prispeli v barako tovariša Tita, v njegov kabinet. Tam sem srečal svojega Lolo, Kardelja, Mošo in druge. Tistega večera smo se precej dolgo pogovarjali.

S člani izvršnega odbora sem začel takoj urejevati odloke in resolucije, ki bi naj prišli na dnevni red II. zasedanja. Moša je bil glavni poročevalec. S Kardeljem sta na splošno pripravljala vse gradivo. Moral bi posebej napisati poročilo o delu izvršnega odbora AVNOJ. To je bila prva točka dnevnega reda. Ko sem pisal to poročilo, je nenadoma prispel kurir in mi naročil, naj takoj pojdem k Titu. Spremljal me je tja še Vlado Zečević. Prispela vsa v Titovo barako. Sedla sva. Tito je naročil kavo.

Molčali smo. Vlado in Zečević in jaz sva pričakovala, da naju bo Tito povprašal kaj o delu. Toda hodil je po baraki sem ter tja. Kadil je. Nenadoma se je ustavil pri meni in mi sporočil, da je bil Lola ubit v letalu. Spominjam se, da mi je omahnila glava. Ostal sem nem. Znašel sem se hitro in zaprosil Tita, naj takoj pokliče Jurico iz Crne gore. Potem se je Tito ustavil pred menoj in dejal: »Jurica je pred mesecem padel.« Nem od bolečine sem odšel s Titom in Vladom Zečevićem v sobo, kjer so drugi čakali na nas. Tito jim je pred večerjo sporočil novice o Lolovi smrti in imel je pratko komemoracijo.

Naj omenim še nekaj o Loli. Preden je kdaj odpotoval, sem ga vselej poiskal, da sem se malo pogovoril z njim o materi in da mi je kaj povedal o Jurici. Vselej se je ogibal srečanj. Nisem se upal vprašati ga o Jurici, kakor da sem slutil, da nekaj z njim ni dobro. Na poti v Jajce sem slišal, češ da je Jurica padel. Lola se je ogibal srečanj z menoj. Niti pri slovesu nisem imel moči, da bi ga vprašal po Jurici, a tudi on mi ni mogel karkoli reči. Ko sva se objela, sem ga vprašal, ali je vse v redu. Dvignil je roke in dejal: »Vse! No, podvizaj se, čakajo te z avtomobilom; moraš oditi v Mrkonjč.« Tedaj sem ga zadnjič videl.

Predem sem prispel v Jajce, je napisal pismo in ga pustil, da bi mi ga Tito izročil v primernem trenutku. V njem mi je poročal o smrti Jurice. Tudi Tito mi pisma ni hotel osebno izročiti, v spremnem pismu pa me je prosil, naj mu oprostim, da je Lolovo pismo ostalo tako dolgo pri njem, ker ga je založil.

Morda je tako bolje, da mi ga ni dal tedaj, saj je pismo še bolj pretresljivo kot sama novica o Lolovi smrti.

Vendar je mogoče sklepati, da fevdalci niso kaznovali podložnikov z ječo kot z nekakšno »navadno« in pogosto kaznijo; v tistih časih je bila »navadna« kazen — usmrtitev. Morda so ljudem jemali življenje »obredno«, javno, na nekakšni predstavi že zaradi tega, ker se jim je sicer zdelo, da bi bila smrt sama na sebi za obsojenca premila, saj so tedaj ljudje umirali — ali so jih pobijali — ob vsaki priložnosti. Zato se zdi, da ujeti kmetje po uporu niso ostali dolgo v ječah, ker so veliko jetnikov kmalu pobili. Posameznike, ki so se jim zdeli pomembnejši, zlasti kapetane kmečke vojske, pa so tako mučili med zasliševanji, da so nekateri izdihnil, preden so jih javno usmrtili.

Razmeroma zelo dolgo sta trpela Ilija Gregorić in Mihajlo Gušetić. Po vseh zasliševanjih in mučenju na Kranjskem so ju potem še nad leto dni obdelovali cesar. ski sodniki na Dunaju. Cesar je nato 1. junija 1574 sporočil banu Draškoviću, da je oba upornika poslal na Hrvaško, češ da jih je treba kaznovati tam, kjer sta se pregrešila. Kaže, da Drašković ni poročal cesarju, kdaj in kako so razmrcvarili nesrečneža, ker se je cesar 19. septembra tistega leta pozanimal za usodo obsojencev. Sele nato je Drašković poročal cesarju, da sta bila obsojenca usmrčena.

Gubca »Bega« pa so v Zagrebu morili tako rekoč po kosih že 15. februarja, kakor da niso mogli strpeti v maščevalni okrutnosti. Videli smo, da se je Drašković obrnil na cesarja z nekakšno prošnjo, naj bi mu dovolili, da bi Gubca »kronali«. Toda na odgovor očitno ni čakal, saj je prošnjo napisal 11. februarja, čez štiri dni pa so Gubca že razmrcvarili.

Natančnega, zanesljivega zgodovinskega poročila, kako se je odigravala strahotna morilska predstava v Zagrebu, kljub številnim virom ni. Zgodovinarji ne opisujejo enako »kronanja«. Zgodovinar Istvanffy je pisal, da so Gubca najprej ščipali z razbeljenimi kleščami, nato so ga kronali z žarečo železno krono, končno pa so ga še razčetrverili. Tako so s tem človekom počeli prav vse, kar je tedaj veljalo za najhujšo kazen.

Nadaljevanje na 6. strani

LJUBLJANA,
CESTA NA VRHOVCE 2

VAM NUDIJO

modularni blok

stropnik monta — višine 12 cm
in 16 cm

pregradni blok — debeline 12 cm
v »INDUSTRIJSKI PRODAJAL-
NI« je na razpolago ves ostali
gradbeni material (apno, cement,
sti, strešnik, salonit, elementi za
dimnik itd.)

Kličite telefonsko št. 61-965 ali
61-905

TAKOJSNJA DOBAVA
SOLIDNE CENE

Kako lepo že jutri bo,
pove nam referat —
vse drugo gremo v pratiko
pavlihovo prebrat!

slovenija avto

export-import

Zastopstva

»Tehnična trgovina«

Servisi

Ljubljana, Celovška c. 150

specializirano trgovsko-ser-
visno podjetje s 25-letno
tradicijo dela na področju
cestnih motornih vozil ser-
visne in gradbene opreme,
rezervnih delov, pribora in
pnevmatike.

Po obsegu in solidnosti
poslovanja med vodilnimi
podjetji te stroke v Jugo-
slaviji.

Berite
PRIMORSKE NOVICE

Lesna industrija
Litiya
izdeluje

plexiglas

plošče v različnih barvah in or-
namentih ter svetlobna telesa za
fluorescenčno in ostalo razsvet-
ljavo; plemenite furnirje, žagan
les iglavcev in listavcev, decimi-
ran les, stavbno pohištvo po na-
črtih priznanih projektantov ter
oblikovane izdelke iz PLEXI-
GLASA

NAŠA KVALITETA —
VASE ZADOVOLJSTVO

ZA VSE, KI SE RADI MODNO
OBLAČITE SKRBI S SVOJO BOGATO
KOLEKCIJO DAMSKIH, MOSKIH
IN OTROSKIH MODNIH
PLETENIN

ALMIRA

tel. 75-460

telex 34596 yu almira

slovenija avto

Šest bistvenih prednosti naših stanovanj:

NAJSODOBNEJSI NACIN GRADNJE — osvojili smo sistem tunelskih opažev, ki je najso-
dobnejši v Evropi in predstavlja industrijski način gradnje.

CENENOST — v ceni smo konkurenčni, v zadnjih letih je bil m² našega stanovanja med
najcenejšimi v Sloveniji. Trudili se bomo, da bomo ceneno obdržali tudi vnaprej.

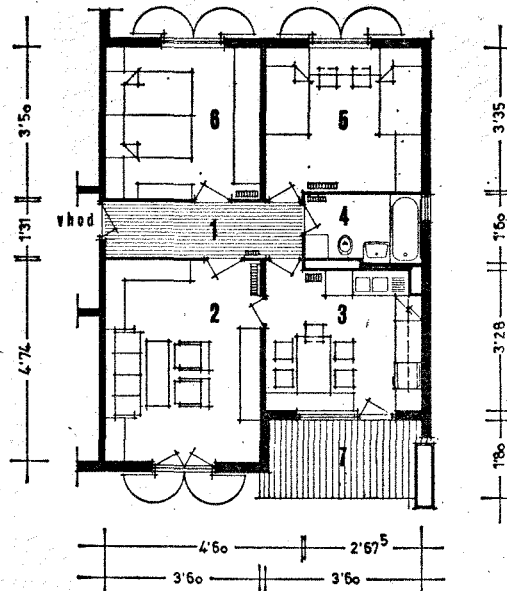
SOLIDNA IZVEDBA — vgrajujemo najkvalitetnejše izdelke, s katerimi razpolaga tržišče,
in jih po potrebi dopolnjujemo zaradi posebnih klimatskih pogojev (zaščita proti vetru
in soncu). Največjo pozornost posvečamo toplotni in zvočni izolaciji.

FUNKCIONALNOST PROSTOROV — naše specializirane službe raziskujejo trg, njegovo
kupno moč najboljšo strukturo stanovanj, proučujejo najbolj primeren tip stanovanja,
njegovo površino pri optimalni uporabi vrednosti ter po teh izsledkih projektirajo in
izvajajo.

IZVROČITEV V DOGOVORJENEM ROKU — kupci naših stanovanj dobe ključne stanovanj
do dogovorjenega dne. To je zasluga programiranega in koordiniranega dela vseh služb
v podjetju.

OPREMLJENOST OBJEKTOV S STEVCI ZA VSE VRSTE ENERGIJE — vsako stanovanje
je opremljeno s števcem za vodo in elektriko ter kalorimetrom. S tem smo odpravili neza-
dovoljstvo stanovalcev in jim omogočili pravično plačevanje dejanske porabljene energije.
BORCEM IN INVALIDOM PRIPOROČAMO NAKUP STANOVANJ V SEMEDELJI PRI KOPRU

GLEDE CEN SE OBRNITE NA POSLOVNO ENOTO SGP GORICA — V KOPRU, tel. 22 476.

SGP »GORICA« NOVA GORICA —
PE KOPER tel. 22-476

zastopnik:
STANOVANJSKO PODJETJE OBČINE KOPER

TROSOBNO STANOVANJE
v stanov. stavbi LB-K/3

OZN. 3 T

1	PREDPROSTOR	6'03 m ²
2	DNEVNA SOBA	17'06 m ²
3	KUHINJA	11'84 m ²
4	KOPALNICA	4'10 m ²
5	SOBA	12'19 m ²
6	SPALNICA	12'60 m ²
		63'82 m ²
7	LOGGIA	6'56 m ²
	NETTO POVRŠINA	70'38 m ²
	KLET	cca 2'33 m ²

Nadaljevanje s 5. strani

Sele v prejšnjem stoletju je nastala legenda, da so
Gubca posadili na razbeljen železni prestol na Markovem
trgu v Zagrebu. Po tej strašni zamišli o smrti uporniške-
ga voditelja bi morali Gubca najprej trdno privezati ali
prikleniti na nekakšen kovinski sedež, potem pa pod se-
dežem zakuriti, da bi ga razbelili. Vendar zgodovinarji
menijo, da ni bilo nobenega prestola in da komedija ni
bila omejena le na Markov trg, češ da so Gubca vlačili
po mestu v sprevodu in ga medtem zasramovali ter
mučili.

Vsekakor se s tem tedanja gosposka ni proslavila in
zlasti se zdi žalostno, da se je pokazal v tako grdi luči
Draškovič, ki ni bil le posvetni oblastnik, marveč zagreb-
ški škof in bi moral vedeti vsaj nekaj, kaj pomeni po
katoliški veroizpovedi krščansko usmiljenje in ljubezen do
bližnjega, ne da bi se omenjali peto božjo zapoved!

Sicer pa se tedanji oblastniki niso kdove kaj odlikovali
tudi s kakšnimi umskimi vrtilinami. V slepi maščevalnosti
nad uporniki niso spoznali, da je nečloveško ravnanje z
ljudmi navsezadnje škodovalo njim samim in vsej deželi.
Na Hrvaškem so se kmetje, pa tudi revni plemiči po
uporu množično izseljevali s področja, ki je najbolj trpel
med Savo in Kolpo. Cesarju so poročali, da se hočejo
kmetje in revni plemiči bodisi izseliti bodisi — predati
Turkom. Prav to področje pa je bilo za Avstro-Ogrsko
najbolj ranljivo — na meji s Turki.

Dokazano je, da se je gostota prebivalstva na Hrva-
škem v pokrajinah, ki jih je zajel kmečki upor, v šest-
najstem stoletju, zelo zmanjšala predvsem zaradi izse-
ljevanja ljudi. Precej kmečkega prebivalstva se je prese-
lilo na sever, v Medžimurje, kjer so bile vsaj nekoliko
boljše življenjske razmere. Preseljevali pa so se tudi na
Kranjsko in Štajersko. Največ ljudi pa se je umaknilo
v »vojno krajino«, ki je bila pod posebno cesarsko upravo
in vojaško oblastjo, kjer hrvaški (kraljevski) oblastniki
niso imeli besede.

Razumljivo je, da se vsi tlačani z ozemlja, z gospo-
stev, kjer je bilo področje velikega kmečkega upora, ven-
dar niso mogli izseliti in da je nekaj ljudi ostalo kljub
vsemu živih. Nadaljnja obdobja pa zaradi zrnage plemst-
va nad kmeti ne pomenijo ustalitve ali celo ugotovitve ter
rasti fevdalizma. Ostali so vsi vzroki notranjega razkroja

fevdalnega družbenega reda. S tem, da je bil zatrt upor,
pa nikakor ni bila zadušena upornost kmetov. Oblastniki
so sicer ljudi strahovali, niso jim pa mogli vcepiti slepe
pokorščine in svetega spoštovanja do trinoštva. Po uporu
leta 1573 se je položaj kmetov še poslabšal, delno zaradi
neposrednih posledic, ki jih je zapustila ta kmečka vojna
in divjanje plemiške soldatske ter gosposke, delno pa
zaradi zakonitosti gospodarskega in družbenega razvoja.

Čeprav v zgodovini sedemnajstega in osemnajstega sto-
letja pri nas ni poudarka na kakšnem večjem kmečkem
uporu, bi bilo napačno mnenje, češ da je upor leta 1573
»vzrušil« kmete in da se potlej niso več upirali. Prav
tako pa bi bila velika zmotna misliti, da so se splošne življenj-
ske razmere našega ljudstva v nadaljnjih stoletjih zbolj-
šale in da so bili kmetje bolj zadovoljni. Drži pa, da se
je v sedemnajstem stoletju osrednja vladarska oblast ali
absolutistična monarhija že razmeroma zelo okrepila in
se je zato hkrati razvila državna uprava. Razvoj državne
oblasti je omogočal, da so oblastniki »imeli v rokah«,
bolj trdne podložnike, državljane — s svojimi sodišči, vo-
jaštvom, uradničtvom, birokracijo. Boj med stanovi se je
med krepitvijo meščanstva zaostril. Fevdalci so izgubljali
neposredno oblast in tudi veljavo, ker je v gospodarskem
življenju postajal čedalje močnejši »bogat« — denar.

Zemljiška plemiška gospoda se je morala hočeš nočeš
prilagajati novim razmeram, se preusmerjati na denarno
gospodarstvo. Razvoj denarnega gospodarstva nasploh pa
je imel močan vpliv tudi na kmete ali na podeželsko pre-
bivalstvo. Ljudje niso bili več tako toga priklenjeni na
zemljo, obsojeni, da bodo morali ostati do smrti v odvis-
nosti od zemljiškega gospoda; iz tlačanske ječe so začeli
uhajati v nekmečke poklice, med rokodelce, tovarnike,
prekupčevalce ali tudi vojake.

Zemljiška gospoda je hotela tudi »vzbiti« kar največ
dohodkov s prodajo pridelkov. Prav zaradi tega je mar-
sikje mnogo bolj izkoriščala kmete s tlako. Kmetje so
morali tlačaniti na dominikalni, graščinski zemlji, kar je
pomenilo, da je graščak tako imel zastoj delovne moči
in od zemlje, ki je bila v njegovi neposredni upravi mo-
čen vir dohodkov, včasih morda najpomembnejša med
številnimi podložniškimi dajatvami.

Za slovenske kraje in razmere je med drugim bilo

značilno, da je freisinski škof, ki je imel veliko posest na
Bavarskem, pri nas pa na Gorenjskem (loško gospostvo),
določil za odkup tlake težko davčno breme — denarno
dajatev. Na loškem gospostvu je torej fevdalcu v prvi
polovici sedemnajstega stoletja bolj kazalo iz podložnikov
iztisniti neposredno kar največ denarja na račun tlake,
kakršno so morali poprej opravljati tlačani. Toda marsika-
teri tlačan je bil v manjših težavah, če je moral odplačati
svojo obveznost s trdim in celo vsakdanjim delom, s tla-
ko, kakor pa tedaj, ko so od njega terjali denar. Od kod
bi naj vzel denar? To vprašanje pa fevdalca ni zanimalo.

Freisinska posest je med tridesetletno vojno zelo tr-
pela na Bavarskem in tuja gospoda je na svoji, cerkveni
posesti hotela zato iztisniti toliko več iz naših ljudi. Po-
dložniki na škofjeloškem gospostvu se niso kar tako spriz-
jaznili z novim bremenom. Ustanovili so kmečko zvezo
— kar spet dokazuje, da so bila izročila o kmečkih
uporih še zelo živa. Nobenega pomembnejšega kmečkega
upora pri nas ni bilo, da bi uporniki ne nastopili organi-
zirano v kmečki zvezi, čeprav navadno ni bilo očitno, da
so organizirani; organizacija je bila vselej skrivna.

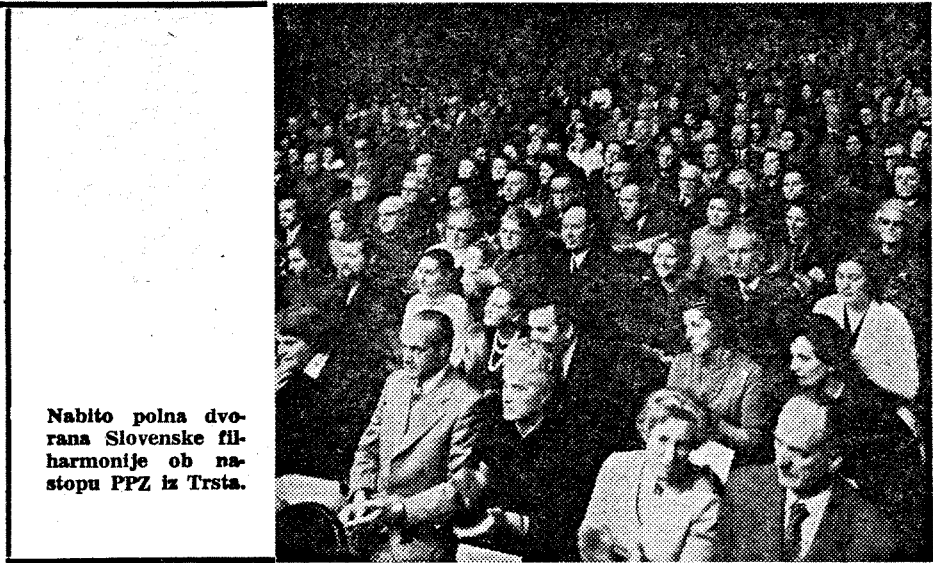
Tedaj, v prvi polovici sedemnajstega stoletja, je bil
na čelu kmečke zveze na škofjeloškem gospostvu kmet
Jakob Šifrer. Imenovali so ga tudi »vojvodo«. Kmetje so
se dolga leta pravdali proti uvedbi plačevanja denarne
dajatve na račun tlake. Leta 1633 so pravdo dobili pri
deželnem sodišču. Zemljiški gospod se je pritožil proti
razsodbi in leta 1638 je sodišče odločilo, da morajo podlož-
niki opravljati tlako, kakršna je v deželi v navadi, ali pa
plačevati odkupnino (»robotnino«). Podložniki so se prav-
dali nadalje in se končno obrnili na cesarja. Pristojna
notranjeavstrijska vlada je kar trikrat po vrsti razsodila
v korist podložnikov, dokler ... Zgodilo se je nekaj, kar
nikakor ni iznajdba naše dobe. Zemljiška gosposka je pod-
kupila cesarske mogočnike in pravdo so obnovili proti
vsem pravilom in prejšnjim razsodbam. Plemstvo je do-
seglo, da je leta 1650 posebna vladna komisija raziskovala
zadevo na škofjeloškem gospostvu. Kmetje se niso mogli
kosati s plemstvom, to se pravi z blagajno mogočnega
freisinskega škofa, da bi stisnili komisarjem v žepo še
več kot škof. Zato se je pravda leta 1652 končala; kmetje
so, kajpak, izgubili. Tudi to je bila, sicer malo nenavad-
na — stara pravda. (Se nadaljuje)

»Rdeča od krvi je naša zastava...«

IMPOZANTEN NASTOP TRŽAŠKEGA PARTIZANSKEGA PEVSKEGA ZBORA

V soboto, 24. novembra, je v Ljubljani prvič nastopil Partizanski pevski zbor iz Trsta. Sto dvajset naših zamejskih rojakov, ki jih vodi dirigent Oskar Kjuder, je bilo v nabito polni dvorani Slovenske filharmonije. Med poslušalci so bili tudi mnogi najuglednejši predstavniki SR Slovenije: predsednik skupščine SRS Sergej Kraigher, Lidijska Sentjurčeva, Boris Zihnerl, generalni polkovnik Franc Poglajen, Janko Rudolf in številne druge osebnosti. Pred nastopom je sprejel delegacijo zbora predsednik mestne

ki razmišljanje. Po nastopu v Milanu so se italijanski politični predstavniki pogovarjali s tržaškimi pevci o njihovem delu. Nekateri krščansko demokratski poslanec jim je odkrito priznal, da je zvedel o slovenski manjšini marsikaj več kot iz časopisov. Verjetno so tudi najvišji politični in državni voditelji, med njimi predsednik Leone, pri odkritju spomenika v Campiju utegnili vsaj pomisliti, da mora biti dokaj močna in zavedna slovenska manjšina, ki se je predstavila s tako številnim zborom. Razen tega pa ti pev-

Nabito polna dvorana Slovenske filharmonije ob nastopu PPZ iz Trsta.

skupščine ing. Jože Kovič. K nam so prišli na povabilo Partizanskega pevskega zbora Ljubljana.

Z gostovanjem v Ljubljani se je Tržaški partizanski pevski zbor javno vključil v zdaj že veliko družino partizanskih pevskih zborov, ki učinkovito in zvesto obnavljajo tradicije narodnoosvobodilnega boja. Toda tržaški pevci opravljajo še posebno poslanstvo. Živijo in prepevajo v okolju, ki jim vsaj na uradni ravni ni vselej naklonjeno. Pripadajo narodnostni manjšini, ki se mora neprestano boriti za svoje osnovne življenjske pravice. V njihovem domačem okolju je še vedno živ fašizem, medtem ko ljudje, ki so pomagali ustvarjati demokratično družbeno ureditev in ki so se prvi postavili po robu fašistični oblasti, še niso dosegli tistega, kar jim po napisanih deklaracijah pripada. Še več kot 3500 Slovencev v Julijski krajini čaka, da bi jim priznali status borcev v smislu italijanske zakonodaje. Zato ima ta pevski zbor še poseben pomen. Njegovi nastopi med zamejskimi rojaki vzbujajo narodno zavest in jim vlivajo vero v lastno moč, pri večinskem narodu pa opravljajo nič manj pomembno poslanstvo. Borbeno pesem je sama po sebi, s svojo vsebino in glasbo, spro-

ci prenašajo v sosednjo državo kulturne tradicije vsega našega naroda.

Sedemdeset članov zbora je sodelovalo med vojno v naših vrstah. Nekateri med njimi so bili partizani v Bosni. Dirigent je bil borec 13. proletarske brigade v Bosni.

Našemu občinstvu so tokrat zapeli šest najst borbenih in ljudskih pesmi. Njihova pesem je vžgala vsakokrat. Vsa dvorana je skandirala s ploskanjem, ko so peli »Bratje, le k soncu, svobodilo!«, ki jo v drugi polovici nadaljujejo z italijansko varianto »Rosa di sangue è nostra bandiera« (Rdeča od krvi je naša zastava). Ponoviti so morali tudi »Brigata Garibaldi«, ki je nastala v Bosni in jo zdaj prepeva vsa Italija. Poslušalcem bo ostal v spominu na to gostovanje tudi odlični recitator Julij Guštin, ki v vezani besedi in ob spremstvu glasbenih efektov učinkovito pripravi uvod v pesem.

Burno ploskanje ob zaključku nastopa je pomenilo zaslužen priznanje tržaškim in krajevskim pevcem, oni pa so nam dejali, da so prejeli najlepše priznanje za dosedanje delo s tem, da so lahko nastopili v glavnem mestu matične domovine.

POLDE VRBOVŠEK

SPOMENIK KOMANDANTU STANETU

Drugo leto bo poteklo trideset let od smrti narodnega heroja Franca Rozmana-Staneta. V Ljubljani mu bodo postavili spomenik. Svet za urbanizem pri mestni skupščini je dne 21. novembra določil lokacijo. Predvidevajo, da bo pet metrov visok, stal pa bo sredi mesta, ob križišču Titove ceste s Šubičeve ulice. Odkrili ga bodo proti koncu prihodnjega leta.

RAZSTAVA V GORIŠKEM MUZEJU

V goriškem muzeju, katerega osrednji del je v gradu Kromberk, so 12. novembra odprli razstavo »Tito v Sloveniji«. Pripravi jo je Muzej ljudske revolucije Slovenije v Ljubljani. Razstava je nova. V goriškem muzeju so jo dopolnili s gradivom o Titovih obiskih na Goriškem.

To razstavo, pa tudi druge zbirke v muzeju bi lahko obiskovale šole iz notranjosti Slovenije posebno v zimskem času.

CEHOVSKA KULTURA

Cehovske organizacije v kulturi so dediščina pragmatistične politike, ki je hotela, na j npr. knjiž-

vnost služi kot dekoracija. Takšna društva spadajo v preteklost.

Ker so bila ustanovljena na etatiistični način, so v novih pogojih ostala slepa za nove odnose; za samoupravljanje, za nove pogoje združevanja in največ nasproti delu. Vsak človek, ki piše in ustvarja, je vreden, da ga pozna javnost. Minili so časi politiziranih, nacionalnih ali nacionalističnih društev, ki so se v svojem imenu istovetili s narodom. Vsakdo je hotel imeti za seboj politični, narodni ali nacionalni emblem.

(Iz »Vjesnika«)

ČE JE PREDSEDNIK ZA TO

Če je predsednik sindikalne organizacije pripravljen pomagati pri razvijanju kulturnih dejavnosti, se največkrat najdejo denarna sredstva. Če ima smisel za šport, bode član kolektiva športno aktivni. Z dobro voljo se torej da marsikaj izpeljati. Zato je potrebno vnesti v normative akte podjetij način financiranja kulturnih dejavnosti. Seveda, delavec bo segal po kulturnih dobrinah le takrat, ko bo živel v zadovoljivih gmočnih razmerah. Za kulturo mu je potreben prost čas, ki pa ga pri nizkih mesečnih prejemkih raje izraha za dopolnilni zaslužek.

beležke

IZ RODA V ROD

Na ljubljanski TV bomo v četrtek, 29. novembra, ob 17.10, gledali oddajo »Iz roda v rod«. Namenjena bo predvsem mladim poslušalcem, ki naj bi spoznali pomen našega narodnoosvobodilnega boja. Govorili jim bodo trije udeleženci Kočevskega zbora.

TO JE BILA PESEM SVETLEGA IN VROČEGA JEDRA

Istega dne ob 17.40 bo TV predvajala prvo izmed šestih oddaj o nastanku in razvoju partizanske pesmi. Poleg pesmi bodo oddaje vsebovale tudi pogovore z avtorji besedil in glasbe, prikazale pa bodo tudi originalne dokumentarne posnetke iz muzejev. Besedilo oddaj je pripravil Radovan Gobec.

ROJSTVO NEKEGA SPOMENIKA

Isti večer ob 20.30 bo ljubljanska TV prikazala razvojne stopnje spomenika slovensko-hrvaškemu kmečkemu uporu. Spomenik so odkrili v Stubicah 14. oktobra letos. O veliki umetniški govore ustvarjalec prof. Antun Augustinčić in njegovi sodelavci.

TELEVIZIJA V PETEK, 30. NOVEMBRA

Ob 10.00 bomo lahko spremljali posnetek drugega večera festivala

»Revolucija in glasba« v Ajdovščin. Dne 27. in 28. novembra se bodo v dvorani mestnega kina v Ajdovščini predstavili številni pevski zbori iz Slovenije, Hrvaškega, Srbije, Poljske, Proseka, Kontovela in Podjune na Koroškem.

Ob 11. uri nam bodo predvajali prvi film iz dokumentarne serije »Pričevanja o NOV«, ki jo je pripravil sarajevski studio. Zajeli so avtentična pričevanja o dogodkih od leta 1941 do II. zasedanja AVNOJ.

Ob 16. uri bo na vrsti oddaja »Naši zbori — Jelovski spomeniki NOB«. V gozdovih Jelovice so danes posejani številni spomeniki, ki spominjajo na gorenske partizane, padle v bojih za svobodo. Spomnili pa se jih bodo tudi s partizanskimi pesmimi, ki jih bo zapel Komorni moški zbor »Stane Zagar« iz Kroke, pa tudi s pripovedmi soudeležencev.

Ob 19.00 bomo videli oddajo »Pred odkritjem spomenika v Gonarsu«. Dne 10. decembra bodo v Gonarsu odkrili spominsko kostnico tistim, ki so umrli v tem taborišču ali pa v drugih krajih v Severni Italiji. V oddaji bodo poskušali prikazati, kar je od taborišča ostalo. V oddaji bodo sodelovali tudi tovariši Miha Marinko, Ivan Bratko, Pepca Kardelj, Dušan Hreščak, župan Gonarsa, avtor spomenika in druge vidne osebnosti.

ne zamudite

Knjižna zbirka Prešernove družbe

Pri Prešernovi družbi v Ljubljani je pravkar izšla 21. knjižna zbirka, ki obsega še pet knjig: Marjana Kolarja izvirno povest »Snežne verige«, Ivana Tavčarja »Visoko kroniko«, Jakoba Aleševca avtobiografijo »Kako sem se jaz likal«, Vlada Ribariča poljudnoznanstveno delo »Ikarus leti v vesolje«, in več kot potrebna knjiga »Stanovanje«, priročnik z večbarvnimi ilustracijami, za praktično uporabo pri opremljanju sodobnih stanovanj.

Knjižna družba, ki nosi ime našega največjega pesnika, je bila ustanovljena leta 1952 in je od tedaj vsako leto z izdajanjem redne letne knjižne zbirke izvrševala svoj plemeniti smoter in poslanstvo: oskrbovati slovenskega bralca z dobro, poučno in zanimivo, a hkrati poceni knjigo ter s širiti njegovo izobrazbo in njegovo obzorje duhovnega sveta.

Čprav Prešernova družba ni založba v pravi pomeni te besede, pač pa njeno izdajateljstvo in razmah temeljita na požrtvovalnih zaupnikih in poverjenikih, je dosegla svoj višek v prvih letih po vojni z okrog 80.000 naročniki. Število naročnikov pa se je sčasoma ustalilo na številu od 20.000 do 25.000, kar je spričo dejstva, da je splošno zanimanje večine preusmerjeno navzven, na avtomobilizem, televizijo itd., še vedno razveseljiva številka, zlasti kar potujejo knjige Prešernove družbe tudi med Slovence v zamejstvo.

Tone Fajfar, ki že vsa leta sodeluje pri Prešernovi družbi, je o njenem namenu in pomenu dejal: »Prepričan sem, da je možno krog naših naročnikov še zelo razširiti. Zlasti bi morali bolj kot doslej prodreti v delovne kolektive, v tovarne in druge delovne skupnosti. Delavec si knjige želi, samo opozoriti ga je treba nanjo. Medtem ko Mohorjeve knjige gredo bolj med kmečke sloje, bi naj Prešernove šle predvsem med naše delavce. Zato tudi zdaj usmerjamo največ prizadevanj za popularizacijo Prešernove družbe in njenih knjižnih izdaj prav med delovnimi kolektivi. Po izkušnjah, ki smo jih imeli, dejansko ni tako težko pridobiti novih članov, samo posrednikov je treba. Delovni ljudje, kupci, hitro spoznajo, da so naše knjige resnično poceni, saj stane celotna zbirka šestih knjig 5 tisoč starih dinarjev, kar gotovo ni nobena cena.«

Vsekakor za današnje razmere na knjižnem trgu to ni nobena cena. Če samo prelistamo zajeti koledar za leto 1974, zlahka ugotovimo njegovo poučno in informativno vsebino. Še posebno imenitno podoba mu dajejo Jakčeve umetniške priloge, barvne reprodukcije pejsažev iz vseh delov slovenskega narodnostnega ozemlja od Haloz, Bele krajine, Dolenjske, primorja do Goriških Brd in zamejske Koroške. Še posebej je treba omeniti naslovno stran s Prešernovo sliko, ki je po pričevanju pesnikove sorodnice v Prešernovi hiši v Vrbi najbližja resničnemu Prešernu.

Od knjig iz knjižne zbirke naj najprej omenimo izvirno povest Marjana Kolarja »Snežne verige«, ki obravnava sodobno aktualno snov — zdomstvo. Leto se je s svojo problematiko in tudi s tragiko za-

jedalo v marsikatero našo družino — na eni strani vabljiva tujina, nekoč sovražna in okupatorska, na drugi strani osamel otroci, zapuščen zemlja, prazni domovi. Denar, a ne preveč zbrane sreče. Davek civilizacije. V povesti bo marsikateri zdomec našel lastno ogledalo. Roman Ivana Tavčarja »Visoka kronika« ne sodi le med temeljna dela slovenske klasike, temveč je tudi vrh pisateljeve umetniške pripovedi. Avtobiografija Jakoba Aleševca, povest slovenskega trpina »Kako sem se jaz likal«, je najboljša Valjavčeva delo. Tudi to sodi med klasiko, čeprav je bilo po krivici pozabljeno, kot je bil pozabljen pisatelj sam, vse prej kot srečen že v življenju. Polno priznanje gre Prešernovi družbi, da ga je — po besedah Miška Kranjca — že skoraj popolnoma pozabljenega, izbrisane iz literarnih zgodovin, tako rekoč »na policah zapršenega«, znova prebudila k življenju, in ga dala v roke našim delovnim ljudem — zaradi vedrine, zdravega humorja, zaradi s pestrimi barvami slikanih tedanjih razmer na Slovenskem, pa tudi, da mladina vidi, v kakšnih okoliščinah se je moral takrat nardarjeni kmečki otrok prebijati do svojih ciljev. — Poljudno znanstveno delo Vlada Ribariča »Ikarus leti v vesolje« bo osvojilo zlasti mladino, saj knjiga bralca podrobno seznani z razvojem letalske tehnike do vesoljskih podvigov, se pravi, od prvih sanj človeka, da bi postal ptica, do neslutene razmaha letalstva. — V knjižni zbirki je tudi knjiga »Stanovanje«, praktično potreben in uporaben priročnik z večbarvnimi ilustracijami o opremljanju sodobnih stanovanj.

Letošnja knjižna bera Prešernove družbe je bogata, a poceni dar za vsakega ljubitelja dobre slovenske knjige.

CRITOMIR SINKOVEC

brest cerknica

Industrija pohištva jugoslovija
telefon 791-080 telex 31-147

SOVJETI IMAJO VEČ STRATEŠKIH RAKET KOT AMERIČANI

Francoska revija DEFENSE NATIONALE piše, da ima Sovjetska zveza 1620, ZDA pa le 1054 strateških projektilov. V članku so našteje tudi vrste teh projektilov.

Tako na primer naj bi Sovjetska zveza imela 210 projektilov SS-7 in SS-8, katerih jedrski naboj ima moč 5 megaton (to pomeni, da je 250-krat močnejši od »hirošimske« bomb), 320 projektilov SS-9 (z dometom 12.000 km in 20 do 250-megatonsko bojno glavo), 970 projektilov SS-11 (z 1 do 2-megatonsko bojno glavo) in 120 projektilov SS-13, katerih bojna glava ima po eno megatono.

Poleg teh strateških pa ima Sovjetska zveza še 600 jedrskih projektilov, s srednjim dometom, ki so obrnjeni proti Zahodni Evropi, in 70 jedrskih projektilov, razporejenih proti Kitajski.

Sovjetska zveza si v zadnjem času zelo prizadeva, da bi razvila strateške projekte, ki bi imeli po več vodljivih jedrskih glav. Posledica teh prizadevanj sta projektila SS-17 in SS-18, ki imata po štiri ozioroma po šest jedrskih bojnih glav.

SOVJETSKJE JEDRSKE RAKETE PRED KAIROM

V morju raznih informacij in dezinformacij v zvezi s spopadom na Bliznjem vzhodu je posebno pozornost povzročila novica, ki je bila objavljena v ugledni ameriški reviji AVIATION SPACE TECHNOLOGY.

zanimivosti

GY. Vzhodno od Kaira naj bi bili razporejeni dve brigadi s sovjetskimi raketami »zemlja-zemlja« SCUD. Te rakete imajo jedrske bojne glave z dometom 288 km. To pomeni, da bi s položajev na zahodnem bregu suškega prekopa lahko z jedrskimi raketami neposredno obstreljevali celo Tel Aviv in druga izraelska mesta.

Sovjeti naj bi te rakete poslali iz nekega črnomoškega pristanišča v Egipt 12. septembra. Odkrili pa so jih ameriški umetni sateliti, ki so posneli njihove bojne glave blizu izstrelišča. Pa tudi egiptovski predsednik je med arabsko-izraelskim spopadom zagrozil, da bodo uporabili rakete SCUD, čeprav pri tem ni omenil, da bi rakete imele jedrske bojne glave.

Ameriško obrambno ministrstvo sprva ni hotelo komentirati teh vesti, kasneje pa je predstavnik tega ministrstva le izjavil novinarjem: »Nobenih dokazov ni, ki bi potrjevali, da imajo Egipčani v oborožitvi jedrske bojne glave.«

ZA POLOVICO MANJ ITALIJANSKIH GENERALOV

V Italiji nameravajo v kratkem močno zmanjšati število generalov v oboroženih silah. Sedaj imajo Italijani 1024, ostalo pa bo le še 530 generalov. Število korpusnih generalov se bo zmanjšalo s 97 na 61, divizijskih generalov s 183 na 144, brigadni generalov pa s 744 na 325.

Po drugi strani pa ugotavljajo, da je napredovanje v vojski kljub temu precej počasnejše kot v civilu. Tako na primer mora vojaška oseba čakati na čin majorja 17 ali 18 let, v civilu pa človek lahko postane načelnik že po 12 letih.

Kakšne plače imajo italijanski generali in polkovniki? General armadnega korpusa ima letno 15 milijonov lir, divizijski general 14.010.000 lir, brigadni general 8.670.000 lir, polkovnik pa 6.050.000 lir na leto.

NOVI TEŽKI HELIKOPTERJI

Ameriško podjetje Boeing Vertol Company je prevzelo obveznost, da za potrebe ameriške vojske izdelava nov tip helikopterja, ki naj bi ga uporabljali za prenašanje težkih tovoren. Prvi helikopter te vrste naj bi bil končan čez dve leti.

Helikopter HLH bo lahko prenašal do 30 ton težke tovore. Uporabljati pa ga nameravajo predvsem v vlogi tankerja. V ta namen bodo izdelali posebne kontejnerje, ki bodo dolgi približno 13 metrov in v katerih bo šlo več kot 20.000 litrov goriva. Kontejner bo obešen pod helikopter, ki ga praznega spušča na ladjo-tanker, ko pa je poln, ga prenaša tja, kjer potrebuje gorivo.

Izraelski korpus civilne zaščite

Po oktobrski vojni na Bliznjem vzhodu, katere žarišča skušajo te dni na 101. kilometru pogasiti, je za vse nas izredno aktualno, s kakšnim orožjem so oborožene vojskujoče se strani in kako imajo organizirano vojsko ter notranje obrambne organizacije. O oborožitvi smo že marsikaj zapisali, najbrž pa bo zanimivo zvedeti tudi o tem, kako si je Izrael, država, ki je že vse od ustanovitve pa do danes znana po svojih »gusarskih« akcijah v raznih deželah sveta in po svoji nenasični agresivni politiki do arabskih držav, kako si je ta Izrael organiziral obrambo — civilno zaščito za primer, če bi kdaj tudi sam postal cilj napada.

V Izraelu je bila že leta 1948 ustanovljena služba protiletalske zaščite, iz nje pa se je kasneje razvil korpus civilne zaščite, čigar pravni status je urejen v posebnem zakonu iz leta 1951 in v nekaterih zakonih dopolnitvah iz leta 1964. Civilna zaščita — HAGA — zajema vse ukrepe za zaščito civilnega prebivalstva ter ukrepe za omilitve posledic napadov iz zraka. Izraelska civilna zaščita bojnih sredstev sama ne uporablja.

Korpus civilne zaščite predstavlja v sklopu izraelskih oboroženih sil poseben strokovni in samostojni del; njegov poveljnik je član tehničnega štaba vrhovnega poveljstva. Glavni štab KCZ neposredno skrbi za splošno izpolnjevanje ukrepov civilne zaščite, prek generalštaba pa je podrejen ministrstvu za obrambo. Neposredno je odgovoren za naslednje trajne naloge: izdaja ukaze in odredbe splošnega strokovnega in organizacijskega značaja, nadzoruje proračun civilne zaščite, vodi in vzdržuje sistem alarmiranja in taktičnih zvez, odloča in izdaja navodila v zvezi z zaklonišči in usposablja ter vodi pomožne organizacije.

Poveljniku KCZ pomaga pri delu nacionalni svet za civilno zaščito, v katerem so

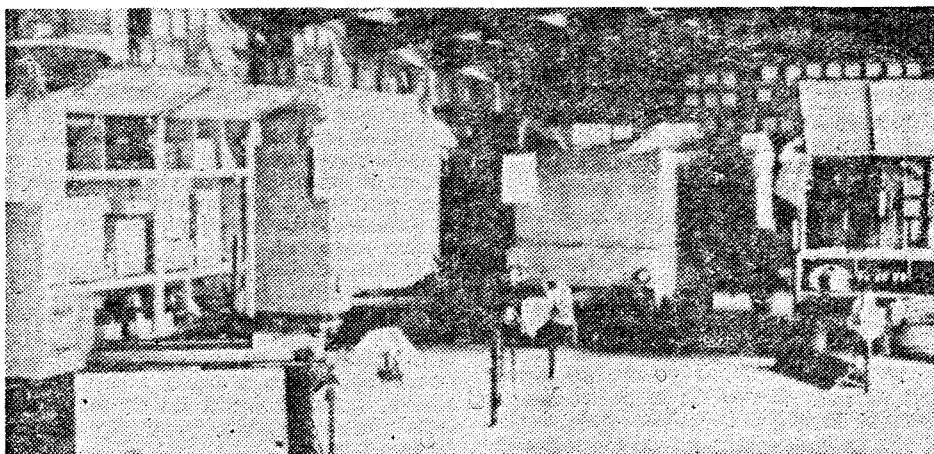
moč ranjencem in bolnikom, na ženske organizacije, organizacije za pomoč itd.

Organizacija civilne zaščite temelji na občinah, naseljih, ustanovah in drugih organizacijah. Pripadnike CZ izbirajo med meščani, tako da sta njihova delovna sposobnost in pripravljenost za opravljanje dolžnosti v CZ precej odvisni od podpore krajevnih oblasti. Te so po zakonu dolžne, da za CZ nabavljajo potreben material in tehnične naprave ter ji tudi drugače pomagajo. Nabavljati ji morajo opremo, vozila, gasilne naprave itd., krajevne oblasti pa so dolžne CZ pomagati tudi ob evakuaciji prebivalstva.

Za nabavo specialnih materialnih sredstev za civilno zaščito daje ministrstvo za notranje zadeve posebne kredite, odobrava pa jih tudi lokalne oblasti in razne pomožne organizacije. Kredite dobe za nakup opreme za gašenje požarov, za reševanje, prvo pomoč, zveze itd.

Civilna zaščita pa drugače dobi standardizirani material od oboroženih sil; ta sredstva uporabljajo za opremljanje mobilnih bataljonov in čet, ki so dodeljeni okrajnim centrom.

Proračun civilne zaščite financirata dve

Notranji videz nekega skladišča opreme in naprav za enote CZ

predstavniki regionalnih in lokalnih oblasti ter predstavniki družbenih organizacij; vendar ima ta svet le svetovno funkcijo.

Področje KCZ je razdeljeno na šest regij, katerih meje so enake kot pri vojaških področjih.

Poveljnik vojnega letalstva je neposredno odgovoren za načrtovanje, organizacijo in izvajanje ukrepov civilne zaščite v svojem področju poveljevanja. Poveljnik regije civilne zaščite imenujeta načelnik generalštaba oboroženih sil in poveljnik KCZ. Poveljniki regij imajo tudi svoje svetovne organe, ki so v okviru ukazov in odredb pristojni za vsa vprašanja civilne zaščite na svojem območju in delajo po navodilih poveljnika KCZ.

Najpomembnejši sektorji dela poveljnikov regij CZ so priprave za delovanje in akcije v miru in med vojno; sklici, razporejanje, usposabljanje in izpolnjevanje pripadnikov CZ; obveščanje in inštruiranje prebivalstva; prenašanje in izdajanje ukazov prebivalstvu v zvezi s civilno zaščito in kontroliranje, kako na terenu izvajajo posamezne ukaze; nadzorstvo nad vsemi zadevami v zvezi s CZ na njihovem območju in vsakodnevno obveščanje nadrejenih o stanju, prioritetah, rokih itd.; kontrola in skrb za bojno pripravljenost vseh enot CZ v sodelovanju z lokalnimi oblastmi; koordinacija dela vseh služb in zagotovitev pripravljenosti za vse situacije; skrb za delo sistema za alarmiranje in zveze in skrb za pripravljenost na morebitno vojno ter zagotovitev hitre akcije na vseh ravneh v sodelovanju z drugimi službami; izpolnjevanje krajevnih in obratnih enot CZ v industriji, upravi, na šolah itd.; vzdrževanje tesnih in nenehnih stikov z ustanovami, organizacijami in javnimi službami zaradi skupne podpore v vseh situacijah.

Pomožne organizacije civilne zaščite

Določene naloge iz okvira civilne zaščite so v celoti ali delno prenesene na posamezne pomožne organizacije — na Rdečo Davidovo zvezdo, gasilce, postaje za prvo po-

možnost, za notranje zadeve in obrambo. V okviru sredstev ministrstva za notranje zadeve so tudi sredstva občin. Namenske prispevke nakazujejo glavnemu štabu KCZ, ta pa jih uporablja za potrebe splošnega pomena — za vzdrževanje in razširitev sistema za alarmiranje in zveze, za graditev pomembnejših naprav itd. Prispevek obrambnega ministrstva pa gre v glavnem za personalne izdatke profesionalnih kadrov in obveznikov, za tečaje in vzdrževanje vojaških vozil v CZ, za nabavo goriva ipd. S tem denarjem tudi krijejo stroške v zvezi z organizacijo, raziskavami, načrtovanjem, nastanitvijo in oskrbo ljudi ter za centralna skladišča.

Kako deluje civilna zaščita

V okviru dela CZ je na prvem mestu samopomoč. V ta namen uporabljajo sredstva, ki jih je predvidel in pripravil vsak posameznik za zaščito svojega doma in družine. Tudi skupna pomoč sosedov, blo-

Pripadnik izraelske civilne zaščite

kov in krajevnih skupnosti je pravilo, ki ga mora vsakdo spoštovati. Štab CZ je odgovoren za bojno pripravljenost te samopomoči ter daje navodila za pravilno obnašanje prebivalstva ter ga tudi kontrolira.

Regionalne enote CZ so usposobljene in opremljene za reševanje, gašenje požarov in sanitetno oskrbo. Zadržujejo se v okolici predvidene regije in stopijo v akcijo takoj, ko sredstva krajevnih zaščitnih organizacij ne zadoščajo pri odpravljanju škodljivih posledic sovražnikovega napada.

Regionalne enote se delijo na specialne in mobilne. Specialne, tehnične, so sestavljene iz skupin za zvezo, transport, čiščenje, za nujna gradbena dela, za evakuacijo, vzdrževanje reda in kontrole gibanja. Mobilne enote pa so sestavljene iz regionalnih bataljonov in čet za reševanje iz ruševin, odstranjevanje ruševin, gašenje požarov in prvo pomoč.

Poleg glavnega štaba KCZ so še regionalni štabi CZ, oficirji za zvezo in oficirji CZ na ravni okrožij in okrajev. Pri KCZ je tudi učni center CZ.

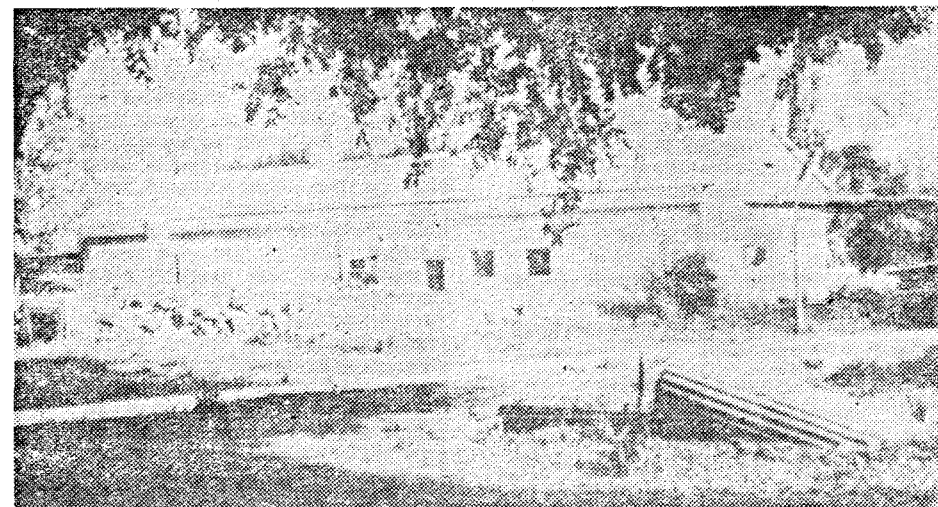
Korpus civilne zaščite je sestavljen iz vojakov, prostovoljcev ter na podlagi zakona tako imenovanih rekrutiranih oseb. Korpus CZ zajema moške v starosti od 45 do 55 let, poročene in neporočene žene brez otrok, stare od 34 let dalje, moške, ki so mlajši od 45 let, a so invalidi, slabo telesno razviti, ali pa imajo več otrok in zato ne pridejo v poštev za mobilizacijo v vojsko; korpus zajema še prostovoljce in rekrutirane osebe, ki so dočlene za specialne naloge — to so moški od 16. do 62. leta starosti in ženske od 17. do 50. leta.

Za pouk imajo deželne (na nacionalni ravni) in regionalne tečaje. V učnih centrih se učijo in strokovno izpopolnjujejo oficirji in podoficirji, o nekaterih temah predavajo tudi strokovnjaki iz armade. Pripadniki sanitetnih skupin CZ pa se uče v sanitetnih učnih centrih armade.

V regionalnih učnih centrih pa teče osnovni pouk na novo razporejenih pripadnikov vseh služb CZ. Tu imajo četne in bataljonske vaje in organizirajo tečaje za vse specialnosti. Na regionalnih vajah se vadijo dokončno popolnjene enote, preizkušajo telefonske in kurirske zveze, izvajajo poskusne alarme in mobilizacijske vaje, preverjajo sistem obveščanja in alarmiranja ter se vadijo v protikemični zaščiti.

Korpus civilne zaščite pa lahko stopi v akcijo tudi ob naravnih nesrečah — poplavih, potresih ipd. V tem primeru so njegove enote dodeljene oblastem prizadetih področij.

Po OBRAMBI IN ZASČITI

Vhod v rovovsko zaklonišče na dvorišču ene od stanovanjskih hiš v kibucu »Zarubin«.

Mladina in obrambne priprave

IZ SKLEPOV POSVETA ZMS O KADROVANJU V VOJAŠKE POKLICE

V prvi polovici novembra je bil v Bohinju večdnevni posvet predstavnikov mladinskih organizacij iz vseh slovenskih občin o kadrovanju v vojaške srednje šole, akademije in šole rezervnih vojaških starešin, ki ga je organizirala komisija za splošni ljudski odpor pri Zvezi mladine Slovenije. Posvet in »mizica« — te so se udeležili tudi predstavniki vseh republiških organov in družbenopolitičnih organizacij, ki so zainteresirani, da mladino čim bolj množično vključimo v obrambne priprave — sta bila brez dvoma pomemben preokret v prizadevanjih, da bi se izboljšala struktura slovenskih kadrov v JLA, predvsem pa sta pomembna zato, ker je s tem mladina sama vzela stvar v roke in se skušala skupaj s pristojnimi organi in organizacijami — predvsem z ZRVS in ZZB NOV — obrambno vzgojo zastaviti tako, da bo za mlade za-

melju raziskav, zakaj se Slovenci ne odločajo za vojaške poklice v zadostni meri, izdelali posebna navodila, kakšne in katere bi naj bile oblike in metode ter akcije, ki lahko sistematično v najkrajšem času omogočijo saniranje sedanje situacije. Te organizacije naj bi ustanovili na vseh ravneh in bi morali obstajati tudi pri zavodu za poklicno usmerjanje, ki naj bi skrbel tudi za likovno opremo razpisov in propagandnega gradiva, ki naj bi tako bilo čim bolj prirejeno okusu mladega človeka.

Zveza mladine se bo začela zavzemati za tak sistem javnega informiranja o vojski in vojaških poklicih, ki bo funkcionalni del sredstev javnega obveščanja; to pomeni, da bi časopisi in druga občila morali opustiti ločevanje problematike JLA na posebne članke, rubrike in oddaje, in poskrbeti, da bi bila ta problematika sestavni del, enakovredni del vse druge problematike, ki jo občila obravnavajo. Sistem informiranja mora biti raznolik in navzoč skozi vse leto tudi v vseh sredstvih informiranja RK ZMS in občinskih konferencah ZMS.

Občinske konference ZMS so dolžne, da sklepe bohinjskega posveta obravnavajo na razširjenih sejah predsedstva s člani komisije za SLO pri OK ZMS, hkrati pa morajo biti tudi pobudniki pogovorov z vsemi družbenimi dejavniki na tem področju v občini — z JLA, organi za narodno obrambo, ZRVS, ZZB NOV, partizanskimi enotami, koordinacijskim odborom za SLO pri občinski konferenci SZDL, komisijo za SLO pri občinski konferenci ZK, zavodom za šolstvo, zavodom za poklicno usmerjanje itd.

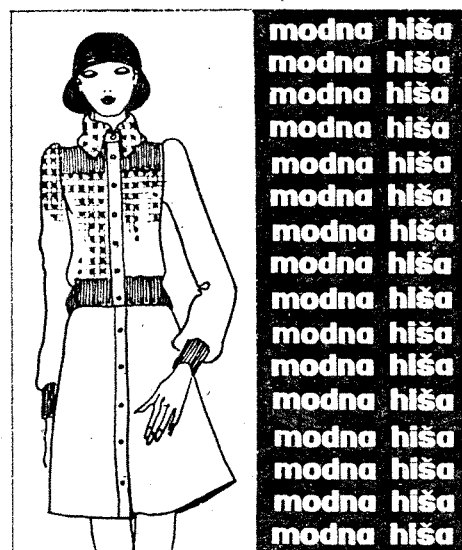
Občinske konference Zveze mladine Slovenije del aktivnosti na tem področju uresničujejo prek naslednjih konkretnih aktivnosti: prek sodelovanja z JLA, podružbljanja koncepta SLO, vključevanja mladincev — prostovoljcev v partizanske enote, sodelovanja z ZRVS, ki bi bila pobudnik izletov in ekskurzij ter obiskov v vojaških srednjih šolah in akademijah. V letu 1974 naj bi vsaj ena osnovna, poklicna ali srednja šola v občini organizirala tak obisk oziroma ekskurzijo.

Republiška konferenca ZMS mora v sodelovanju z republiškim sekretariatom za narodno obrambo, koordinacijskim odborom za SLO pri RK SZDL in republiškim odborom ZRVS ter drugimi družbenopolitičnimi organizacijami in dejavniki biti nosilec informiranja o pripravah na splošni ljudski odpor in se pri tem posluževati vseh oblik informiranja.

Treba bo popestriti dejavnost mladinskih klubov in usmeriti mlade v delovanje na področju SLO; to bo treba izvesti z aktualnimi oblikami dela, s predavanji, fotografskimi razstavami, obrambnimi tribunami, brošurami.

Občinske konference ZMS bodo začele ustanavljati tudi aktivne mladih vojaških starešin. Republiška konferenca ZMS oziroma komisija za SLO bo morala občinskim konferencam ZMS v čim krajšem času posredovati informacije o možnostih sponzoriranja obrambnovzgojnih filmov, slikovnih kompletov itd. ZMS in ZRVS Slovenije bosta morali občinskim organizacijam posredovati tudi smernice o delovanju na tem področju.

M. U.

Pred nakupom jesenske in zimske garderobe ne pozabite obiskati Modno hišo, ki je za hladne dni pripravila bogato izbiro najrazličnejših športnih in elegantnih modelov, primernih za vse postave in starosti. Modna hiša vam jamči za dober nakup.

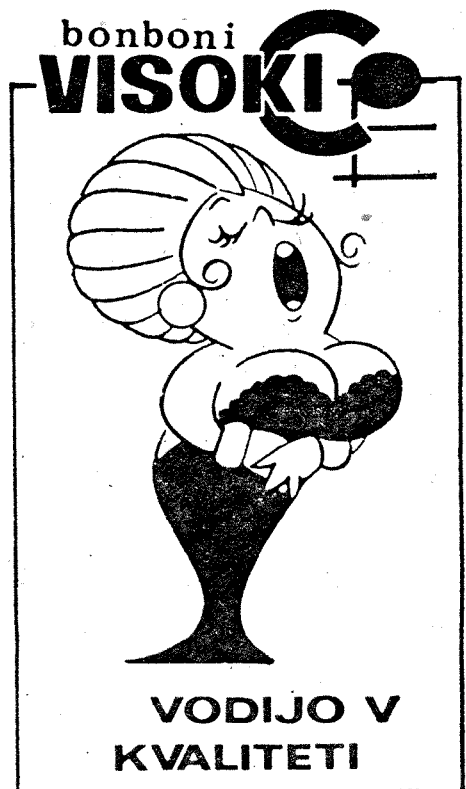
res zanimiva in privlačna. Ob zaključku posveta so predlagali vrsto sklepov, izmed katerih objavljamo tiste, ki neposredno zadevajo tudi Zvezo rezervnih vojaških starešin Slovenije in Zvezo združenj borcev NOV Slovenije.

V predlogu enega od sklepov je rečeno, da je kadrovanje v vojaške srednje šole in akademije sestavni del celotne kadrovske politike v naši družbi in je izrednega razrednega pomena, saj vladajoči delavski razred prek starešin JLA, ki jih je sam pripravil in vzgojil, prevzema poveljniške položaje v oboroženi komponenti splošnega ljudskega odpora in si s tem v zvezi zagotavlja, da bo JLA resnično ščitila interese vladajočega razreda — delavskega. Zveza mladine Slovenije ima na tem področju še posebne naloge pri evidentiranju možnih kandidatov za vpis v vojaške šole, akademije in šole za rezervne starešine. Zato bodo komisije za organizacijska in kadrovska vprašanja, ki delujejo pri občinskih konferencah ZMS za druga področja, morale v prihodnje evidentirati tudi te kandidate.

Mehanizem oziroma oblike, prek katerih bi Zveza mladine lahko neposredno informirala mlade o vojaškem poklicu, bi bili predvsem obiski v vojašnicah in na karavlah, skupne prireditve ZMS in JLA, tekmovanja, vključevanje mladih starešin JLA v delo Zveze mladine Slovenije, zavzemajo za vključevanje mladih starešin v delo drugih družbenopolitičnih organizacij in življenje nasploh, neposredni stiki z aktivnimi starešinami, pogovori in obiski v vojaških srednjih šolah in akademijah, pogovori v okviru ekskurzij in izletov ter predstavljajo vojaškega starešine kot strokovnjaka na obrambnem področju ter enakopravnega občana naše družbe.

Zveza mladine Slovenije bo morala s svojo interesno dejavnostjo prek marksističnih centrov, klubov OZN, idejnih jeder, vplivati na širše spoznavanje politike neuvrščenosti, vloge častnika v naši družbi v skladu z marksizmom in leninizmom. ZMS se mora torej zavzemati za vključevanje tem s tega področja v dejavnosti teh organizacij, in sicer prek študijskih sej, predavanj, debatnih večerov itd.

Specifičnost slovenskega prostora pri problemu častniškega kadra zahteva tudi specifičen strokovni pristop k reševanju te problematike. ZMS se zavzema za ustanavljanje posebnih strokovnih organov, ki bi na te-

telegrami

DOMŽALE: Sredi novembra je občinski odbor ZRVS za rezervne starešine svojih osnovnih organizacij organiziral predavanje podpolkovnika Iva Tomina o politični in vojaški situaciji na bližnjem vzhodu in o položaju Jugoslavije s tem v zvezi. Izredno kvalitetnega predavanja, dolgega poldruge uro, se je udeležilo 436 rezervnih starešin ter še 80 drugih občanov iz raznih vodstvenih struktur občine.

ZAGORJE OB SAVI: Občinski odbor ZRVS bo na dan armade 22. december organiziral več prireditev, med katerimi bo zelo pomembno strelsko tekmovanje osnovnih in strokovnih šol ter družbenopolitičnih organizacij. Mladina osnovnih šol bo tekmovala z zračno puško, učenci strokovnih šol z malokalibrsko, člani društev in družbenopolitičnih organizacij pa z vojaško puško. Poleg tega bodo učenci 7. in 8. razredov osnovnih šol ter vseh strokovnih šol pisali proste spise na temo o dnevu JLA. Najboljše spise bodo nagradili. Na predvečer dneva JLA pa bo v zagorskem delavskem domu osrednja slavnostna akademija s kulturnim programom. Tedaj bodo tudi podelili priznanja najzaslužnejšim članom ZRVS, tekmovalnim strelskim ekipam pa pokale in knjižna darila.

Skupne naloge ZRVS in ZMS

V petek, 23. novembra dopoldne je bila v Ljubljani skupna seja predsedstev republiškega odbora Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije in republiške konference Zveze mladine Slovenije, ki pa so se je udeležili tudi predstavniki ljubljanske armade generalmajor Avguštin Jukič, predstavnik republiškega sekretariata za narodno obrambo Stane Kotnik, predstavniki glavnega štaba SRS za splošni ljudski odpor ter predstavniki zavoda SRS za šolstvo. Govorili so o skupnih nalogah obeh organizacij pri obrambni vzgoji in vključevanju mladine v obrambne priprave.

Gre torej za nekaj, za kar si obe organizaciji — še posebej ZRVS — že nekaj časa prizadevata. Gre za začetek uresničevanja nalog, ki si jih je zadala ZMS na posvetu v Bohinju (tudi o tem pišemo na tej strani) in gre za to, da sta s tem ZMS in ZRVS Slovenije združili sile in je Zveza mladine zdaj tudi nase sprejela breme zadanih nalog, katerih zamisel se je že pred časom porodila pri republiškem odboru ZRVS in nekaterih drugih republiških organih, neposredno angažiranih pri pripravah na SLO. Vsekakor namreč drži dejstvo, da si je predvsem republiški odbor ZRVS že dobro leto prizadeval, da bi z nekaterimi akcijami prodrl med mladino in jo bolj zainteresiral za obrambne priprave ter mladince tudi skušal pripraviti na to, da bi se številneje vpisovali v razne vojaške šole. Ze v osnovi pa je bilo rezervnim vojaškim starešinam in drugim organom to delovanje oteženo, saj ni šlo za delo z mladino, temveč je pri tem potrebno delo med mladino; v njene vrste pa je starejšim težko prodreti, saj se le težka vžive in mislijo tako, kot misli danes mladina. Zatorej je bila edina rešitev — in tudi edina pravilna — v najtesnejši povezavi z mladinsko organizacijo, ki pa je tudi že po svojem bistvu dolžna, da obrambno vzgojo in priprave mladih na SLO organizacijsko prevzame pod svoje okrilje.

Tako sta ZMS in ZRVS Slovenije na podlagi zelo kritične analize sedanjega stanja na petkovi skupni seji predsedstev spregovorili o teh skupnih nalogah pri obrambni vzgoji in vključevanju mladincev v obrambne priprave. Prišli sta do spoznanja, da bi s skupnimi prizadevanji in skupaj z odbori za SLO na šolah in drugimi dejavniki na terenu, morali doseči še veliko boljše uspehe. Za doseg tega namena sta izdelali predlog programa dejavnosti, katerih nosilci morajo biti odbori za SLO na šolah, mladinska organizacija, ZRVS in ZZB NOV, ki naj razvijajo široko obrambnovzgojno dejavnost skupaj z organi za narodno obrambo, partizanskimi enotami, JLA, s pristojnimi organi za šolstvo in drugimi. Predlog bodo poslali še vsem zainteresiranim republiškim organom in organizacijam, da dajo nanj svoje pripombe in dopolnitve.

Program bo vseboval vrsto dejavnosti, ki naj bi jih vsaka šola izvedla z učenci v vsakem šolskem letu. Vsako leto enkrat bi pripravili **OBRAMBNI DAN SOLE**, ko bi mladina ob sodelovanju z vsemi obrambnimi dejavniki na terenu do največje možne mere pokazala med letom pridobljeno znanje in ga povezala s prakso. Tak obrambni dan že imajo vsako leto na gimnaziji v Novem mestu in se je odlično obnesel. Skupaj z rezervnimi vojaškimi starešinami bi pripravili vsaj po en orientacijski pohod. Starešine bi mladino usposabljali v ravnanju s pripomočki za orientacijo, jo spoznavali s topografijo in življenjem v naravi, mladi pa bi si ob tem tudi krepili telesne sposobnosti.

Na šolah bi bistveno poživili strelstvo. Ustanovili bi strelske krožke tam, kjer jih še nimajo, in povečali število strelcev, kjer take krožke že imajo. Tudi tu bi rezervni starešine prevzeli mentorsko vlogo, občinske strelske zveze pa bi poskrbele za organizacijo tekmovanja med šolami.

Na šolah bi pripravljali — nenehno skozi vse šolsko leto — vrsto predstav izbranih filmov s tematiko splošnega ljudskega odpora ter slikovne razstave o življenju in delu v vojaških šolah in domovih, v JLA in o obrambnih pripravah v domačem kraju

ter na šoli. Pripravljali bi poučne ekskurzije v vojaške akademije in šole.

Ustanavljali bi pohodne enote, kjer bodo rezervni starešine spet imeli vlogo mentorja. Mladince, ki bodo do obrambnih priprav pokazali še posebno zanimanje, bodo pripravljali na sodelovanje v obrambnih pripravah in na prostovoljno vključevanje v partizanske enote.

Skupaj z borci NOV in rezervnimi starešinami bi šole organizirale pohode po poteh revolucije, na katerih bodo mladi spoznavali svoj kraj in z borci obujali spomine na dogodke iz NOB.

Mladinske organizacije na šolah bodo evidentirale kandidate za šole za rezervne oficirje in vojaške šole. Mladina pa bo tudi pomagala pri razpredanju dobre poverjeniške mreže za razširjanje obrambnovzgojnega tiska, predvsem Naše obrambe in TV 15.

Seveda pa se obrambnovzgojna dejavnost med učenci na osnovnih šolah mora nadaljevati tudi na srednje šole in univerzo, to pa v oblikah, ki bodo ustrezale tej stopnji.

Na skupni seji so se predstavniki rezervnih starešin in mladine dogovorili, da bodo na ravni občin ustanovili aktivne mladih vojaških starešin — aktivnih in rezervnih, ki bodo delovali pri občinskih konfe-

IZOLA BRAND

riba s povrtnino

- predjed
- izdatna malica
- na weekendu
- na campingu
- na potovanju

rencah ZMS kot telo, ki bo strokovno pomagalo komisiji za SLO pri ZM. Ti aktivni bodo imeli svoje predstavnike tudi v občinskih odborih ZRVS, njihovi člani pa bodo nosilci dejavnosti na področju SLO v aktivnih ZM v organizacijah združenega dela, krajevnih skupnostih in šolah.

Na petkovi seji pa so ob ugotovitvi, da se je povečala aktivnost pri pripravah na SLO med šolsko mladino in mlade v kmetijstvu, zato bo v novih programih morala biti bolj vključena tudi ta mladina.

Med predlaganimi sklepi je bil tudi predlog, naj bi kadrovanje za vojaške srednje šole, akademije in tudi šole za rezervne starešine imelo v osnovi dve fazi. Najprej naj bi mladi pridobili osnovno teoretično znanje; spoznavali naj bi orožje, se vključevali v akcije, kot so strelske vaje, orientacijski pohodi itd. Kasneje pa bi mladince, ki bi pri akcijah prve faze pokazali za obrambne priprave največ zanimanja, vključili kot prostovoljce v partizanske enote. To pa bi bili že potencialni kadri za vojaške poklice ali vsaj za šole rezervnih vojaških starešin.

V diskusiji so opozorili tudi na podatke, ki kažejo, kako visok je odstotek nesposobnih in delno nesposobnih vojaških obveznikov in kolikšna je splošna kondicijska pripravljenost ljudi, ki bi morali tvoriti jedro naše obrambe. Udeleženci seje so zato predlagali, naj bi odgovorni dejavniki čimprej rešili nerešena vprašanja v zvezi s telesno kulturo in množično rekreacijo mladine in tudi odraslih.

MIROSLAV ULČAR

dopisniki nam poročajo

Borci iz vasi Idrsko pri obmejnem kamnu na vrhu Matajurja.

IDRSKO

PO SLOVENSKI BENEČIJI

Organizacija ZB Idrsko je zadnje nedelje v oktobru priredila izlet po Slovenski Benečiji. Lepo uspelega izleta se je udeležilo 25 članov ZB in SZDL. Med udeleženci je bil tudi tovariš Ignac Hrast, pevec solist v pevskem zboru »Srečko Kosovel«. S pesmijo je pomagal ustvarjati veselo razpoloženje po vaseh onkraj Matajurja in Kuka.

Na Trémunu so se poklonili spomenu Ivana Trinka, beneškega narodnega buditeља. V vasi Matajur, kjer je pokopanih trideset padlih borcev, in na šentlenarškem pokopališču, kjer počiva triinajst partizanov, so se spomnili tistih, ki so darovali življenje za svobodo. Šestnajst izletnikov se je nato povzpelo na vrh Matajurja, kjer so se slikali pri obmejnem kamnu.

IVAN KURINČIČ

CERKNICA

LETNE SKUPŠČINE ZRVS

V novembru so bile letne skupščine po krajevnih organizacijah ZRVS. Udeležba je bila v posameznih krajih različna. Pri ugotavljanju dosedanjega dela so bili predsedniki kritični predvsem kar zadeva udeležbo na predavanjih in na taktično-orientacijskih pohodih. V vseh organizacijah je bil izobraževalni program uspešno izveden. Pri delu ZRVS pa se je pokazalo nekaj pomanjkljivosti.

V osnovni organizaciji Cerknica, ki je po številu članstva najmočnejša, je bilo v razpravah ugotovljeno, da je slabo obveščanje. Starost ne bi smela biti meja za strokovno usposabljanje. Nujno je, da se vsakdo uspešno izobražuje posamezno. Glede na to, da je v organizaciji okoli 30 odstotkov rezervnih starešin, ki niso dolžni, da pridejo na predavanja, je bila temu primerna tudi udeležba. Čutiti je premajhno povezanost

med ostalimi organizacijami ZRVS. Nujno je, da v bodoče starešine aktivneje sodelujejo pri oblikovanju stališč v družbenopolitičnih dogajanjih v občini.

Za nemoteno delo te organizacije je potrebno tudi usklajeno delo z ostalimi družbenopolitičnimi organizacijami. Potrebna je pomoč pri usmerjanju mladih v šoli, sodelovanje v strelski organizaciji in v planinskem društvu.

Iz razprav je bilo razvidno, da se rezervni starešine zanimajo za tehnične zbornice in večjo povezanost z aktivnimi starešinami v garnizijah na tem področju. Premalo je bilo narejenega tudi glede obveščanja javnosti o delu te organizacije.

V osnovni organizaciji ZRVS Stari trg bi morala predavanja iz vojaške teorije biti še kvalitetnejša. Organizacija naj si prizadeva tudi za uspešne taktično-orientacijske pohode. Nujna je večja povezanost z radioamaterji in ostalimi društvi.

V osnovni organizaciji Nova vas bodo potrebne večje sankcije, če se rezervni starešina ne udeležuje predavanj. Uskladiti bo treba evidenco članstva med oddelkom za NO in organizacijo ter pomagati mladini.

Ugotovljeno je bilo tudi, da je premajhna povezanost z garnizijo Velike Bloke.

JANEZ HREN

ŠMARJE

SODELOVANJE MLADINE IN BORCEV

Šmarski mladinci bodo z borci NOV 15. decembra priredili proslavo v spomin na prehod I. udarnega zagorskega odreda čez Sotlo na slovensko stran. (Pred tridesetimi leti 15. decembra so prišli zagorski partizani čez Sotlo.)

Z mladinci in borci iz šmarske občine se bodo proslavi pridružili še borci iz brežiške občine in Klanjca. Mladina bo pripravila kulturno prireditev. Upajo pa tudi, da bodo do proslave zgradili most na kraju, kjer je bil pred tridesetimi leti znameniti prehod. Imenovali ga bodo »most bratstva in prijateljstva«.

POPIS BORCEV IN AKTIVISTOV

Šmarska ZB NOV skrbno spremlja popis borcev in aktivistov ter drugih članov, ki so kakorkoli sodelovali pri narodnoosvobodilnem boju. Naloga ni lahka, ker

šmarska občina zajema prostrano hribovito območje s Kozjanskim vred.

MILENKO STRASEK

JAVNO VPRAŠANJE

Slovensko delegacijo na 2. zasedanje AVNOJ v Jajce so novembra 1943 spremljali tudi izbrani borci zaščitne čete pod vodstvom pokojnega narodnega heroja Albina Gajzerja. Četudi se ti tovariši zasedanja niso neposredno udeležili, so vendarle veliko prispevali za ustvaritev temeljev nove Jugoslavije tako s samo potjo v Jajce kot tudi z bojem poprej in pozneje. Zgodilo pa se je (verjetno ne namenoma), da ti tovariši niso bili povabljeni na proslavo 30. obletnice drugega zasedanja AVNOJ v Jajce, kar se nam zdi nepravilno. Prav bi bilo, da bi kdo to pojasnil...

ZELITE PREJEMATI PAVLIHA ZASTONJ?

Da bi bil moj tednik čim bolj razširjen, prosim cenjene bralce za sodelovanje. Bi hoteli pridobiti zame novega naročnika? Pri številnih znanih, prijateljih in sorodnikih ter z vplivom, ki ga imate, boste to verjetno lahko dosegli. Če ste sami z menoj zadovoljni, vem, da ga boste radi priporočili tudi tistemu, ki še ni moj naročnik.

Seveda bom vaš trud primerno nagradil. Za 4 nove naročnike bom zbiralcem pošiljal list PAVLIHA pol leta zastoni. Za 8 novih naročnikov pa bodo zbiralci dobivali PAVLIHA zastoni celo leto.

K temu sodelovanju vabim tudi šolsko mladino, ki si lahko prisluži celoletno brezplačno prejemanje lista PAVLIHA.

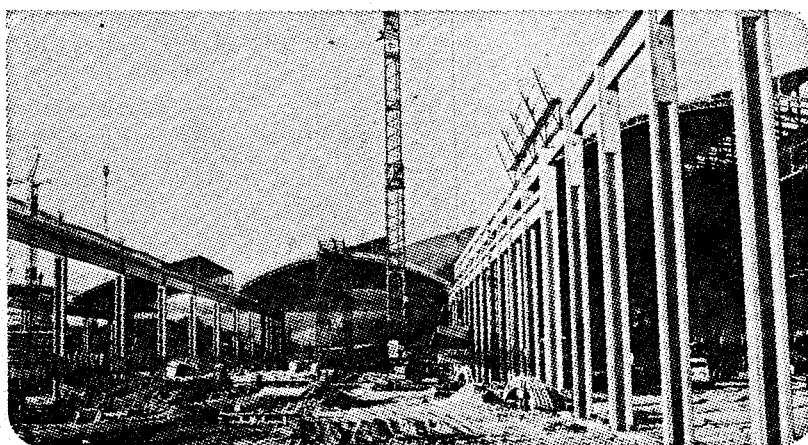

**vse
montažno
sistem gorica**

**obrti
skladišča
kmetijski objekti
industrijske hale
dvorane za šport in rekreacijo**

SGP „GORICA“ PE-OGP NOVA GORICA

PRVOMAJSKA 39 — telefon 22-712

Ostški Vrh — »Ivrica« v gradnji

ločne hale sistema »gorica«

armiranobetonske montažne ločne hale sistema »gorica« so preizkušene in našim razmeram prilagojena konstrukcija, ki smo jo kot člani generalnega združenja proizvajalcev montažnih betonskih elementov »varese« uvedli pri nas. Popolnoma industrijski način proizvodnje omogoča ceneno, hitro, natančno in veliko serijsko proizvodnjo konstrukcij, ki so primarne za gradnjo proizvodnih in drugih objektov v vseh klimatskih conah naše države. Statiko montažnih elementov nam izdeluje računski center FAGG iz Ljubljane.

opis sistema »gorica«

montažni sistem armiranobetonskih ločnih hal je konstrukcija, ki jo sestavljajo stebri, nosilci, triletnski lok z natezno vezjo in korita. zaradi majhnega števila tipiziranih elementov sistema »gorica« je konstrukcija izredno prilagojena tlorisnim zahtevam in rešitvam projektov, bodisi v višini in razponu objekta ali v širini in dolžini sklopa objektov ločnih hal. montažne elemente transportiramo po cesti in železnici, podporno konstrukcijo, ki jo tvorijo stebri in nosilci, montiramo z avto dvigali, strešno konstrukcijo, ki jo tvorijo triletnski lok z vezjo in korita pa z lahkim gradbenim dvigalom.

sistem »gorica« je primeren za gradnjo vseh vrst

— industrijskih, kmetijskih, športnih in drugih gospodarskih objektov.

prednosti gradnje po sistemu »gorica« so:

- lahka konstrukcija
- velika izbira razponov pri zelo vitkih in statično izkoriščenih elementih
- hitra in precizna montaža
- suha montaža
- možnost etapne gradnje
- cenena gradnja
- možnost gradnje v vseh klimatskih conah.

montažne ločne hale so sestavljene iz elementov, ki:

- so izredno precizno izdelani iz visokovrednega armiranega betona
- se izdelujejo v tovarni na industrijski način, neodvisno od vremenskih razmer
- so odporni proti atmosferskim in kemijskim vplivom
- ne zahtevajo nobenih vzdrževalnih del v času eksploatacije objekta.

»zavod za raziskavo materiala in konstrukcij ljubljana« opravlja stalno kontrolo nad celotno industrijsko proizvodnjo montažnih elementov.

PREDSTAVNIŠTVO LJUBLJANA: Celovška c. 149/B, tel. 59-583

NI JIM VSEENO!

Po objavi uvoznika »Hitro smo jih spoznali«, v katerem je Franci Strle udaril po političnem podzemlju, smo dobili več odobravajočih pisem in ustnih priznanj. To pomeni, da našim bralcem ni vseeno, kaj se dogaja v socialistični Jugoslaviji in kaj počenajo tisti, ki bi morali zaradi sramotne vloge med NOB mirovati ter z delom popraviti škodo, ki so jo bili povzročili ljudstvu. Objavljamo le nekatere povzetke iz teh pisem.

M. S. iz Ljubljane navdušeno odobrava pisanje Francija Strle o partizanski materi Alojziji Skrabi in nadaljuje: »Ta opis je kot nalašč prišel ob pravem času, v dnevi, ko je čutili, kako del negativnega ktera dviga glave. Se to: članek »Hitro smo jih spoznali« je odlično zadet. Izredno dobro, brez pretiravanja, si vrgel ven svoje misli. Zelo dobro je zadeto in globoko premisljeno. Ne vem, kje je vzrok, da se ne ukrepa proti političnemu podzemlju, ki skoraj popolnoma svobodno šari in zustruplja ne le stare ampak predvsem mlade ljudi...«

N. N. iz Krškega piše: »V 46. številki TV-15 ste objavili članek »Hitro smo jih spoznali«. Tem potom vam pošiljam iskrene pozdrave in čestitke za omenjeni članek. Vse, kar ste v njem opisali, je dejanska realnost, ki pa je mnogi drugi listi ne razkrivajo, saj pišejo le vse preveč v diskretni obliki. V različnih družbenih sredinah imamo ljudi, ki jih dobro poznamo, se jim tako rekoč skoraj klanjamo, saj zavzemajo vidne položaje v nekaterih gospodarskih organizacijah tega področja (Krškega). Ti ljudje pa izhajajo že po svoji preteklosti iz sovražno usmerjenih struktur. Med njimi imamo celo ljudi z oficirskimi čini. Ti posamezniki, ki so ekstenzno oz. gmotno oskrbljeni z visoko vrednimi dobrinami kot hišami, osebnimi avtomobili drage vrste, in drugimi imovinskimi sredstvi, so prvi borci proti socializmu in delavskemu razredu. Zelo zanimivo pa je dejstvo, da si ljudje, ki živijo pošteno, pa naj bodo to delavci ali inteligeni, v današnjih časih ne morejo privoščiti nobenega luksusa, kar pa seveda ne drži za tako imenovane »posobne ljudi« sovražnega formata... V nekem podjetju gre stvar tako daleč, da se vodilna elita korak za korakom formira samo iz ljudi, ki so — da jih pravilno imenujemo — »svabojili«. To da misliti...«

Tudi V. T. iz Idrije se v svojem obširnem pismu med drugim sklicuje na nedavni fašistični udar v Cilu. V nadaljevanju se zavzema za odpravo socialnega razlikovanja, za okrepitev političnega dela med ljudstvom in za to, da politični in vodilni ljudje bolj hodijo med ljudstvo. Po tej poti bi lahko trajno in že vnaprej onemogočili vsako delovanje političnega podzemlja, ne da bi se z njim bojevali po administrativni poti.

L. D. iz krajevnne skupnosti Vič v Ljubljani je povedal, da imajo pri njih opravka s političnim podzemljem, ki se skriva za strokovno avtoriteto. Konkretno gre za človeka z belogardistično preteklostjo, ki ima moč odločanja pri gradnjah. Zaradi tega načrti za gradnjo vrtca čakajo, otroke morajo voziti v mesto, denar (več milijonov) iz samoprispevka leži v banki, rezultat vsega pa je, da bo vrtec zgrajen vse teže, ker denar se vedno izgublja na veljavi. Podobno je tudi za lokacijo nove šole. Torej gre v konkretnem primeru za tipičnega belo obarvanega tehnokrata, ki pač deluje zelo rafinirano.

Nihče ne sme pozabiti, da je naša samoupravna družba dejansko posebna prehodna oblika diktature proletariata in da se zato ne bi smela odreči sredstvom državne prisile zoper tiste, ki podtalno delujejo proti interesom delavskega razreda. S to ugotovitvijo se naš list vključuje v konkretno akcijo za družbeno samozaščito. Naše bralce pozivamo, da nam natančno javljajo vse oblike sovražnega delovanja, vse sovražne izpade in njih nosilce. Le tako jih bomo lahko javno razkrinkali. Pri vseh takih obvestilih se glede vira obvezujemo na popolno diskretnost.

S. F.

ZANEMARJENO GROBIŠČE NA MATAJURJU

Dne 9. novembra je minilo 30 let od dne, ko je na južnih pobočjih Matajurja padlo 30 borcev 18. brigade Simona Gregorčiča. Padli so v hudem boju brigade z esesovskimi enotami. Po zaslugi zavednega Slovence, župnika, so padle borce pokopali v skupnem grobu na pokopališču v vasi Matajur.

Ta skupni grob nam nikakor ni v čast, ker niti zdaj, po tridesetih letih, ni primeren urejen. Kdor pride na pokopališče, težko najde grob, saj ni prav nobenega napisu, ne grobnika in ne niti ograjice z grebico, da bi vsaj cvetje krasilo grobišče. Navadno rušo obdajajo obrobni drobni črni

kamni, ki štrlijo iz ruše. Na sredi ob steni rase grm. To je vse.

V nedeljo pred 1. novembrom je 25 članov ZB NOV in SZDL Idriško obiskalo grob, prižgalo na njem svečke in položilo cvetje. Predsednik združenja je obudil spomin na zadnji boj padlih borcev.

IVAN KURINCIC

ZASLUŽNA DEVETDESETLETNICA

Oglasil sem se pri Orlovih v Kočevju. Sprejela me je Mimica in me povedla k svoji materi. Ta je sedela za mizo in zatopljena brala Pionirja, tako da naju ni niti takoj opazila. Obiska se je zelo razveselila. Prisedel sem. Povedala je, da bo čez nekaj dni dopolnila že devetdeset let.

Rodila se je v družini Bančičevih v Dolnji vasi pri Ribnici 21. novembra 1883. Omožila se je s kmečkim kovačem Janezom Pirnatom iz Rajndola pri Mozlju. Imela sta osem otrok. Mož je umrl leta 1934. Družina je zelo težko živela, da ni bilo denarja niti za sol. Razmere so se malo zboljšale, ko so začeli odraščati otroci in služiti kruh. Leta 1941 je imela Marija v hlevu kar tri konje in štiri krave. Ob izselitvi Kočevarjev med okupacijo se je s Kočevjarji odselila tudi nekaj slovenskih družin. Pirnatova je tedaj med prvimi začela sodelovati z Osvobodilno fronto. Sin Jože, ki je vozil pošto iz Kočevja v Mozelj, je skrivaj prevažal tudi sporočila, literaturo in marsikaj za OF. (Zdaj je nosilec spomenice 1941.)

Spomladi 1942 sta odšla k partizanom sinova France in Alojz. France je padel junija 1943, Alojz pa pri Turjaku februarja istega leta, ko mu je bilo šele 18 let.

Poleti 1942 je Pirnatova živela na Pokštajnu, nato pa v Spodnjem logu, kjer je

imela partizansko kuhinjo. Tedaj se je nekoč pri nji oglasil partizanski komisar Savinčan z župnikom Matetom iz Mozlja. Ne nadoma so jih obkolili Italijani. Komisar se je skril v hiši. Ko pa je videl, da ni rešitve, se je ustrelil. Župnika Mateta so Italijani ujeli, nakar so zažgali hišo; v nji je zgorel komisar.

Pirnatova je bila kot pogumna in zavedna partizanska mati že leta 1944 odlikovana za hrabrost. Po vojni živi pri hčeri Mimici in zetu Rudiju Orlu, aktivnem oficirju JLA. Pirnatova mama je zdaj že babica trinajstih vnukov in prababica devetih pravnukov. Čeprav ni najboljšega zdravja, je še živahna in ima izvrsten spomin. »Vsi me imajo radi in tudi moji partizani, ki sem jih med vojno sprejemala, se me večkrat spomnijo.« Vsi ji izrekamo prisrčna voščila!

TONE OZBOLT

NEPRIJETNO DOŽIVETJE V STAREM PISKRU

Vsako leto na dan mrtvih grem v Celje in obiščem dvorišče pri »Starem piskru«, kjer so med zadnjo vojno streljali talce. Prihajam zato, da se poklonim spominu tovarišev in prijateljev, s katerimi sem v celici drugega nadstropja delil nepopisno trpljenje. Z zamreženega okna sem bil kot dvajsetleten fant pričal grozotnim morijam na dvorišču. To se pozabiti ne da.

Toda moja želja, da se tudi letos v mišlih zbrano spomnim ljudi, ki so za svobodo svojega naroda dali življenje, je prevpila bučna beat glasba, ki je odmevala po malem dvorišču. Odmevala je od zidov, od katerih so pred 30 leti odmevale morilske salve nemških policistov.

Na dan mrtvih 1973, na kraju, ki je bil prizorišče množičnih umorov, se v svojem »klubu« v drugem nadstropju kaznilnice ob odprtih oknih zabavajo mladoletni prestopniki kot v posmeh žrtvam, ki so padle prav pod temi okni...

Prevzela me je nepopisna tesnoba. Tisto

popoldne se mi je dozdevalo, da slišim zlobni posmeh zloglasnega Lurkerja.

Pričakoval bi, da bo Uprava zaporov vsaj na dan mrtvih iz spoštovanja in pietete do nedolžnih žrtv preprečila takšno početje.

Tovariši iz uprave celjskih zaporov, se vam ne zdi, da je svoboda, za katero so trpeli in umirali mučeniki v »Starem piskru«, nezdržljiva s tisto, ki jo dajete mladostnim prestopnikom? To je skrunitev enega najsvetejših krajev naše revolucije!

ZLATKO DENISA

REŠITEV KRIŽANKE ŠT. 83

Vodoravno: ZOBJE, ANAGRAM, POTRATA, TOTRA, AJ, VARANJE, LA, TERAPEVT, LASI, VRSNO, ANALIZA, DK, ANATOLEC, BASIRANJE, DANON, OE, OCI, LJUBA, REP, NT, RES, SKEDENJ, IKRA, AKT, LE, OLTEN, SIBILA, OAZA, POŽAR, SRAKOPER, NA, TA, ATENTAT, NO, JUNAK, MREZA, PASANT, LANA, KRC, KAMARILA, ODAK, REVA, LIDO, EPIR, ANAS, NACE, RANT, ARAS.

Nagrajenci te nagradne križanke so in prejmejo: Slavko BOSTIČ, Leninov trg 7, p. 61420 Trbovlje prejme prosto stoječo svetilko »ANA« od Lesne industrije iz Litije; Franc MAGDIČ, Sorlijeva 3/II p. 64000 Kranj, kateremu bo lesna industrija iz Litije poslala visečo svetilko z navadno vrvico »ORION« in Stefi FAJS, Uniše 11, p. 63232 Ponikve, katera prejme od založbe »Borec« iz Ljubljane knjigo I. Zormana »Draga moja Iza«.

Vse tri nagrade prejmejo nagrajenci na svoje naslove.

Uprava

imeli smo ljudi

Alojzija Vidica

Od Alojzija Vidica s Predmeje pri Ajdovščini smo se za vedno poslovili na pokopališču na Otlici. Rodil se je leta 1925 v revni delavski družini na Predmeji. Že osemnajstletnega so fašisti odvedli v izgnanstvo v Italijo leta 1943, ker je bil osumljen, da je sodeloval v osvobodilnem gibanju. Po italijanski okupaciji je stopil v vrste borcev Kosovelove brigade. Pozneje je bil pri 9. korpusu in imel nalogo vzdrževati zveze. Prejel je številna odlikovanja.

Janez Podrekar

Janeza Podrekarja smo 10. novembra spremili na zadnji poti na pokopališče v Stari Loki. Rodil se je leta 1912 v Selški dolini. Med osvobodilno vojno se je bojeval kot topničar in komandir baterije v artilerijski brigadi 31. divizije. Postal je rezervni podporočnik JLA. Po vojni je opravljal razne politične naloge. Med drugim je bil predsednik ZB NOV, odbora OF in predsednik delavskega sveta. Umrl je kot žrtev prometne nesreče. Ohranili ga bomo v lepem spominu kot vsestransko delovnega človeka in dobrega tovariša.

Mirko Konestabo

Mirka Konestaba iz Male Bukovice smo 29. oktobra pokopali v Ilirski Bistrici. Rodil se je leta 1919 v brkinski vasi Pregarje, ki je bila pred vojno v

italijanskih mejah. Zato je moral služiti vojaščino v italijanski vojski. Po razpadu fašistične Italije je pobegnil v domači kraj in se takoj pridružil NOV. Postal je komandir čete in kot hraber borec je prejel številna odlikovanja. Demobiliziran je bil kot rezervni starešina JLA. Po demobilizaciji se je vneto posvetil obnovi požganih vasi in pomagal je, kjerkoli je bila potrebna pomoč. Marljivo je sodeloval v družbenopolitičnih organizacijah kot zaveden član borčevske organizacije in komunist.

Ana Gradišar

Ano Gradišar, partizansko mamo, smo oktobra spremili na zadnji poti na pokopališču na Golem. Imela je deset otrok in jih vse lepo vzgojila. V narodnoosvobodilnem boju je že od leta 1941 sodelovala vsa družina. Stirje sinovi so bili borci, namlajši pa aktivisti. Italijani so marca 1942 požgali tudi Gradišarjev dom; družina je bila izseljena na Ig. Najstarejšega sina, Franca, so Italijani ustrelili kot talca. Tedaj je bil ustreljen tudi brat Gradišarjeve mame, Anton Skulj. Leta 1943 jim je sovražnik drugič požgal obnovljeno hišo. Leta 1944 pa je padel drugi sin Gradišarjeve mame, Anton. Bil je komandant 2. bataljona notranjskega odreda. Pri Gradišarjevih je bil bunker, kamor so se zatekali aktivisti, obveščevalci, kurirji in člani rajonskega odbora OF Barje. Gradišarjevo mamo so poznali in spoštovali številni partizani in mnogi so jo spremili na zadnji poti.

Drago Zupet

Draga Zupeta smo pokopali v Novem mestu. Rodil se je v Skočjanu pred 55. leti. Izučil se je za vodovodnega instalaterja. Ko se je začela vojna, je služil vojaščino. Takoj se je pridružil OF in kmalu so ga zaprli in odgnali v taborišče na Rab. Po italijanski kapitulaciji

je stopil v 12. brigado, pozneje pa je bil v letalski šoli v Sovjetski zvezi. Po osvoboditvi je bil oficir JLA do leta 1951. Bil je član vseh družbenopolitičnih organizacij v Novem mestu. Kot dobrega in skromnega tovariša ga bomo ohranili v trajnem spominu.

Mihaela Smonkar

Od Mihaela Smonkarja, rudarskega upokojenca, smo se za vedno poslovili 12. novembra na pokopališču v Plešivcu. Rodil se je na Graški gori leta 1912. Izučil se je tesarstva, potem pa je bil rudar v velenjskem premogovniku. Med vojno se je kmalu pridružil narodnoosvobodilnemu gibanju, leta 1944 pa je stopil v Serčerjevo brigado. Bil je odlikovan z medaljo za hrabrost in z redom za zasluge za narod. Po vojni je bil vnet družbenopolitični delavec; opravljal je razne dolžnosti v organih oblasti in družbenopolitičnih organizacijah. V Plešivcu je bil predsednik ZB NOV ves čas od ustanovitve združenja. V imenu občinskega odbora ZZB NOV Velenje se je od pokojnika poslovil ob odprtem grobu Miloš Volk.

Lado More

Lada Moreta smo pokopali 26. oktobra v Zireh. Rodil se je leta 1921 v Mokronogu. Ze zelo mlad je moral po svetu za kruhom. Med vojno se je takoj pridružil osvobodilnemu gibanju in aprila 1942 se je uvrstil med borce II. grupe odredov, pozneje pa se je bojeval v Gubčevi brigadi. Ob koncu vojne je bil komandant 1. bataljona ljubljanske brigade VDV. Prejel je več odlikovanj. Po vojni je delal kot vnet družbenopolitični delavec na odgovornih službenih mestih, a zaradi boleznij je moral kmalu nastopiti pokoj. Kljub temu pa je deloval nadalje v družbenih organizacijah. Bil je spoštovan in priljubljen zlasti med soborci in tovariši.

Ivan Radović: Tod je šel sovražnik

ANTON OŽBOLT:

Stara Hudolinka

Lenčka je planila pokonci, zgrabila otroka in ga čvrsto stisnila k sebi. Bila je v sami srajci, ko so jo Italijani vzdignili iz tople poročniške postelje. Tu se je rodila, v tej hiši je srečala fanta Franceta Škodo, se poročila, postala žena in mati otroka, ki ga ima v naročju. Zdaj pa jo surovi vojak rinejo skozi vrata. Srce se ji je krčilo, ko je poslednjič prestopila hišni prag in se znašla na dvorišču, kjer je stal vkljenjen svak Jože. Sestra Angela se je strgala iz gruč Italijanov. Planila je v hišo, pograbila nekaj obleke in se med Italijani zopet izmuznila in prišla na dvorišče. Sestro Lenčko je pregnila s plaščem in toplo volneno ruto, na drugo ni mislila, saj je šlo za golo življenje. Oči so ji bile rosne, jokati pa ni mogla, le mraz jo je stresal, čeprav je bilo poletje.

V hiši še vedno preiskujejo, ropotajo, premikajo in razbijajo. Italijanski poročnik stopi iz veže. Na hišnem pragu zastane. V rokah drži bajonet, ga obrača in ogleduje, ga potegne iz nožnice in zavijti. Bajonet je bil že rabljen.

V hiši je bil prejšnji dan četni komandir Jordan, ki je prišel čez planino iz doline Cabranke. Bajonet je pustil v sobi na peči — in zdaj so ga našli Italijani. Drugih vojaških predmetov niso našli, ker jih v hiši ni bilo.

»Oh, ta Jordana«, je vzdihnila gospodinja Angela.

Četni komandir Jordan je bil visok, plečat in krepak fant tridesetih let. Imel je videz izobraženca, vendar je bil surov, brezsrčen. Po tem in po čeladi, ki jo je vedno nosil na glavi, se je ločil od drugih partizanov.

Prejšnji dan je bila v dolini Kolpe ujeta izdajalka Olga, ki si je prizadevala izslediti zlasti Muhvičev družino in se maščevati partizanki Anki. Prijeli so jo partizani Jordanove čete. Komandir Jordan je z izdajalko Olgo odšel od svoje enote. »Peljem jo v štab na zaslišanje«, je dejal — odpeljal pa jo je le do vznožja planin, do prijetne hladne sence ob žuborečem potočku Sušica. Od tod je odšla naravnost v italijansko postojanko v Čabar in naslednjega dne pripeljala Italijane, ko je bil četni komandir Jordan v zasedi v gozdu Pasja jama blizu Trave. Tri desetine in tri lahke strojnice je imel v četi.

Italijani so se bližali Jordanovi četi v gosjem redu. Partizani so vsak hip pričakovali povelje za ogenj. Italijani so prihajali vse bliže. V borbah je rasla nestrpnost, spogledovali so se in zrlji v komandirja.

Partizan Križev Jure je po tihem brundal. Ze sem mislil, da nas bodo Italijani polovili žive. Komandir ni dal ukaza, v rokah je imel samokres in z njim je potoval po partizanskih obrazih. Italijani so nemoteno korakali mimo partizanske zasede. Zdaj uničujejo gorsko vasico Drago. Izpraznili so kašče, kokošja gnezda in kokošnjake. Drug za drugim so odhajali iz hiše in gospodarkega poslopja, le nekaj jih je še ostalo notri. Požigalci! Čez čas so tudi ti prišli ven, za njimi se je vil gost črn dim, v nebo je bruhnil silen plamen.

Nad vasjo se je za zdvojem pasla čreda ovac in krav. Med čredo so padli strelji, ovce so se zgnetle na kup in padale po tleh. Pobili so vse do zadnje. Dvajset postreljenih ovac so znesli na kup kraj hiše. Krave so med streljanjem zbežale, ujele pa so jih troje. Obrnili so vsa gnezda, pobrali jajca, zadavili tudi kokoši. Skupina Lahov je oskubala nekaj kokoši in jela gristi napol oskub-

ljeno meso. Gospodinja Angela, ki je videla ta prizor, se je ob zvezanem možu še bolj tresla.

Lenčko je obhajala slabost. Gospodinja Angela je za trenutek pozabila na gorečo hišo. Stiskala je čeljusti in s sovraštvom zrla na Italijane, ki so vpili in kričali, se norčevali iz goreče hiše, Jožeta in Lenčke... Mlada mati Lenčka je bila obupana, ker ni vedela ničesar o možu, ki je bil zjutraj odšel po partizanskih opravkih v Borovec. Srce se ji je krčilo ob goreči hiši. Vsa njena sreča in vse, kar ji je bilo še ostalo, je bilo v njenem naročju, drugo pa je uničeval plamen. Minka je bila četrti dan na svetu. »Kakšna sreča, da imam vsaj otroka.« je vzdihnila.

Sonce se je nagnilo proti zahodu. Vojaki so se zbrali na dvorišču ob goreči hiši, nato pa izginili po stezi skozi gozdove, mimo Taborske stene, čez Pasjo Jamo in Travo v Čabar — komaj dobrih sto metrov stran od partizanskega stražarja.

Na vojaških mulah so zraven jeklenih cevi visele ubite ovce, gonili in tolkli so navezane krave. Med vojaki koraka z verigo zvezan Hudolinov zet Jože Škoda, ki so ga ugrabili, da bi kaj zvedeli od njega. Vlažnih oči se ozira nazaj v goreči dom, k ženi in otrokom. Bog ve, ali se še kdaj vrne? Lenčka, Angela, otroci, vsi so ostali ob pogorišču na gozdni jasi, pod milim nebom. Prepričani sami sebi, brez vsega, brez doma, strehe, obleke in hrane... Še dolgo se ozirajo za gospodarjem, za možem in očetom, ki so ga zvezanega odpeljali Italijani. Sedemčlanska Hudolinova družina z bolečino in bridkostjo v srcu tava okrog pogorišča, medli ob upu...

Lenčka si v naročju popravlja otroka, ki je razbrskal pleničke in tišči ročici v usta, na srce. »Moj bog, koliko gorja je na svetu in koliko hudobije! Kaj vse nas še čaka? Tle da se borijo za vero? Spričo njihovih zločinov bomo še ob tisto, kar je imamo!«

Sonce polagoma izginja za vrhovi. V gozdu so noči tudi čez poletje sveže, mrzle. Dragarji leže 830 metrov visoko ob vznožju Borovskega pogorja, ki se vzpenja s številnimi vrhovi (Snežnikom) blizu dva tisoč metrov visoko, zato sveži zračni tokovi kmalu preplavijo Dragarsko planjavo. Noč je bila lepa, jasna in vedra, na nebu so migljale zvezde, ki so se Lenčki zdele nocoj še lepše, svetlejšje. Nad pogoriščem je še vedno buhtel plamen, le počasi je pojenja-val. Še vedno je dišalo po smodu. Z dimom so rahli vetrovi odnašali po okolici zgle-nele ogorke sena, slame in lesa. Vrtinčili so se po zraku, se usedali po njivah, košenicah in po drevju prav do gozda.

Na obzorju je ob sončnem zahodu žarela rdeča zarja. Zadnji majski večer dvainštiridesetega leta je napolnil vso dolino z rdečim somrakom. Hudolinova družina se ni mogla odtrgati od goreče domačije. Vsi so bili iz uma, izmučeni in potrti. Angela je tožila, da jo boli srce, Lenčko je bolela glava, otroci pa so bili lačni in preplašeni. Le stara Hudolinka ni izgubila glave. Kmalu potem, ko so odšli Italijani, je prišla iz gozda. Njene modrikaste oči so bile motne in rosne, a ni ji bilo do joka. »Kam? Kam?« so jo spraševali. Za vse je poskrbela. Odhitela je proti logarnici in pripravila zasilna ležišča, nato pa se je vrnila k družini, tolažila hčerki Angelo in Lenčko — ta se je z otrokom v naročju še vedno tresla ob pogorišču.

Nadaljevanje v prihodnji številki

Zločinski strel v Gonarsu

KONCENTRACIJSKO TABORIŠČE GONARS L. 1942

Popoldansko sonce je marsikoga zvalo iz pustih barak na prosto. Tovariši so posedali pred njimi, se pogovarjali o domu, o delu na polju, o domačih, o jedeh — kaj naj bi sicer drugega v tem brezdelju, ko nismo nič delali in prav tako skoraj nič jedli!

Na jugovzhodni strani taborišča, za barako XXII, so mnogi sotrpini izpostavili svoja suha telesa blagodejni toploti sončnih žarkov. Prostor je postal priljubljeno zbirališče sonca željnih fantov. Če si koga srečal, ki je bil namenjen tja, je na vprašanje preprosto odgovoril, da gre na »plažo«.

Nekega avgustovskega popoldneva so tovariši opazili, kako italijanski vojak na stražnem stolpu s puško meri po ležečih internirancih, kot bi hotel koga izbrati za tarčo. Po nekajkratni njegovi »igri« je kmalu počil strel, ki je hipoma pretrgal leno popoldansko taboriščno zatišje. Fantje so se prestrašeni razbežali. Smrtno zadeti tovariš je zastokal. Po trenutnem presenečenju so se nekateri zganili. Kljub preteči nevarnosti, da bi ponovno počilo, so pri-skočili na pomoč ranjencu, ki se je v prahu zvijal v bolečini in krvi. Zatem se je onesvestil. Odnegli so ga v ambulanto, kjer je kmalu, ne da bi se bil zavedel, umrl zaradi strela v trebuh. Kot blisk se je razširila po taborišču novica, da je stražar na »plaži« ubil mladega črnolasega Rudolfa Kovača, ki je zapustil ženo in majhnega otroka.

Na kraj nesreče je prihitel dežurni oficir in ukazal vojaka takoj razorožiti. Odpor do Italijanske soldateske se je med interniranci še stopnjeval. Bes na stražarja, ki je povzročil nasilno smrt nič hudega slutečega interniranca, se je razrastel v ogorčenje. Zmožni bi ga bili raztrgati, če bi nam bil prišel v roke. Ubijalskega stražarja je nato vojaška patrulja vkljenjenega odpeljala ob zunanji žici taborišča na komando.

Tragični dogodek je med nami močno odjeknil. Z grozo in srdom smo obiskovali okrvavljeni prostor za barako. Nekdo ga je ogredil in na njem napravil zasilen spomenik.

Zvečer je bila žalna komemoracija internirancev iz pokojnikove barake. Na kraju zločina sta zagoreli sveči. V počastitev spomina je taboriščni pevski zbor zapel dve žalostinki. Po minuti molka smo se pretreseni razšli po barakah. Na Kovaževem ležišču v baraki so ožji prijatelji prižgali pred pokojnikovo sliko svečo.

Italijansko taboriščno vodstvo je na vse načine skušalo omiliti gnusni zločin. Hlinilo se je in obžalovalo neljubi dogodek, čeprav je bila večina internirancev prepričana, da je bil zločin storjen naklepno, da bi nas prestrašili. Med nami sta se namreč ob vojnih dogodkih po svetu, ko je fašizem vse bolj divjal in izgubljal, razraščala uporniški duh in domovinski ponos, kar je bilo občutiti na mnogih naših prireditvah.

Da bi pomirili duhove internirancev, je kapetan taborišča sklical zbor starešin vseh barak in jim izjavil obžalovanje nad nesrečnim dogodkom. Zagotavljal je, da bo vojaška komanda zaslišala vojaka in da ga bodo strogo kaznovali, če se mu bo dokazala krivda. Takoj pa je v opravičilo dodal, da se je stražarju, po vsem sodeč, omračil um, kar bi ne bilo nič čudnega, ko je bil pred tem nekaj let na fronti v Abesiniji in Albaniji.

Kot zastopnik taboriščnega pevskega zbora sem nato komandantu taborišča sporočil željo zbora, da bi pri pogrebu na pokopališču zapeli tovarišu v slovo.

Drugi dan se je vil iz taboriščne ambulante proti gonarskemu pokopališču žalosten sprevod za prvo žrtvijo taborišča. Na krsti sta bila dva venca: za enega smo zbrali prispevke interniranci, drugega je poklonila taboriščna komanda. Pogreba se je smelo udeležiti nekaj pokojnikovih tovarišev iz njegove barake kot delegacija in manjši del članov pevskega zbora. Pogrebni sprevod lačnih, suhih in slabo oblečenih taboriščnikov je spremljala do zob oborožena straža alincev z nekaj oficirji, podoficirji in komandantom taborišča.

Prvič po šestih mesecih smo stopili izza žičnih ograj taborišča, celo neuklenjeni. Marsikomu je preblisnila glavo misel na prostost. Vendar bi bil poskus pobega noro početje. Z vseh strani so bile na nas, goleroke in oslabiljene fante, naperjene jeklene cevi stražarjev.

Na gonarskem pokopališču je bilo zbranih nekaj domačinov. Ne vem, ali so zvedeli za pogreb ali so bili po naključju na pokopališču. Razbral sem z njihovih obrazov sočutje in usmiljenje ob pogledu na nas.

Po pogrebnih obredih vojnega kurata smo zapeli žalostinko Gozdič je že zelen.

Izmed nas je pristopil k odprtemu grobu interniranec dr. Anton Vratuša, sedanjí podpredsednik Zveznega izvršnega sveta. V imenu vseh internirancev se je poslovil od pokojnega tovariša, prve žrtve med preganjanimi in ponižanimi. Njegov govor je marsikomu izvalil solze v oči, hkrati pa vžgal ponos, da smo sinovi slovenske matere. Poudaril je, da pokojnikova žrtev in naše trpljenje v suženjstvu ne bosta zaman, in pribil, da bo prišel dan, ko bo naša domovina spet zadihala v svobodi.

Med svojim govorom je Vratuša nekajkrat pogledal na list, kjer je imel zabeležen poslovilni govor. Opazil sem nadišavljenega črnosrajčnega oficirja, ki smo ga interniranci zaradi njegove polizanosti in parfimiranja imenovali »fajlicca«, kako se je med govorom prihuljeno približal Vratuši in nestrpno pogledoval na njegov listič. Po končanem govoru mu je nanagloma iztrgal list iz roke in si ga vtaknil v žep. Po našem vzkliku »Slava!« se je po pokopališču razlegla pokojnemu Rudolfu v slovo v srce segajoča slovenska pesem Lipa zelenela je...

Nemo smo se vračali ob močni straži italijanskih alincev v taborišče. Zaskrbljeni smo Vratuši spotoma omenili morebitno nevarnost, ki jo bo bržkone imel zaradi konfisciranja lističa. Brezskrbno se nam je nasmehnil in odvrnil prav v slogu bodočega diplomata:

»Predvidel sem to možnost. Zato sem si namenoma napisal na list le nekaj nedolžnih besed, ki jih sploh nisem govoril, samo da bi jih zmedel!«

V počastitev Kovačevega spomina je nato taboriščni komite organiziral spominski zbor vseh internirancev. Drugi dan, točno ob uri, ko je nasilno umrla prva žrtev taborišča, je trobentač zatrobil znak za zbor vsega taborišča. Še ob nobenem vsakdanjem apelu se nismo tako hitro zbrali na običajnih mestih pred barakami kot takrat. V pol minute smo bili vsi interniranci na mestih, manjkali niso niti bolniki. Na znak za enominutni molk je taborišče nenadoma utihnilo, kot bi izumrlo. Stali smo strumno v vrstah kot neprodiren zid, mnoge oči so bile vlažne od zatajevanjih solz. Po molku se je nato kot en sam vzklík razlegel po taborišču »Slava!« pokojnemu Kovaču v spomin.

Nato smo za pol ure demonstrativno odšli v svoje barake. Po nekaj minutah ni bilo nobenega interniranca zunaj. Od besa podivjani vojaki s kapetanom vred so pridrvili k barakam, psovali, brčali in razbijali s korobači po vratih barak in zaman klicali internirance na plano. V svoji nemohi pa si niso upali stopiti v barake. Spričo nenadnega apela na znak trobente, popolnega molka vojaško strumno zbranih internirancev in pohoda vseh v barake, je italijanskemu vodstvu vzelo sapo. Šele ko smo se po dogovorjenem času spet prikazali iz barak, so se Italijani nekako pomirili. Bržkone so mislili, da je kaj vmes hujšega. Zdaj je bilo spet videti običajno potikanje internirancev po taborišču.

Italijansko taboriščno vodstvo je takoj zasnovalo sankcije, ki smo jih že naslednji dan in še dolgo potem občutili ob pičli in slabi prehrani. Prepovedali so nam tudi pisanje in prejemanje pošte, zadržali težko pričakovane pakete, prepovedali družiti se v skupinah in vsakršne prireditve.

Prvi ukrep pa je bila takojšnja zaplenba trobente, v kateri so predvidevali najhujšo nevarnost za morebitni znak k upor. V nadaljnjih dneh pa so se zato množili nepredvideni uradni apeli po večkrat na dan. Trajali so tudi po več ur, kar je bilo za slabotne in slabo hranjene internirance najhuje.

Prav zaradi lakote in bolezní je nato našlo svoje zadnje počivališče v Gonarsu še štiristo deset jugoslovanskih internirancev.

EMIL FRELIH

**BRIVNICE —
ČESALNICE
OBRTNO PODJETJE
KOPER, Kidričeva 46**

**CESTITA Z VSEMI
SVOJIMI POSLOVALNICAMI
ZA DAN REPUBLIKE.**

Strah v snežniškem gradu

Od naslova, ki ste ga pravkar prebrali, ne pričakujte preveč. Ne gre za duhove starosvetnih fevdalcev rodbine Wolfelin ali Schönburg-Waldenburg, ki bi se vračali in strašili po sobanah snežniškega gradu. Tudi od živih članov te rodbine, potomcev plemenitih »princev«, se nihče ne vrača, čeprav bi se morda kdo rad. Strah, o katerem je govor, je drugačne narave.

Najprej se spomnimo, kje pravzaprav stoji ta grad in kakšna je njegova podoba. To ne bo težko, saj so časniki že pred vojno slikali njegovo romantiko, med vojno pa si ga je lahko vsaj od zunaj ogledalo nič koliko partizanov. Grad stoji na zahodnem robu Loške doline, od koder drži pot skozi temne snežniške gozdove na primorsko stran Slovenije. Njegovo pročelje je zavarovano z močnim obzidjem in okroglimi stolpi, ki so imeli nekdaj bržkone praktično vrednost, zdaj pa so le okras in spomin na stare čase. Pred vhodnimi vrati vidiš kamen, ki so nanj stopali graščaki in njihove zlahtne gospe, da so se laže povzpeli na konja. S hodnika na grajskem dvorišču vidiš globoke sprave za živo divjad, ki so jo lovili snežniški gospodje in njihovi hlapci. Na južni strani gradu je jezero, ki se v njem zrcalijo grajski stolp in okna. V tem jezercu so se baje morale nekoč kopati gola kmečka dekleta, z grajskega okna pa jih je opazoval graščak in si za eno noč izbral tisto, ki mu je bila najbolj všeč. In da ne pozabim na glavna grajska vrata, kjer se poznajo udarci sekir in kijev kmečkih upornikov.

Pred vojno je grad kljub duhu novih časov obdajala fevdalna tančica, tod si se počutil kot na nekem drugem svetu, ki navadnim zemljanom ni dostopen. Če si prišel iz vasi Kozarišče čez mostiček, si zagledal na razpotju v kamen vklesan grb snež-

niških gospodarjev, in če si hotel mimo tega kamna naprej, ti je zaprl pot brkat čuvaj z debelo grčevko v roki.

Lastnik gradu, plemeniti gospod Schönburg-Waldenburg, se je redkokdaj pokazal zunaj graščinskih meja. Ljudje so mu rekli »prince«. To sicer ni bil njegov uradni naslov, a živel je res lahko kakor princ, saj ni imel samo krasnega gradu in pristave poleg njega, temveč tudi ogromno posest, gozdove, ki jih ne bi prehodil v nekaj tednih, parno žago na Marofu in baje še drugod po Evropi več graščin. Poleg gozdnih čuvajev so bili pri njem zaposleni še kočijaži, vrtnarji, hlevarji, sobarice, dekle, pisarniško osebje... Torej res velik gospod.

Med italijansko okupacijo je grad varovala močna vojaška posadka, ki je spreminila silos za krmo v bunker in po vseh stenh pustila sledove v obliki podpisov in izrazov erotičnih občutkov. Po italijanski kapitulaciji pa je grad z vsemi obdajajočimi ga gozdovi dobil novega gospodarja, partizansko oz. ljudsko oblast.

V samem gradu se je takrat nastanil štab 14. divizije s svojimi odseki in znano kulturno skupino, katere član je bil tudi pesnik Karel Destovnik-Kajuh. Takrat je bil tam živahen vrvež, v grajskem parku so brneli motorji in avtomobili, prihajali in odhajali so kurirji s pošto, pela je harmonika, ki jo je igral Janez Lavrič iz Cerknice, pevoči so se vadili za večerne nastope po vaseh... O tem, kako so se partizani tedaj počutili v gradu, sem povprašal Matevža Haceta, ki je bil pomočnik komisarja divizije. Rekel je: »Mi štabovci smo spali na tleh, člani kulturne skupine pa v grajskih posteljah. Nekoč sem jim ponagajal: »Le čakajte, tudi vi boste prišli na tla!« Pa so res kmalu...«

Med jesensko nemško ofenzivo 1943. se je v graščinskih prostorih zvrstilo nekaj nemških posadk, sicer pa so Nemci pustili grad pri miru. To ni nič čudnega, saj so ga še vedno šteli za last nemškega fevdalca.

V februarju 1944 je grad spet oživel: v prostore njegove pristave se je naselil okrožni odbor OF za Notranjsko s svojimi odseki. Tedaj sem delal pri okrožni »tehnik«, ki jo je vodil Franc Mlakar-Gerik in je prav tako dobila pravico vselitve v grad. Za njene preproste naprave sva našla prostor v grajskem stolpu. Tu sva dan za dnem tiskala razno propagandno gradivo, Glas Notranjske, predvolilne razglase, partizanske pesmi in drugo. V grajskem pritličju je bila skupina naših varnostnikov, v veliki kuhinji pa so se usidrali intendanti in kuharji, ki smo jih kaj radi obiskovali, zlasti zgovornega Lada Znidaršiča iz Iga vasi. Kasneje, ko se je začel pomlad, smo zahajali iz kuhinje na razsežno grajsko teraso; tu smo imeli tudi razne politične sestanke.

Nekega mrzlega dne — menda proti koncu februarja — je dopoldansko tišino zmotilo brnenje letala. Po nebu, ki je bilo jasno ko biser, je prijadrala velika temna ptica in začela krožiti. Letalo se je spuščalo čedalje nižje, krožilo in se spet vzdignilo, mi pa smo stali sredi dorišča grajske pristave, gledali in kazali s prsti za njim. Ob pogledu nanj se mi je porajala zla slutnja, da ne kroži nad nami slučajno. Imelo me je, da bi predlagal umik v gozd, a sem bil rajši tiho, ker nisem hotel veljati za panikarja. Ko je nekdo dejal, da nam morda grozi nevarnost, so ga drugi zavrtnili: »Saj nas ne vidi!« Toda iz letala se prav lepo vidi dol, posebno v jasnem dnevu, ki je zemlja pokrita z deviško belo snežno odejo...

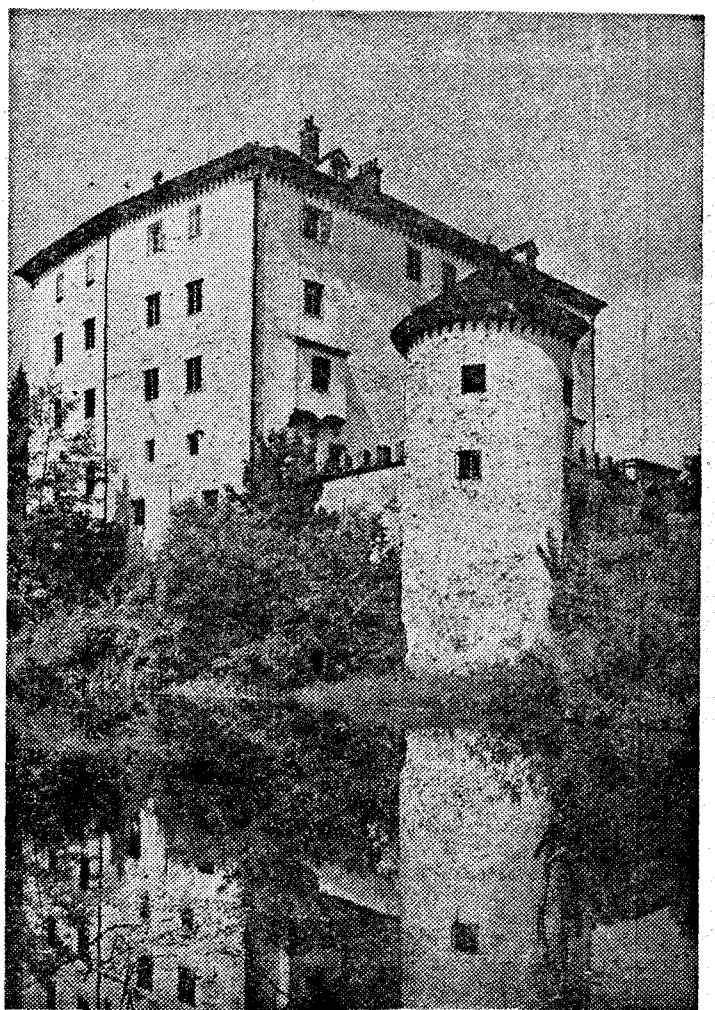
Ko je letalo odjadralo in je hrup za njim utihnil, smo se vrnili v svoje prostore, k svojim opravilom. Kmalu zatem pa nas spet zdrami brnenje, tokrat močnejše. Čez nekaj hipov pa je zagrmelo kot na sodni dan, vse se je zamajalo, strop se je krusil, šipe so se razletele... Torej nas bombardirajo!

Planili smo ven, zaobšli ogromno jamo na dvorišču, ki jo je napravila težka bomba, in stekli proti gozdu. Na nebu sta se spreletavali dve črni letali, se spustili za nami čisto nizko in mitraljirali, metali lažje bombe, da je v vrhovih jelk hreščalo, kot bi jih lomili velikani. Ledena skorja na jezercu za gradom je bila vsa preluknjana od bomb. Eni so se zatekli v grajsko ledenico, drugi smo si poiskali zavetje med skalami. Takrat me je zeblo kot še nikoli... Sicer pa smo jo zvožili brez žrtev, medtem ko je bil nekdo ubit v Kozarščah, kjer je bila cilj napada komanda mesta Stari trg.

Bilo je več kot jasno, da je bombardiranje botrovala izdaja. Težko bombo je hotel Nemec spustiti natanko tja, kjer so bili naši delovni prostori, pa je toliko zgrešil, da je priletela namesto na streho na dvorišče. Baje so izdajalca kasneje odkrili: sovržnika je obveščal z radijskim oddajnikom.

In zdaj se mojim spominom odpre svetlejša stran, ki jo je prinesla prečudovita

Pogled na snežniški grad z zahodne strani. V grajskem stolpu je v zgodnji pomladi 1944 delovala »tehnik« in kolportaža okrožnega odbora OF za Notranjsko, ki jo je vodil Franc Mlakar-Gerik, njegov pomočnik pa je bil France Šuštersič.

pomlad 1944. leta. Vse je vzcvetelo, širni gozd je dihal s polnimi pljuči, po jasnem nebu pa so dan za dnem brnela zavezniške leteče trdnjave in zbujale upanje, da gre vojna počasi h koncu. Potem smo se poslovili od gradu in se iz varnostnih razlogov preselili na drugo stran Loške doline.

Zavoljo dogodkov med zadnjo vojno si je grad utrl pot celo v tujo memoarsko literaturo. O njem piše britanski zdravnik major Lindsay Rogers, ki je dolgo zdravil naše partizane in priskrbel našim bolnišnicam precej zdravil ter zdravstvenih pripomočkov. Med drugim je o njem zapisal: »Nehote sem se spomnil na grad iz pravljice o Trnjulčici, ki pričakuje svojega lepega princa...« Dalje opisuje večer, ki ga je tu preživel v družbi partizanskega farmacevta Borisa Andrijačiča in violinista Karla Rupla.

Po osvoboditvi sem se večkrat napotil h gradu in obujal spomine na tisto zimo in pomlad. Na dvorišču so se še dolgo poznali sledovi lijak, ki ga je bila naredila bomba, kamniti bloki na zunanjem stopnišču so bili še vedno razmajani. Rad bi si bil ogledal tudi grad, pa je bil vselej zaprt, kot bi se v njem spet naselili mrkogledi fevdalci. Le v gostilno, ki se je namestila prav tam, kjer je nekoč delal naš okrožni odbor, je bil prost vstop.

Letos pa so grad le odprli za obiskovalce. Tako sem se nekega dne jeseni odpravil tja, plačal 10 dinarjev vstopnine in po dolgih letih stopil skozi množični vhod v grajske prostore. Prijazna vodnica mi je že v veži, ko sem si ogledoval nagačene medvede in druge živali, rekla:

»Veste, zdaj je grad še odprt, pa menda ne bo dolgo.«

»Kaj ne?«

»Boste že videli. Zgoraj je tako, da je strah...«

Vodila me je iz prostora v prostor, od sobane do sobane. Ogledoval sem si grajsko opravilo, kamnine, postelje in omare, slike na stenah, zlasti znamenito Ledo, pa knjige na policah, med katerimi je veliko latinskih in francoskih klasikov. In ko sem tako hodil po gradu, sem kmalu opazil strah, ki mi ga je omenila vodnica: prekrasni leseni stropi, ki so bržčas edinstveni v Sloveniji, se počasi usedajo. Da to ugotoviš, ne potrebuješ vodne tehtnice, zadostuje ti kar oko, pa tudi noge ti pravijo, da se pod protisredini sobe znižuje.

»Veste, kadar pride sem kakšna šola in se otroci usujejo v sobe, me je prav strah,« je rekla vodnica. »Pomislite, kaj bi bilo, če bi se strop udrl...«

Te vrstice sem napisal zato, da bi opozoril na »strah v snežniškem gradu«, ki se utegne sprevreči v veliko škodo, če se ne bo nihče zmenil zanj. Grad bi bilo treba zaščititi kot zgodovinsko in kulturno znamenitost, pravočasno preprečiti škodo, ki mu grozi!

Hkrati bi rad opozoril, da je grad s svojimi pristavo tesno povezan tudi z zgodovino NOB in nove, ljudske oblasti, ki si je pozimi in spomladi 1944 prav od tod utirala pot po notranjski deželi. Prav bi bilo, če bi to obeležili s spominsko ploščo. Naj turisti — zlasti nemški — vidijo, da je naše ljudstvo že med vojno napravilo križ čez staro oblast in lasnino tujih mogotcev!

FRANCE ŠUŠTERSIČ

dobro je, če veste

RAK NI DEDNA BOLEZEN, kar so zdravniki že zdavnaj zatrjevali, vendar pa je bilo še zmeraj nekaj dvomljivcev. Pogosto namreč boleha za rakom več ljudi, ki so si v sorodu. Na letošnjem znanstvenem zboru (simpoziju) raziskovalcev raka — predvsem levkemije (»krvne raka«) z vsega sveta na Japonskem so razglasili izredno pomembne uspehe dosedanjih raziskovanj ter znova potrdili, da mnoge vrste raka povročajo virusi. Zda je med drugimi tudi dokazano, da se rak ne podeduje. Zbrali so dokaze, da se povzročitelj raka ne prenaša s spolnimi celicami. Dokazano je, da lahko izmed dvojčkov eden oboli za rakom drugi pa ne, čeprav sta se oba razvila iz iste spolne celice. To pa med drugim dokazuje, da rak ni dedna bolezen.

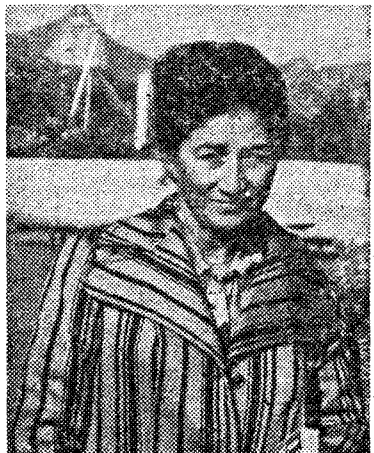
NAPOVED VOJNE PODGANAM. — To nikakor ni šala: Na svetu je dandanes približno toliko podgan kot ljudi. Če človeštvo ne bo odkrilo učinkovitega načina za zatiranje podgan, utegnejo zmagati — podgane. Na to je opozorila svetovna zdravstvena organizacija. Podgane uničijo na leto okrog 33.000.000 ton živeža, širijo pa tudi mnoge, zelo nevarne kužne bolezni. Podgan pa ni mogoče dovolj učinkovito zatirati, dokler se ne bo vse človeštvo, to se pravi vse države, ki so kakorkoli udeležene v mednarodnem prometu, ravnale pri tem po enotnem načrtu. Potrebni bodo torej enotni strogi mednarodni predpisi za zatiranje podgan, zlasti v pristaniščih in pomorskem prometu sploh, v železniškem prometu, v mednarodni trgovini itd.

ZEMLJA SE NENEHNO »REDI« — vsako leto postane težja za 40.000 ton. Sovjetski učenjaki so izračunali, da pada na Zemljo vsako leto toliko prahu iz vesolja, to je ostankov izpodnebnikov (meteoritov), ki zaidejo v naše ozračje, kjer se zaradi trenja z zrakom razžarijo in razpadejo, sčasom pa kot prah preidejo v padavinami na zemeljsko površje. Računi so pokazali, da bi bila na vsem zemeljskem površju plast prahu izpodnebnikov približno 3 cm debela, kolikor se je naš planet »zredil« v zadnji milijardi let. Kaj to pomeni? Predvsem, da se razvoj naše premične še ni ustavil ali da Zemlja še zmeraj »raste«. V dolgi dobi, ki jo je mogoče izraziti le z astronomskimi številkami let, se bodo morale seveda tudi pokazati posledice tudi te strani zemeljskega razvoja. Verjetno se bo zaradi tega Zemlja čedalje počasneje vrtela okrog svoje osi — že doslej je bila čedalje počasnejša — kar pomeni, da se bo njen dan podaljšal; dan in noč bosta precej daljša kot pa 24 ur.

OLGI V SPOMIN

Kruta usoda je te dni za vedno iztrgala iz naše sredine Olgo Suhi, poslovodkinjo trgovine »Boreca« v Ljubljani.

Draga Olga! Čeprav smo poznali neizprosno tvoje bolezni, smo v četrtlet onemeli — kajti ti sama si nam s svojo veliko voljo do dela in življenja vlivala upanje, da s teboj le ni tako hudo, kot je v resnici bilo. Se vedno si pred nami, živa,

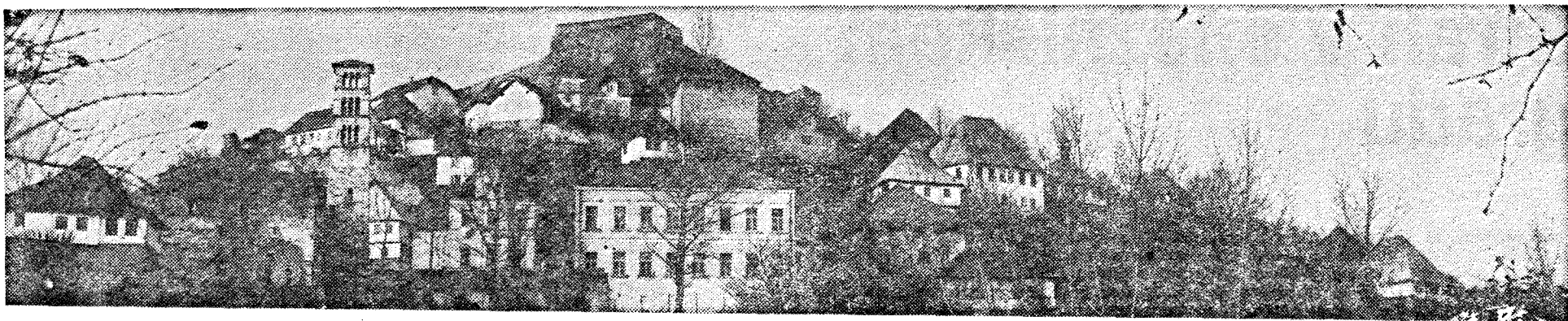
s prijazno besedo za vsakogar, in tako nam boš ostala v spominu. Smrt je sicer pretrgala niti tvoje ga življenja, te iztrgala iz naših vrst, iz našega kolektiva; toda ti ostaneš taka, kakršna si bila.

Skozi vsa ta leta, od trenutka, ko je zavod »Boreca« leta 1959 odprl trgovino v Ljubljani, si z neumorno voljo, v slabih in dobrih časih vodila našo trgovino. Vztrajala si tudi v času, ko bi marsikdo klonil — kljub bolezni si ostala zavodu »Boreca« zvesta do zadnjega diha. Bila si človek, ki nam bo ostal v spominu kot zgled tovariške požrtvornosti. Vsakogar si razumela, za vsakogar si našla toplo besedo, nikogar nisi sovražila.

Hvala ti, Olga, za neumorno in nesebično delo v zavodu; hvala ti, Olga, za tvoje besede — za besede in dejanja, ki so izražala misel in bistvo iskrenega tovarištva; hvala ti, Olga, da si nas vzpodbujala, pa si bila sama potrebna vzpodbudnih besed!

Olga, spomin nate — človeka in tovariša — ne more nikdar zbledeti!

Člani delovnega kolektiva zavoda »Boreca«

Zapiski iz Jajca pred veliko obletnico

Nad mestom, tam, kjer se konča strmo pobočje Ranče planine in se rob asfaltirane ceste prevesi nad pečine reke Vardarja, sem pritisnil na zavore. Jajce je bilo ovito s tančico jutranje megle. Le minaret džamije Esme Sultanije je bil ostro začrtan pod mogočno trdnjavo. Na preprogi stopnic ob slapovih reke Plive sem opazil večjo skupino otrok. Menda, da so čistili z grmičjem poraslo strmino.

Po cesti so prihajali močno otovorjeni konjiči; pred njimi domačini v tradicionalnih bosanskih oblačilih. Može so imeli kučme na glavah, ženske v dimijah so stopale nekaj korakov za njimi. Pritisnil sem na sprožilec fotoaparata. Zenske so obrnile glave v nasprotno stran, može so brezbržno nadaljevali pot.

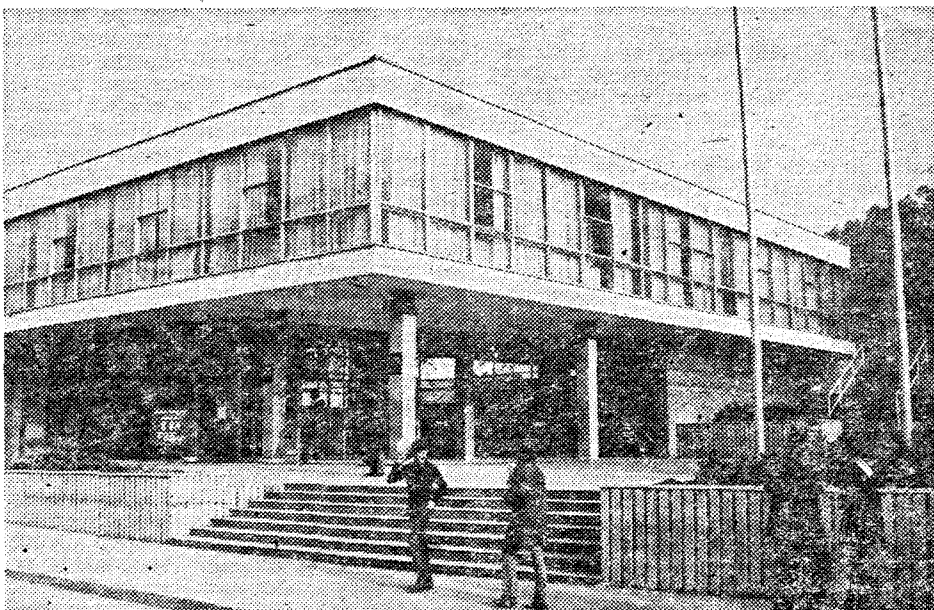
V občini Jajce je 36.000 prebivalcev; mesto z okolico jih ima devet tisoč. Stojim ob cesti in razmišljam. Pred drugo svetovno vojno je bilo Jajce izrazito nerazvito kmetijsko področje. Več kakor sedemdeset odstotkov prebivalstva je životalarilo po vaseh. Edini industrijski objekt je bila »Elektrobosna« — tovarna karbida. Drugo gospodarstvo je slonelo na šibkih ramenih nerazvite privatne obrti. Gospodarila je nezaposlenost, prezadolženost, splošna nerazvitost. Izobraženost, kulturni razvoj in družbeni standard ljudi — vse to je bil samo meglen pojem. Med prebivalci je bilo več kakor petinsedemdeset odstotkov nepismenih. V štirih osnovnih šolah šestnajst prosvetnih delavcev ni imelo veliko dela. Ljudje so videli v šolanju samo obupen nesmisel in zapravljanje časa.

Vse bolj odloča mladost

Srečala sva se na Majdan sokaku. Odločil sem se povzpeti do trdnjave nad mestom. Opazil sem ga že prej na vzhodni strani »Pivske kule«. Pred seboj je gnil zavaljenega prašiča in ves čas si je gladil košate sive brke. Pred Kršlakovo hišo se je za trenutek ustavil. Ni bil začuden, da je srečal Slovenca. Pravi, da je Jajce kontinentalni Dubrovnik. Turisti prihajajo od vsepovsod. Prebivalci Jajca jim z veseljem in neprikritim ponosom pripovedujejo o svojem mestu.

Ime mu je bilo Dževat. Rekel je, da je »polutan«, kar naj bi pomenilo, da je na pol kmet. Zaposlen je v mestu, živi na podeželju. Njegov sin obiskuje

srednješolski center v Jajcu. Postal bo kemijski tehnik. Natančno mi je razložil, da je v tem centru, ki vsebuje štiri srednje šole, več kakor tisoč učencev. Pred leti, ko je fant obiskoval osnovno šolo, ga je oče Dževat hotel zadržati doma. Toda spoznal je, da samo znanje in diploma omogočita mlademu človeku v njihovem kraju srečno življenje. Pra-

Dom kulture v Jajcu je najlepše poslopje v mestu in ena najmodernejših zgradb v republiki. V sodobno opremljenih prostorih so: knjižnica, čitalnica, kinodvorana, šahovski klub, kavarna... V omenjenih prostorih sta tudi delavska univerza in lokalna radio postaja.

vi, da se njihovi mladini iz dneva v dan obetajo boljši časi. V Jajcu bi potrebovali samo še dijaški dom, da se nekaterim ne bi bilo treba voziti tudi tako daleč v šolo. V zimskem času jim tudi ne bi bilo treba najemati v mestu dragih stanovanj. In dijaško ali ljudsko restavracijo bi morali imeti.

Ob slovesu mi je »polutan« Dževat predlagal, naj na južnem delu trdnjave, kjer je kraljevski portal, obiščem trdnjavskega ključarja Ekrema Omerovića.

Jajce skozi stoletja

Na drugi strani ograje sem ga opazil s pipo v ustih in čopičem v rokah. Kot vsi prebivalci Jajca se je tudi on pripravil na proslavo ob 30-letnici drugega zasedanja AVNOJ. Naše mesto mora biti kot sonce, je govoril, mora biti čisto, kot je čista reka Vrbas.

Potem pa je, kot bi vedel, zakaj sem ga obiskal, začel pripovedovati o zgodovini svojega mesta.

»Trinajst let so gradili mesto Jajce. Leta 1439 so prvič pridivljali pred mesto Turki. Sedemtrideset let pozneje je Mehmed Fatih II. poslal nad Jajce dvajset tisoč konjenikov. Od takrat dalje je postalo Jajce prizorišče krvavih spopadov. Ko je leta 1463 ogrski kralj Matija Korvin je prisilil turško vojsko v Jajda mu je predala mesto, je postalo Jajce center novoustanovljene jajačke banovine. Mesto se je obdalo z mogočnim obzidjem in se tudi dodobra obožilo. Trud ni bil zaman, saj se je to naselje polnih petinšestdeset let upiralo turškim osvajalcem.

Leta 1500 je bilo po krvavem spopadu pred obzidjem Jajca štiri tisoč mrtvih Turkov in tisoč Korvinovih vojakov. Toda v naslednjih petindvajsetih letih so Turki vse bolj ožili obroč okrog

mesta. Leta 1525 je Husref-beg z dvajsettisoč vojaki po osemnajstih mesecih bojov premagal trdnjavo ob sotočju Plive in Vrbasa. Jajce je bilo priključeno bosanskemu sandžakatu. Mesto je tako izgubilo ekonomski in politični pomen.

Leta 1878 je dobila Austro-Ogrska pravico, da okupira Bosno in Hercegovino. Družbene in ekonomske razmere v Jajcu so se začele spreminjati. Začel se je razvijati kapitalizem, s tem pa tudi delavsko gibanje...

Rad bi dodobra razumel pojem rojstva...

S Fatimo sva se srečala ob vodnjaku pred vhodom v mesto. Črnelaso, zagorelo dekle v progastem puloverju in tesno oprijetih hlačah se je sklanjalo nad tankim curkom vode. »Mladost je kakor neusahljiv vrelec vode«, je bilo vklesano v bel kamen.

Začuden me je pogledala, ko sem jo ogovoril po slovensko. Pravkar je prišla iz Doma kulture (eno najmodernejših

nekoliko pordela: »Tudi očka je pravil, da ga je nekoč neki Slovenec vprašal tisto o dimijah...!« Oba sva se zasmejala.

Na vratih nekdanjega sokolskega doma, kjer je bilo v zgodovinski novembrski noči leta 1943 II. zasedanje AVNOJ, je pisalo, da je poslopje zaradi preurejanja zaprto. Kljub vsemu mi je uspelo priti do direktorja muzeja, Danice Spasić. Nenadoma sem izgubil občutek, da sem samo v Jajcu. Nemo stojš na hodniku, v dvorani z bogatim zgodovinskim gradivom, ob nemih podobah in zaustavljenih trenutkih na fotografijah. Rad bi razumel pojem rojstva v vsej veličini, ki jo predstavlja stoletni boj in stoletno hotenje narodov in narodnosti. Država se pravzaprav ne more roditi v enem samem dnevu; v enem dnevu lahko dobi hotenje tisočev in stotisočev ljudi končni pečat. Lahko se potrdi z voljo in odločnostjo ljudskih množic, kar je že bilo načrtano, kar je začrtala Komunistična partija s tovarišem Titom na čelu. Ali je pomembno vprašanje, zakaj so bile tako pomembne odločitve izrečene prav v tem, leta 1934 zgrajenem domu?

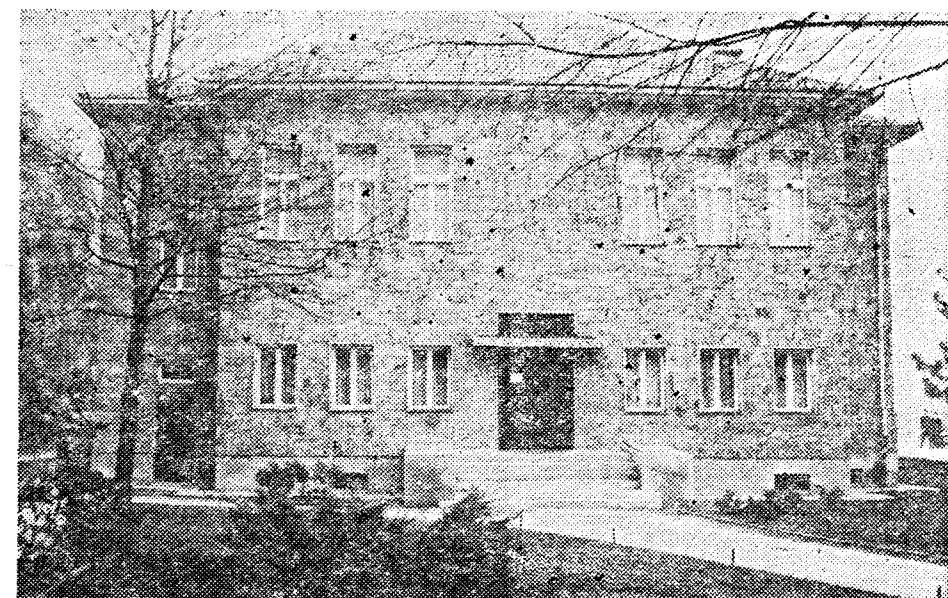
Leta 1941 so pridivljali v Jajce ustaši in spremenili sokolski dom v zbirališče nedolžnega prebivalstva, ki so ga hoteli tako ali drugače uničiti. Kleti sokolskega Pliva je postala mokro pokopališče ubitih domoljubov. Največji del prebivalstva je bil odpeljan v zloglasna koncentracijska taborišča Jasenovac in Staro Gradiško.

Dne 22. junija 1941 se je začela v Jajcu in okolici ljudska vstaja. V drugi polovici avgusta meseca so bila že osvobojena nekatera mesta. Ustanovljen je bil III. krajiški odred, ki je izvedel vrsto uspešnih vojaških akcij.

Jajce je bilo prvič osvobojeno 25. septembra leta 1942. Tri dni pozneje je prišel prvič v osvobojeno Jajce tovariš Tito. Toda zaradi pogostih nemških napadov na mesto so se morale partizanske enote umakniti. Partizani so zažgali sokolski dom, da bi ne služil okrutnim okupatorskim namenom. Jajce je bilo pozneje še trikrat osvobojeno. Po tretji osvoboditvi, 17. avgusta leta 1943, je prišel v mesto vrhovni štab s tovarišem Titom. Sokolski dom so v enainvajsetih dneh popravili in ga preimenovali v Dom kulture. Nemci so se takrat zadrževali v Banja Luki in Travniku. Vedeli so, da je v mestu tovariš Tito in vrhovni štab. Sledili so letalski napadi. Zaradi tega so potekale priprave na II. zasedanje AVNOJ v največji tajnosti.

Dne 29. novembra 1943 je postal AVNOJ vrhovno, zakonodajno in izvršilno telo v Jugoslaviji. Ustanovljen je bil tudi NKOJ, komite narodne osvoboditve — prva jugoslovanska vlada — s tovarišem Titom na čelu. Emigrantski vladi v Londonu in kralju Petru je bila odvzeta pravica, da predstavljajo narode Jugoslavije v tujini. Kralju Petru je bila prepovedana vrnitev v Jugoslavijo.

Odločeno je bilo, da se bodo jugoslovanski narodi po osvoboditvi domo-

V muzeju drugega zasedanja AVNOJ, ki je bil odprt leta 1953, imajo bogat slikovni, filmski in tonski arhiv.

Arhitektura preteklih turških stoletij

Del mestnega obzidja, ki je vrsto let preprečevalo turškim hordam vdor v mesto.

vine sami odločili za obliko vladavine. Istra, Trst, Beneška Slovenija, Gorica, Zadar in Kvarnerski otoki so bili priključeni novi Jugoslaviji. Jugoslavija je postala federativna država federalnih republik: Srbije, Hrvatske, Slovenije, Bosne in Hercegovine, Makedonije in Črne gore. Tovarišu Titu je bilo podeljeno ime maršala Jugoslavije. Sprejete so bile odločitve o državnem grbu in zastavi nove Jugoslavije...

Spreminja se tudi miselnost ljudi

Avtomobili in konjska vprega; kljub vsemu je več konjev in tudi več makadamskih poti. Samoprispevek prebivalcev Bosne in Hercegovine je v marsičem izboljšal položaj komunalnih zadev. Cesta Avnoja, med Bihaćem in Jajcem je postala resničnost. Mesto je lepo; okolica opozarja na težave. Mnogi prebivalci teh krajev odhajajo s trebuhom za kruhom v tujino. Tudi tako se dviga osebni in družbeni standard, menijo odgovorni tovariši v mestu. Opozarjajo na možnosti, ki tičijo v turizmu. Narava in zgodovina sta Jajcu z okolico podarili veliko lepot in znamenitosti: jezera Plive, vodenice na Plivi, krasne pejsaze, mesto spomenik. Jajce bi želelo še več. Želelo bi postati ekonomski in kulturni center. Številna industrijska podjetja postavljajo takšne želje na trdna tla. Jajce je tudi mesto prihodnosti.

Na področju občine je deset samostojnih in trinajst združenih delovnih organizacij in obratov. V mestu je šestnajst trgovskih in industrijskih podjetij ter trinitrideset ustanov. Obnovljeni so oddelki v »Elektrobosni«, zgrajeni sta dve elektrarni na Vrbasu in Lesni kombinat »Sedina«. Odprti so rudniki boksita, podjetje za proizvodnjo kovinskih konstrukcij, zdravstvene ustanove, šole...

Gospodarstvo občine Jajce že vrsto let posluje brez izgub in z visoko stopnjo akumulacije. Še pred nedavnim so prihajali na tržišče ob klasičnih proizvodih zaostalega bosanskega podeželja samo ferosilicij, karbid, neobdelan les. Dandanes se gospodarstvo tega področja predstavlja na tržišču kot proizvajalec vrste elektrokemijskih in elektrometalurških proizvodov, električne energije, boksita, najrazličnejših končnih lesnih proizvodov, gradbenega materiala...

Od osvoboditve do danes je bilo zgrajeno v Jajcu več kakor tisoč stanovanj v družbenem sektorju. Menda ni več vasi, kjer bi ne bilo električne razsvetljave.

Ob vsem tem ni čudno, da so prebi-

Značilna turška ulica Majdan sokak ob vznožju trdnjave Hrvoje Vukčića.

valci Jajca zelo ponosni na svoje mesto. Če je bilo pred leti težko doseči, da so starši poslali otroke v šolo, je danes povsem razumljivo, da vsi, ki uspešno končajo osnovno šolo, nadaljujejo šolanje na eni izmed srednjih šol. Starši iz podeželja celo zahtevajo od občinskih skupščin, da omogočijo njihovem otrokom šolanje. Kjer ni mogoče postaviti sodobne šole, zahtevajo za učence primeren prevoz do šolskega centra. Nedvomno je v trenutku, ko s tradicijo obremenjeni človek spozna prihodnost dela in življenja v nadaljnjem šolanju, zabeležen velik družbeni uspeh. Tudi na to so Jajčani ponosni. Ne menjajo se samo proizvajalna sredstva, ne spreminja se samo zunanja podoba krajev v Bosni in Hercegovini; spreminja se tudi miselnost prebivalcev omenjenih krajev.

Zapuščam mesto ob sotočju Plive in Vardarja. Pravzaprav bi bil rad med prebivalci rojstnega kraja nove Jugoslavije prav v teh dneh, ko slavijo veliko obletnico. Ne dvomim, da bo Jajce 29. novembra kakor šopek rož, da se bo v njem ponovno živo zrcalilo iskreno bratstvo naših narodov in narodnosti, kot se je zrcalilo zgodovinskega dne pred tridesetimi leti. Sicer pa — saj ne praznuje samo Jajce, praznuje vsa naša Jugoslavija.

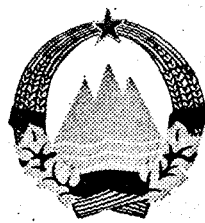
Besedilo in slike:
SILVO TERSEK

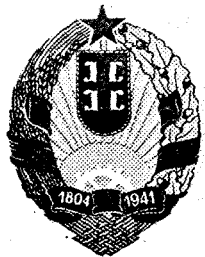
Mesto Jajce imenujejo turisti kontinentalni Dubrovnik. Vodenice (mlini) na reki Plivi so samo ena izmed številnih znamenitosti tega področja.

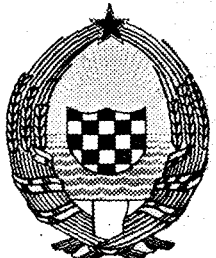
SR Bosna in Hercegovina

SR Slovenija

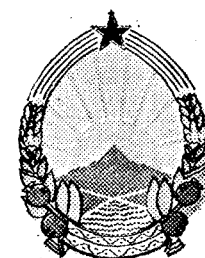
SR Srbija

SR Hrvatska

SR Črna gora

SR Makedonija

Grbi naših socialističnih republik

Grbi posameznih dežel ali držav so pravzaprav posebno javno znamenje kot potrjeno samostojnosti ter zgodovine naroda ali dežele. Lahko bi rekli, da je grb dokument o določenem izročilu; po svojem nastanku so grbi potrdilo ozemeljske dediščine, kar izpričuje tudi sama beseda, ki izvira iz nemščine: nemški Erb in poljski herb (pomeni dediščino). Zgodovinarji so ugotovili, da so grbi začeli nastajati v 12. stoletju, v dobi križarskih vojn. Tedaj so vojskaki začeli nositi svoje grbe, da so se na zunaj med seboj razlikovali, kakor so tudi zastave bile znamenje razpoznavanja. Med razvojem vištevstva v srednjem veku so se grbi zelo razširili, vendar so jih ponekod začeli uporabljati šele zelo pozno, npr. v Rusiji komaj v dobi Petra Velikega.

V jugoslovanskih deželah so bili grbi razširjeni že v srednjem veku. V Srbiji so imeli najprej za grb dvoglavega rdečega orla na belem polju. Med srednjeveškimi srbskimi grbi so bolj znani šele grbi rodovine kneza Lazarja, Vuka Brankovića in Balšića. Ko pa je nastala srednjeveška srbska država, so družinski (rodovni) grbi vladajočih družin začeli izginjati, a njihovi sledovi so ostali v poznejših grbih. Po ustavi kneževine Srbije leta 1835 je bil na grbu bel križ, okrog štita je bil venec oljčne vejice na levi, na desni pa hrastovi listi. Ko je kneževina postala kraljevina, je po ustavi leta 1888 postal državni grb bel dvoglavi orol na rdečem ščitu in s kraljevsko krono. Ta grb so le malo spremenili z ustavama leta 1901 in 1903, tako da je ostal v veljavi do ustanovitve kraljevine SHS leta 1918. Bil je podlaga za grb kraljevine SHS in po vidovdanski ustavi so ga spremenili le toliko, da so na ščit, na prsih orla, dodali ob grbu kneževine Srbije še hrvatski in slovenski grb.

LR Srbija je po osvoboditvi po republiški ustavi dobila nov državni grb. Na njem obkroža polje na eni strani venec klasja, na drugi pa hrastovo listje. Oba venca spodaj povezana s trakom, ki ima napis letnic ljudskih vstaj v Srbiji: 1804 in 1941.

Prvi slovenski grbi (ali iz slovenskih dežel) so zelo stari; znani pa so s pečatov iz druge polovice dvajsetega stoletja. Prvi grbi so bili dejansko le štiti. V tistih časih so fevdalci po dedovanju ali dokupu fevdalnih posesti prevzemali grbe, ki so bili tedaj v veljavi in ki so jih imeli prejšnji lastniki fevdov. Tako je znano, da je ptujsko gospodstvo leta 1294 kupilo graščino Borl in prevzelo njegov grb. Ko pa so leta 1322 izumrli Vovbrški grofi in so njihovo posest podedovali žovneški mogotci — poznejši Celjski grofi — so prevzeli v svoj grb tudi vovbrškega. To so znane tri zlate šestokrake zvezde na modrem polju.

V slovenskih krajih so bili grbi zelo razširjeni, tako da je imelo vsako mesto, pa tudi vsak trg svoj grb. Znano je celo, da so si mnoge vasi vsaj v ljudskem izročilu lastile svoje grbe, ki pa so bili nekaterim vasem v sramoto, ker so jih vaščani iz drugih vasi zasramovali z njimi. Številni grbi slovenskih mest so še dandanes dobro znani, zlasti ljubljanski: znaj na stolpu. Svoje, deželne grbe, so imele posamezne slovenske dežele. Grb Kranjske je bil sinji orol med letom na srebrnem polju. Na prsih orla je

polmeseč, razdeljen izmenično na rdeča in srebrna polja, kar je prevzeto iz grba Španhajmovcev (ki so imeli tudi ljubljanski grad). Stajerski grb je bil bel panter na zelenem polju. Koroška je imela sprva enak grb kot Stajerska, pozneje pa je imela svojega: trije črni levi na zlatem polju.

Sedanji grb naše republike je nastal iz znamenitega znamenja Osvobodilne fronte slovenskega naroda — iz simbola Triglava, ki ga obdaja venec zlatega klasja, na vrhu pa je peterokraka zvezda. Pod znamenjem Triglava pomenijo tri valovite črte morje.

Značilnost Bosne in Hercegovine je, da vso dobo turške oblasti od leta 1463 do 1878, v tej deželi niso uporabljali mestnih in deželnih grbov. Leta 1878 je Avstro-Ogrska zasedla deželo in tedaj so v deželnem grbu odločali z anketo zgodovinarji in drugi učenjaki. Končno je bil sprejet predlog, da prevzamejo grb kraljevine Rame, to je slika rdeče roke na zlatem ščitu, s handžarjem v dlaneh. Sedanji grb SR Bosne in Hercegovine pa je značilen, da ima edini med grbi naših republik na sredi dva tovarniška dimnika, obdana z vencem, ki je v njem na levi listje gozdnega drevja, na desni pa veja iglavca; na vrhu je peterokraka zvezda, ob vznožju dimnikov pa dva snopa žita.

V Črni gori so imeli narodni glavarji svoje grbe, ki so bili znamenje posameznih rodov, kakor je mogoče razbrati iz arhivskih zapisov. V drugi polovici prejšnjega stoletja so imeli svoje grbe senatorji, kapetani in knezovi gardisti, tako imenovani perjaniki. Kraljevina Črna gora je imela na grbu sliko dvoglavega orla z razprostrtimi peruti, s krono nad glavama ter z žezlom in s kraljevskim jabolkom v krempljih. Sedanji črnogorski grb je slika Lovčena z Njegošovo grobnico; Lovčen obdaja kovorov venec, na vrhu pa je peterokraka zvezda.

Hrvati so imeli v starih časih precej plemstva, zato pa so se tudi zelo razširili plemiški, a tudi mestni grbi že zelo zgodaj. Od druge polovice 14. stoletja pa je bila odpravljena pravica, da bi si smeli posamezniki in rodovi izbirati svoje grbe. Poslej je imel to pravico le vladar, ki je podeljeval — določal — grbe tako posameznikom kot mestom. Zanimivi so grbi tako imenovanih krajišnikov iz Vojne krajine (na meji s Turki). Posebno zgodovino imajo dalmatinski grbi zaradi dolgotrajne beneške in turške oblasti. V kraljevini SHS in stari Jugoslaviji so ostali v veljavi grbi hrvaških mestnih in vaških občin. V sedanjem hrvaškem grbu je na spodnjem delu polja slika železnega nakovala, nad njo morska gladina in zgodovinski hrvaški grb — ščit s šahovskimi polji s soncem. Slika obdaja venec (snopa) žitnega klasja s peterokrako zvezdo na vrhu.

Makedonija je dobila svoj prvi državni grb šele po osvoboditvi, po ustanovitvi ljudske republike Makedonije. Na grbu je slika vzhajajočega sonca nad obrisom gorovja, ki na njegovem vznožju teče reka. Slika obdaja venec klasja in maka, na vrhu s peterokrako zvezdo.

Vidimo, da so si grbi naših republik podobni na splošno po obrobnih vencih, medtem ko je osrednja slika povsod drugačna in značilna za vsako republiko.

Sn

polimer izola
Industrija armiranih poliestrov

PRISRČNO ČESTITAMO
ZA 29. NOVEMBER – DAN REPUBLIKE

Silvaprodukt

LJUBLJANA,
Dolenjska c. 42

Vsem delovnim ljudem
in občanom čestitamo
za praznik 29. november –
DAN REPUBLIKE

LESNA INDUSTRIJA

BOHOR

UPRAVA: SENTJUR PRI CELJU
Telefon 74036, 74037, 74038, 74034

Sentjur pri Celju

OBRTI: Sentjur, telefon 74035
Mestinje, telefon 82-034

PRIZNANI LESNI IZDELKI

OB DNEVU REPUBLIKE
NAŠE ISKRENE ČESTITKE

INVEST BIRO

PODJETJE
ZA URBANIZEM,
PROJEKTIRANJE
IN UREJANJE
STAVBNIH ZEMLJIŠČ

KOPER, TRG REVOLUCIJE 12

OPRAVLJA
URBANIZACIJO,
PROJEKTIRANJE
IN UREJA STAVBNA
ZEMLJIŠČA
Z VSO POTREBNO
DOKUMENTACIJO.

DELOVNIM LJUDEM
IN POSLOVNIM
PRIJATELJEM
NAŠE ISKRENE
ČESTITKE
OB JUBILEJU
REPUBLIKE.

IGO
LJUBLJANA

Uprava: Trnovski pristan 8, telefon 20 869 —
direktor 22 778 — komerciala 21 747, 24 415 —
obrat Gradaška 22 20 103

Podjetje za projektiranje, izdelavo in montažo
opreme za vse vrste kuhinj, samopostrežnih re-
stavracij in gostinskih obratov.

Kombinirani — toplotni — hlajeni — nevtralni
elementi, gostinski hlajeni pulti. Plinski — bu-
tanski — električni kuhinjski elementi — grad-
beno ključavničarstvo — usluge

UPRAVNI ODBOR POČITNIŠKE SKUPNOSTI LJUBLJANA – BANJOLE PRI PULI

razpisuje

prosta delovna mesta za nedoločen čas (v sezoni je delovno mesto v Banjo-
lah pri Puli, izven sezone v Ljubljani, Komenskega 7).

1. Mesto upravnika
2. Mesto računovodje — bilancista
3. Mesto vodje kuhinje

POGOJI:

pod 1.: višja šolska izobrazba ekonomske, pravne ali gostinsko turistične,
trgovske ali druge sorodne smeri z dveletno prakso.

pod 2.: višja šolska izobrazba finančne stroke s triletno prakso ali srednja
ekonomska oziroma njej podobna šola s petletno prakso v računovodstvu
in z najmanj dve leti samostojnega dela.

pod 3.: visokokvalificiran delavec kuharske smeri z dveletno prakso ali kva-
lificiran kuhar s petletno prakso v tej stroki.

Osební dohodki po Pravilniku o delitvi dohodka in OD Počitniške skupnosti
ZZ NOV, Ljubljana, Banjole pri Puli

Razpis velja do zasedbe delovnih mest.

Ponudbe pošljite na naslov: Počitniška skupnost ZZB NOV Ljubljana, Ko-
menskega ul. 7/II.

sionon[®]
sladek kot sladkor

**DIETIČNI
SLADKOR**

sladilo za
diabetike

Po licenci
BAYER Leverkusen
Zvezna republika Nemčija

Polni
PRAGA PORTOROŽ
prehrambena industrija

200 g
Netto

sionon

pridobljen iz na soncu dozorele koruze

Nagradna križanka ŽITO št. 85

15 LET

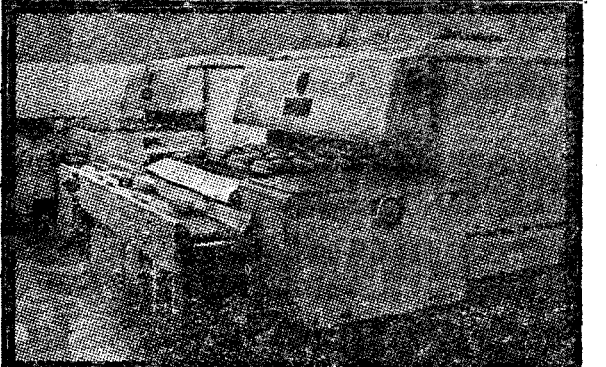
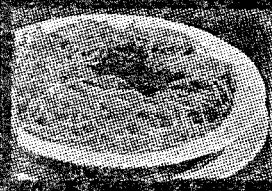
15 LET

SESTAVIL: KOPRIVŠEK	POSMEŠNICA	ROČNA SPRETNOST Z IGLAMI IN VOLNO	FRANCOSKI KOMPONIST	PEVEC OFARIM	REDKA KOŠMATENA TKANINA	„NOVI SVET“	RAVNINA
FLOSAR							
AMERIŠKA ZVEZNA DRŽAVA							
ROJEVANJE TELETA							
ŽERJAVICA				VEK			

RISAL: J. K.	STANJE OSAMLJENOSTI	MRTVAŠKI ODER ZORAVNIK ZA DUŠ. BOLEZNI		REŠETO	REDKEJŠE M. IME				
PSEVDONIM EDVARDA KARDELJA					IREMA KOHONT		KRANJ	VRSTA RAZCVETJA	HRVAŠKI KOMPONIST
NEMŠKI FILOZOF (GEORG)			SUNDSKA PALMA	SOSEDNJI CRKI MLINSKI ZLEB	KRAJ PRI KRANJU				MUZA LJUB. PESNIŠTVA OČESNA ŠARENICA
STOLP PRI OŽAMIJI					POPEVKE V STAREJŠIH OPERAH	MESTO V TURČIJI	RADIKAL		
AMERIŠKI PISATELJ (JOHN)				ORIENTAL. MERA			STAR SLOVAN	IGRALEC TAROKA	
PRLEŠKO M. IME				NENADNA SMRT	NEGRI OVOJ		ŠOTORI IZ ŽIVALSKO KOŽE	NEOKUSEN OKRASEK DRŽAVNA BLAGAJNA	OČE
SKAKANJE NA TELOV. ORODJE								SILICIJ JAPONSKO MESTO	MLEČNI IZDELEK
NAŠA OPER. PEVKA (ONDINA)				PUSTO-LOVŠČINA					
KURIR			LUČAJ	NASITNA JED ST. ŽIDOVSKI VLADAR			VODNA ŽIVAL ANDREJ NAHTIGAL		
STRAH PRED JAVNIM NASTOPOM				TITAN TINE NOVAK		MESTO V ITALIJI IRIDIJ			
								TONA IZDELOVAL. RAKET	

PO DOMAČE	PREIZKUSI ZNANJA	KISAR
-----------	------------------	-------

VRSTA TOVORNE LADJE					ALBERT PAPLER	EGIP. BOG SONCA NERODNEŽ		TONA IZDELOVAL. RAKET		REVEZ	ETILNI ALKOHOL	HČERKIN MOŽ
---------------------	--	--	--	--	---------------	-----------------------------	--	--------------------------	--	-------	----------------	-------------

Nagradni kupon 85

Priimek in ime

poklic

Točen naslov in pošta

ZRE ME		ZAREZA						
		ELEKTRODA						
							LUKAV ALŽIRIJI	VRSTA POKRIVALA
	OBNO- VITELJ							
OSMAN, TUREK						RUTENIJ		
						SUBOTICA		
ZAČETEK DADAIZMA				BODEČ PLEVEL				
GRŠKI DIDAKTIČNI PESNIK				ZEMLJIN SATELIT				

Razpis nagradne križanke

**Živilski kombinat »Zito« iz Ljubljane vam po-
klanja tudi to, petinosemdeseto križanko po vrsti
— za naš največji praznik 29. november — DAN
REPUBLIKE.**

Ob teh prazničnih dneh vam ne bomo skrajševali prostega časa, ki ga boste verjetno vsak po svoje preživljali, zato smo se odločili za 17. december 1973 — do tega dne pošljite v pisemski ovojnici rešitve. V 51. letošnji številki, ki izide 20. decembra 1973, bomo priobčili rešitve in imena sedmih izzrebanih reševalcev. »Zito« vam je za to krl-

žanko prispevalo šest nagrad, svoje izdelke, sedmo nagrado — stensko ogledalo, ovalno razsvetljeno (4 x 15 W), izdelek lesne industrije iz Litije, pa prispeva »TV-15«.

Vsem naročnikom in reševalcem nagradnih križank prav pristrčno čestitamo za praznične dni. Vsem tistim, ki so nosili breme naše velike narodnoosvobodilne borbe, pa pošiljamo plameneče borbene pozdrave.

Uredništvo in uprava

KMETIJSKA ZADRUGA LUCIJA PORTOROŽ

ČESTITA VSEM DELOVNIM LJU-
DEM IN POSLOVNIM PRIJATELJEM
ZA 29. NOVEMBER.

HOTEL LOVEC BLED

PRISRČNO ČESTITA DELOVNIM
LJUDEM IN CENJENIM GOSTOM ZA
DAN REPUBLIKE - 29. NOVEMBER.

KO SE BOSTE MUDILI V PRAZNIČ-
NIH DNEH V GORENJSKEM KOTU
— SE TOPLO PRIPOROČAMO ZA ČE-
NJENI OBISK

KOMUNALNO STANOVANJSKO PODJETJE CERKNICA

ČESTITA VSEM DELOVNIM LJU-
DEM, OBČANOM IN POSLOVNIM
PRIJATELJEM ZA 29. NOVEMBER
— DAN REPUBLIKE.

IZVRŠUJEMO VSA KOMUNALNA
DELA IN UPRAVLJAMO S STANO-
VANJSKIM FONDOM.

ekskluzivna trajnost

HLAČNE NOGAVICE Z VŠITKOM

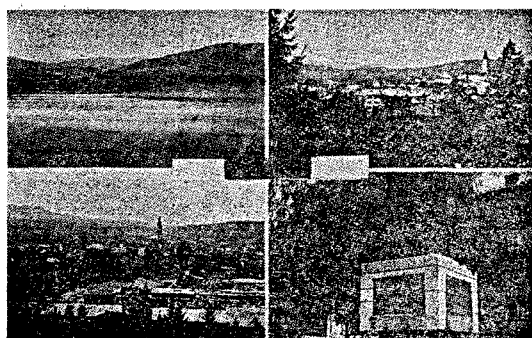
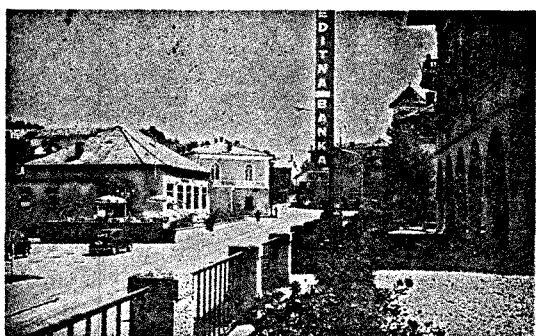
Posebna preja svetovno
znane ameriške tvrdke
Dupont in vrhunska
izdelava bogatita
najtanjše hlačne
nogavice z izjemno
prožnostjo.
Pravilno napete
se popolnoma oprijamejo
nog, so skrajno preproste
in brezhibno gladke.
Ekskluzivna kakovost
v osmih izbranih
in privlačnih barvah.

CANTRECE / EXTRA / EXKLUSIV

SKUPŠČINA OBČINE ILIRSKA BISTRICA

IN DRUŽBENO-
POLITIČNE
ORGANIZACIJE

Čestita vsem občanom
in delovnim kolektivom
za praznik republike z
iskreno željo, da bi na-
ši skupni napori za
napredek in blaginjo
naše socialistične skup-
nosti obrodili bogate
uspehe.

VSEM DELOVNIM
KOLEKTIVOM,
OBČANOM IN
DELOVNIM LJUDEM
ČESTITAMO ZA NAS
VELIKI PRAZNIK —
29. NOVEMBER
DAN REPUBLIKE

SKUPŠČINA OBČINE

IN DRUŽBENOPOLITIČNE ORGANIZACIJE

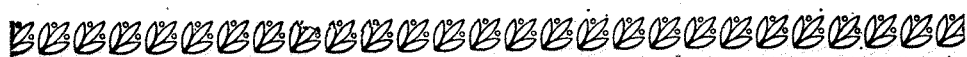
CERKNICA

KOVINOTEHNA CELJE

- import-export
- trgovina na debelo in drobno
- engineering
- zastopstvo tujih firm

*Čestitamo za dan republike
vsem delovnim ljudem
in poslovnim prijateljem*

JESTVINA

trgovsko podjetje
na veliko in malo
KOPER
P. Lumumbe 8

z vsemi svojimi poslovalnicami

*iskreno čestita delovnim ljudem
in poslovnim prijateljem
ob dnevu republike — 29. novembru*

TOVARNA BARV IN LAKOV

BORBENI POZDRAV
DELOVNIM LJUDEM JUGOSLAVIJE,
PRISRČNE ČESTITKE
VSEM POSLOVNIM PARTNERJEM
OB NAŠEM NAJVEČJEM PRAZNIKU

DNEVU REPUBLIKE

IZOLIRKA

TOVARNA

IZOLACIJSKEGA

MATERIALA

LJUBLJANA

Fenoterm - mineralna volna

Fenoterm (mineralna volna) spada med visokovredne izolacijske materiale. Zaradi anorganskega porekla, zelo dobrih fizikalnih in kemičnih lastnosti je še vedno eden najboljših in najbolj ekonomičnih materialov za toplotne in akustične izolacije hratl

Tehnični podatki: Fenoterm

Koeficient toplotne prevodnosti: $\lambda = 0,040-0,075 \text{ kcal/m h}^\circ\text{C}$
 Volumenska teža v neobremenjenem stanju: $\gamma = 47 \text{ kp/m}^3$
 Volumenska teža v obremenjenem stanju (100 kp/m^2): $\gamma = 70 \text{ kg/m}^3$
 Debelina vlakna: $6,2 \mu$
 Temperatura vzdržljivosti: 720° C
 Faktor absorpcije zvoka: $\alpha_s = 0,8-1,0$
 (pri debelini 50 mm in frekvencah preko 200 Hz)

Uporaba: Fenoterma

Za toplotne in zvočne izolacije: cevovodov (za centralne kurjave, toplovode) industrijskih naprav in strojev (parnih kotlov, rezervoarjev, cistern)
 Za toplotne in zvočne izolacije: zidov, sten, podov in stropov ter ravnih in poševnih streh
 Za izolacijo hladilnic, gospodinskih aparatov, avtohladilnikov, vagonov hladilnikov, ladij ter številnih naprav in napeljav

Za vsa navodila se obračajte na tovarno izolacijskega materiala
 »Izolirka«, Ljubljana — telefon: 320-096, 311-980

SKUPŠČINA OBČINE ŠMARJE PRI JELŠAH

IN DRUŽBENOPOLITIČNE ORGANIZACIJE

ČESTITAJO VSEM OBČANOM IN
DELOVNIM LJUDEM OB DNEVU
REPUBLIKE – 29. NOVEMBRU.

KLEPARSTVO OBRTNO PODJETJE LJUBLJANA

GORNJI TRG 7

ČESTITAMO ZA 29. NOVEMBER –
DAN REPUBLIKE

KLEPARSTVO — VODOVOD —
KROVSTVO

KOMUNALNI ZAVOD ZA ZAPOSLOVANJE KOPER

ŠMARSKA 3

ČESTITA ZA 29. NOVEMBER – DAN
REPUBLIKE DELOVNIM LJUDEM
IN POSLOVNIM PRIJATELJEM.

PECIVO — PEKARNA IN SLAŠČIČARNA

UPRAVA, DELPINOVA 27

NOVA GORICA

NUDI CENJENIM POTROŠNIKOM
VSAK DAN SVEZI KRUH IN PECI-
VO

CENJENIM POTROŠNIKOM ZELI-
MO PRIJETNO PRAZNOVANJE DNE-
VA REPUBLIKE.

29. NOVEMBER

CESTNO PODJETJE

KOPER, ULICA 15. MAJA 1

*čestita
delovnim ljudem in
poslovnim prijateljem
za dan republike —
29. november*

**Vzdrževanje
in rekonstrukcija
cest
I., II. in III. reda**

SKUPŠČINA OBČINE LAŠKO

IN DRUŽBENOPOLITIČNE ORGANIZACIJE

OB 30. OBLETNICI USTANOVITVE
SFRJ, TER PRAZNIKU REPUBLIKE
ČESTITAMO VSEM DELOVNIM LJU-
DEM, OBČANOM, KOLEKTIVOM Z
NAJBOLJŠIMI ŽELJAMI ZA ČIM
VEČJIMI USPEHI.

UPRAVA KOMUNALNE DEJAVNOSTI SEŽANA

OB DNEVU REPUBLIKE — 29. NO-
VEMBRU POSILJAMO ISKRENE ČE-
STITKE IN NAJBOLJŠE ŽELJE
VSEM DELOVNIM LJUDEM IN PO-
SLOVNIM PRIJATELJEM.

ZŽTP PROJEKTIVNO PODJETJE LJUBLJANA

ULICA MOSE PIJADE

ČESTITA VSEM DELAVCEM ZŽTP,
POSLOVNIM PRIJATELJEM IN
VSEM DELOVNIM LJUDEM OB LE-
TOSNJEM PRAZNOVANJU DNEVA
REPUBLIKE — 29. NOVEMBRU.

PODJETJE ZA PTT PROMET KOPER

GLAGOLJASKA 8

POZDRAVLJA VSE DELOVNE LJUDI
IN POSLOVNE PRIJATELJE IN ZE-
LI PRIJETNO PRAZNOVANJE ZA
29. NOVEMBER — DAN REPUBLI-
KE.

PRAZNIK REPUBLIKE - 29. NOVEMBER – PRAZNIK REPUBLIKE - 29. NOVEMBER – PRAZNIK REPUBLIKE - 29. NOVEMBER

Zavod za raziskavo materiala in konstrukcij SRS

LJUBLJANA, DIMIČEVA 12 — telefon: 344-061

Zavod za raziskavo materiala in konstrukcij v Ljubljani je usmerjen v aplikativno reševanje raziskovalnih nalog na vseh področjih gradbeništva in industrije gradbenega materiala.

V organiziranju raziskovalnega dela v gradbeništvu SR Slovenije zavzema Zavod vodilni položaj. Zavod je samostojna gospodarska ustanova in je dobro opremljen z modernimi napravami za preiskavo in testiranje vseh vrst gradbenega materiala in konstrukcij. Zato se s svojim raziskovalnim delom udeležuje vseh važnejših gradbenih akcij in del po vsej Jugoslaviji, še posebno pri rekonstrukcijah in novih gradnjah za industrijo opeke, pri postavljanju separacij za kamen, gramoz in pesek, pri izgradnji modernih cest, pri projektiranju in gradnji tovarn za nove gradbene materiale, pri proučevanju in izvajanju termičnih, akustičnih in hidroizolacij, pri preiskavi kvalitete gradbenega materiala, pri opremlenosti laboratorijev v gradbenih podjetjih in na gradbiščih.

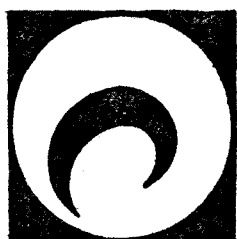
PRAZNIK REPUBLIKE - 29. NOVEMBER – PRAZNIK REPUBLIKE - 29. NOVEMBER – PRAZNIK REPUBLIKE - 29. NOVEMBER

SKUPŠČINA OBČINE ŽALEC

**Z DRUŽBENO
POLITIČNIMI
ORGANIZACIJAMI**

ČESTITAMO
VSEM GOSPODARSKIM,
ZADRUŽNIM
ORGANIZACIJAM,
DELOVNIM LJUDEM
IN OBČANOM
ZA 29. NOVEMBER —
DAN REPUBLIKE.

PRAZNIK REPUBLIKE - 29. NOVEMBER – PRAZNIK REPUBLIKE - 29. NOVEMBER – PRAZNIK REPUBLIKE - 29. NOVEMBER

tovarna izolacijskega materiala - laško

t i m laško

TOVARNA IZOLACIJSKEGA MATERIALA • RUDNIK PREMOMA,
GLINE IN PESKA • ORGANIZACIJA SKUPNIH SLUŽB

Priporočamo svoje izdelke:

- TIM styropor za toplotne in zvočne izolacije ter embalažo
- TIM bitumenske izdelke za hidroizolacije
- Izdelke in storitve elektro strojnih obratov
- Rjavi premog, glino in pesek

*Vsem delovnim ljudem čestitamo za praznik
republike!*

DELOVNI KOLEKTIV
tovarne izolacijskega materiala
LAŠKO

PRAZNIK REPUBLIKE - 29. NOVEMBER – PRAZNIK REPUBLIKE - 29. NOVEMBER – PRAZNIK REPUBLIKE - 29. NOVEMBER

Naš mož s Kožljeka

Zgodovina NOB je v marsičem še nepreobrana ledina. So potankosti odločilnega pomena, ki še niso znane ali raziskane. Zraven tega nekateri pozabljajo, da gre vendar za zgodovino ljudstva, pozabljajo na male ljudi, ki so za svobodo in pravico prispevali levji delež, a so zvečine popadali ali pa ostali to, kar so bili: delavci in kmetje, brez zvenečih naslovov in zunanjega bliska. Marsikateremu izmed njih se je zgodila celo krivica. Eden takih je France Suhadolnik s Kožljeka.

Pomen Kožljeka za osvobodilni boj je prišel na dan šele v pripravah za prvi zbor notranjskih aktivistov v Cerknici. Iz sestavka »Prvo osvobodeno ozemlje«, ki je bil napisan na osnovi obsežnega dokumentarnega in spominskega gradiva ter objavljen v TV-15 številki 36 z dne 6. septembra 1973, smo izvedeli, da je Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet na Kožljeku in v njegovi okolici načrtovalo prvo večje osvobodeno ozemlje, ki naj bi postalo baza za razvoj partizanske vojske v Sloveniji. Na Kožljek so prihajali vodilni organizatorji partizanstva iz Ljubljane in tisti, ki so delovali na Notranjskem; tam je bilo več sestankov in dejansko je tam prišlo tudi do prvega, čeprav le kratkotrajnega osvobodjenega ozemlja. Zakaj se je Glavno poveljstvo spomnilo ravno na Kožljek?

Eden od razlogov za takšno odločitev je bilo vsekakor temu primerno zemljišče — visoka planota z obsežnimi gozdovi, slaba možnost za uporabo okupatorjeve vojne tehnike in bližina obdelanega političnega zaledja, ki je omogočalo dobro oskrbovanje partizanskih enot.

Drugi odločilni razlog pa so bili posamezniki, ki so tod že v času bivše Jugoslavije ustvarili osnove za nastop revolucije. V teh ljudeh je KPS našla oporne točke in odlične izvrševalce za uresničevanje programa osvobodilne fronte. Na Kožljeku je bil tak človek pokojni Ivan Suhadolnik, pohabljeni čevljarški mojster, ki je bil med znanim notranjskim procesom obsojen in eno leto zaprt.

O tem pripoveduje brat tega prvega kožljekškega komunista — France Suhadolnik, znani aktivist in občinski odbornik. Ta se je rodil 4. decembra 1908, osnovno šolo pa je pohajal v Begunjah nad Cerknico. Težavne življenjske razmere so tudi njega privedle do tega, da se je začel ubadati s čevljarstvom, tako da je pomagal bratu Ivanu in se pri njem izučil obrti. Bolj od samega zasluga je k temu vleko občutje nemoči, da bi na kmetiji lahko karkoli storil za izboljšanje svojega gospodarskega in socialnega položaja, saj je tedaj imel le slabe štiri hektare zemlje.

»Jakob Kranjc iz Cerknice, sedaj živi v Ljubljani,« pripoveduje France Suhadolnik, »je na Kožljek k mojemu bratu donesal komunistični tisk. Midva pa sva ta tisk dalje razpečevala, jaz pravzaprav še bolj kakor brat, ker me niso tako sumili komunizma kot njega...«

Pred vojno so na Kožljeku začeli graditi vodovod. Dela so se zavlekla še v italijansko zasedbo vse do požiga vasi, ko so bila prekinjena. Bila pa so ta dela odlična kamuflaža za ljudi, ki so se morali umikati pred okupatorskim nasiljem iz Ljubljane, za prihod partizanskih prostovoljcev, zlasti pa za dovažanje orožja, streliva, vojaške opreme, hrane in drugega, kar so potrebovali prvi partizani. Na Kožljeku so osnovali odbor OF, narodno zaščito in sprejemno točko.

Osnove za takšno organizacijo na Kožljeku so ustvarili pokojni Ivan Suhadolnik, Ludvik Lovko-Bobnar in Janez Hribar, pozneje pa še Ivan Novak-Očka, France Popit-Joki in še nekateri, ki so se oprli zlasti na Svigljeve, Štrukljeve in Suhadolnikove. Te družine so tvorile steber političnega za-

ledja na Kožljeku in so partizanom ostale zveste do konca. So pa na Kožljek hodili tudi člani Glavnega poveljstva. Po nalogu KPS je Ljubljčan Nandé Komac z ženo Vando vzel v najem Kranjčevo domačijo na Kožljeku, ki jo je spremenil v javko za prostovoljce iz Ljubljane in iz krajev po Notranjski. Ob pomoči obeh Suhadolnikov in drugih, zaupanja najbolj vrednih, je Nandé Komac v hlevu zgradil bunker, kamor so skrivali dospelo orožje, strelivo in drugo opremo. Razpoznavni znak za ilegale in partizanske prostovoljce je bil: »Nandé«. Bila je to odlična organizacija, izvedena po vseh pravilih konspiracije, zato pa je tudi ostala toliko časa neznana.

France Suhadolnik je bil povezan tudi s prvimi partizani. Omenja političnega komisarja borovniške čete Zana ali Januška in Toneta Vidmarja-Luko Suhadolca. Za to četo je zbiral hrano in opravljal obveščevalne naloge. Ob nastajanju kožljekškega bataljona sta France Suhadolnik in pokojni France Švigelj dobila še nevarnejšo nalogo. Z Rakeka sta morala na Kožljek voziti orožje, strelivo in vojaško opremo, ki sta ga prekrila z električnim materialom in drugimi potrebščinami za gradnjo vodovoda. Te reči sta na Rakeku prevzemala pri električarju Kralju, ki je bil prek železničarjev povezan z organizacijo v Ljubljani, predajala pa sta ga Nandetu Komacu. Seveda je bilo treba z vprežnim vozom vsakokrat skozi italijanske bloke na Rakeku in v Cerknici, s čemer sta tvegala življenje. France Suhadolnik je vozil tudi gradivo za partizanske barake in hrano, kar pa ni bilo tako nevarno, čeprav za osvobodilno gibanje zelo pomembno. Pomagal je tudi pri gradnji barak za kožljekški bataljon.

Partizanski boj pa ni bil brez težav in žrtv. Dva partizana iz kožljekških gozdov so Italijani ujeli ali pa sta se šla vdat. Ta dva sta Italijane privedla 26. aprila 1942 na Kožljek ter kot sodelavca partizanov pokazala Ivana in Franceta Suhadolnika. Najprej so ju odvedli v Cerknico, od tam pa v logaške zapore. Dober teden pozneje so Italijani tja prignali še Matevža Haceta (oba, starejšega in mlajšega), Lojzeta Mulca, Frančiško Znidaršič in Pavlo Haco iz Loške doline. Vsi so se dobro držali in Italijani niso dobili nobenih dokazov, zato so jih sredi junija izpuštili, pridržali pa so Ivana Suhadolnika. Tega so prepeljali najprej v Ljubljano, nato pa so ga internirali v Italijo. Po kapitulaciji Italije je pobegnil, na poti proti domu pa so ga Nemci blizu Postojne ujeli, ker zaradi pohabe ni mogel bežati. Zaradi belega izdajstva je moral v Auschwitz, kjer so na njem delali poskuse, dokler ni končal v krematoriju...

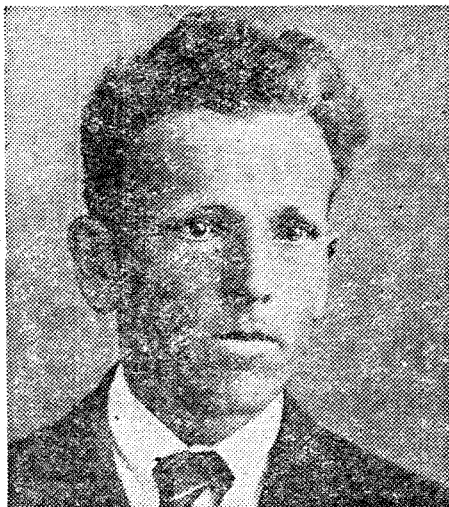
Po sedmih tednih zapora v Logatcu se je France Suhadolnik vrnil na Kožljek in se znova vključil v osvobodilno gibanje. Ponovni italijanski aretaciji se je sicer izognil z begom v gozdove, toda 2. julija 1942 so Italijani požgali Kožljek in del vasi Stražišče. Le barako na vrtu, kjer je živela družina Ivana Suhadolnika, so ženske uspele pogašiti. To jih je potem ob ofenzivi tudi rešilo. Zakaj italijanski vojaki, ki so prišli od drugod, so menili, da ta hiša ni pogorela zaradi tega, ker so njeni prebivalci lojalni do okupatorjev.

France Suhadolnik je moral poslej skrbeti za obe družini, za svojo in bratovo. Začelo se je težavno življenje, obenem pa tudi nezasišano nasilje belogardistov iz Begunj in Bezuljaka. France Suhadolnik je bil večkrat pred puškami. Rešili so ga le posamezni Italijani. Po nalogu OF se je umaknil v Cerknico, kjer se je preživljal s prevozi. Tudi tam so ga belji hoteli pokončati. Nekoč ga je belogardist udaril s prikeljem po glavi, da je komaj ostal živ. Še vedno pa je France opravljal razne obveščevalne in druge naloge za partizane. V dneh med 20. in 24. avgustom 1943 je bil navzoč pri prvem zboru 14. divizije (Tomšičeve, Šercerjeve in Gorenjske), kamor ga je povabil partizan Mršek, da si ogleda partizanske topove.

Po tistem, ko so se belji v Begunjah vdali Gradnikovi brigadi, se je France Suhadolnik vrnil z družino na Kožljek. Postal je član rajonskega odbora, vodil pa je gospodarsko komisijo. Hišo je zasilno nadkril in se pripravljaj za zimo. Ker so se v tem času pri nem pogosto oglašali partizanski poveljniki, so belji sosedje domeli, da Suhadolnik opravlja važno funkcijo. V nemški ofenzivi se je umaknil od doma, toda na svečnico 1944 je bil v Zibovniku izdan in ujet. Beli in Nemci so ga na Rakeku bili kot Kristu. Isto je bilo na Vrhniki in v Ljubljani, potem so ga prepeljali v Wolzberg, od tam pa v Nizberg in Dresden. Tam je na koncu svojih moči dočkal konec vojne.

Te vrstice sem napisal v brk Zavodu za socialno zavarovanje, ki se navkljub mnenju ZZB NOV Cerknica trdovratno upira, da bi Francetu Suhadolniku priznal posebno delovno dobo z dvojnimi štetjem.

FRANCI STRLE

France Suhadolnik iz dni, ko je bratu pomagal pri širjenju komunističnega tiska.

PRAZNIČNO KRAMLJANJE

Niza spomin za spominom, zgodbe o nekem nenavadnem času, pripoved o rojstvu neke države... Partizanski pravljicar mu pravi, Zvonetu Bric-Silu. Zamalo da nisem ugovarjala. Kajti splet njegovih besed ni pravljica; je resnica, mogoče bolj kot karkoli drugega, čeprav je od tistih dni minilo mnogo mnogo let.

In kdo so njegovi poslušalci?

Cez nekaj dni je bilo to kar se da veliko občinstvo: pogovor Zvoneta Bric-Sila z mladimi iz osnovne šole Smartno pri Litiji so namreč tisti dan, ko sem se pri njih mudila tudi jaz, pripravili in posneli člani mladinskega uredništva RTV Ljubljana za eno izmed oddaj, posvečeno trideseti obletnici II. zasedanja AVNOJ v Jajcu.

»Živelimo smo svoj svet, ki je bil kljub z nevarnostjo in trpljenjem zaznamovanem času, svet mladega človeka...« se je začel Zvone Bric-Sil spominjati dni, ko se je kot sedemnajstletni fant odpravil s slovensko delegacijo na to dolgo pot v mestce ob Plivi.

Med najmlajšimi, ki so zvedavo in z malce strahu zrlj zdej v nekdanjega partizana Sila zdej v radovedno oko televizijske kamere, sem ugledala tudi nekaj učencev in učenek višjih razredov. Ko je po končanem snemanju stekel prisrčen in sproščen pogovor med nami vsemi, sem jim postavila eno samcato vprašanje:

»V tistih dneh se je odločala tudi vaša prihodnost; govorili so o poti, ki jo hodimo še danes, sončni in senčni hkrati, a vendar naši... Kaj bi o domovini in svetu, v katerem živimo, povedali danes, ob spominu na trideseto obletnico II. zasedanja AVNOJ v Jajcu?«

Odgovorili so mi vsak na svoj način, odločno in iskreno!

Marina Krnel

— Takrat se je rodila nova Jugoslavija. Marsikaj so sklenili, velikoj tega se je že uresničilo in marsikaj se še bo. Naši starši in stari starši so se bojevali za lepši jutri in pripomogli, da danes živimo ob velikem kosu kruha, v miru in v svobodi. Zato moramo njihovo delo in njihov trud spoštovati in ne smeli bi se pritoževati, kot se večkrat. Mislim pa, da se moramo v prvi

vrsti boriti proti vsem, ki hočejo rušiti bratstvo in enotnost jugoslovanskih narodov.

Tanja Šinkovec

— Želim, da bi Jugoslavija še naprej ostala takšna, kakršna je. Mislim, da smo uresničili precej sklepov in želja, zapisanih in izrečenih ob rojstvu nove Jugoslavije v Jajcu. Človek je postal

človeku brat. Ljudje si med seboj pomagamo in med nami ni več tolikšnih razlik, kot so bile poprej. In če pogledamo položaj Jugoslavije v svetu, smo lahko ponosni. Naša domovina je velika borka za mir in prijateljstvo med narodi. Zelo cenim tovariša Tita, ki si na vse način prizadeva, da bi ne prišlo do vojne.

Barbka Kramžar

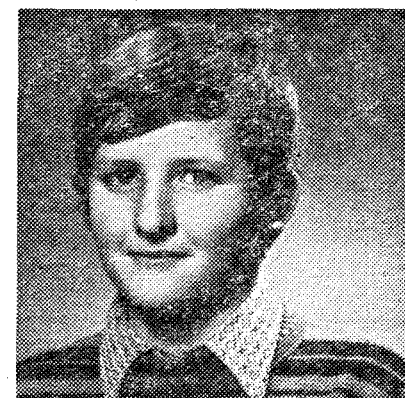
— Jugoslavija je s krvjo plačala svobodo. Neodvisna je, zato je kot koščica v grlu večini. Pogoltnile bi jo, če bi mogle, a mi se ne damo! Tako mislimo mladi in tako pravijo tisti, ki so okusili grozote druge svetovne vojne. Mi sicer nismo doživeli vojne, a vemo, kakšna je. Casopisi veliko poročajo o spopadih, ki izbruhnjo zdej na enem zdej na drugem koncu zemeljske oble. Povedala bi rada tudi, da mladi vemo, zakaj Jugoslavija podpira pravični boj arabskih narodov. Tega marsikdo ne razume in to je žalostno. Moramo se

z vsemi silami oklepati socializma in verjeti vanj, da to razumemo. Zdej, ko se je vojna vihrala na bližnjem vzhodu že nekoliko umirila, lahko rečem, da je zmagala pravica.

Beno Lavrih

— Še pred tridesetimi leti je bila Jugoslavija polna gorja in žalosti. To so bila najhujša leta naše zgodovine,

toda boriti smo se in po štirih letih je v svobodi zaplapolala jugoslovanska zastava. Jugoslavija se je ponovno rodila. Iz pogorišč so zrastle mesta, zgradili smo ceste in tovarne, spoprijateljili smo se z mnogimi državami po svetu; postali smo samoupravna socialistična skupnost, v kateri je omogočeno vsem lepše in boljše življenje, kot smo ga imeli pred vojno. Želim, da bi še vnaprej živeli v miru in prijateljstvu z vsemi narodi sveta. Ne bojim se prihodnosti, saj stojimo na temeljih, ki so jih postavili pred tridesetimi leti na II. zasedanju AVNOJ v Jajcu.

»... in če danes pomislim na to naporno tisoč kilometrov dolgo pot, bi rekel, da se je splacalo!« se je nasmehnil Zvone Bric-Sil.

Povedal je še resnično zgodbo o komaj devetletnem Stanku, ki se je udeležil ene izmed bitk Zasavskega bataljona tam nad Kresnicami... In tisto o italijanski mliži z neverjetno dolgimi ušesi, ki jim je delala družbo na Bazi 20. Z njo so hodili po drva in kako so jo otovorili. Še za rep so se prijeli, če je bil kdo le preveč utrujen. Nekoč je toliko nosila na hrbtu, da se je vdrla v sneg in so jo komaj našli. Trije so tolkli po snegu, šele potem se je prikazala. Domek so ji naredili ob smreki, ki si jo lahko še danes ogledate v kočevskih gozdovih. Pa so jo nekega večera tako nesrečno privezali... spodrsnilo ji je in se je sama obesila. »Hudo nam je bilo, čeprav smo tri dni jedli meso, kar je bilo za Bazo 20 pravo razkošje,« je sklenil Zvone Bric-Sil.

Tako smo tisti dan — malo za res in malo za šalo — kramljali v osnovni šoli z imenom narodnega heroja Franca Rozmana-Staneta... V njej si nabirajo znanje 542 učencev in učenek iz Smartnega pri Litiji in okoliških krajev; v pogovoru pa so sodelovali člani literarnega krožka pri sekciji šolskega kulturnega društva, ki ga že deveto leto vodi tovariš Boris Zužek.

MILENA STRAJNAR

o mladih in za mlade

V PREKMURJU MED NOB

ODPELJALI SO MI OČETA

Bilo je nekega jesenskega dne med vojno, ko je na naša vrata močno potrkalo. Mama je šla s strahom odpret. Zunaj so stali trije žandarji. Preiskali so hišo. Našli so novo očetovo lovsko puško. Vzeli so jo. Oče je bil žalosten, ko je videl, da mu jo bodo odnesli. To da moral jo je dati.

Stara mama je takrat ležala v postelji, ker je bila bolna. Pod blazino je imela pištolo. Ko sem šel mimo postelje, mi jo je porinila v žep. Jaz pa tega nisem opazil. Stekel sem ven in se igral s sestro. Valjala sva se po travi in pištola mi je padla iz žepa.

Čez nekaj časa sva se vrnila v hišo. Žandarji so bili še vedno pri nas. Oče,

čel loviti. Želel sem, da bi vsaj enega pripeljal domov. In kar na lepem mi je uspelo zgrabiti lepega sivega konja. Nisem opazil, da je slep na eno oko. Potem sem zagledal pri sosedovih vojake. Nisem vedel, kaj naj storim. Končno sem se odločil: pograbil sem konja in odhitel proti domu. Vojaki me na srečo niso videli. Sele ko sem prišel domov, sem opazil, da sem pripeljal slepega konja. Na ta račun so se mi doma še dolgo smejali, saj s takšnim konjem res nimaš kaj početi.

(Po očetovem pripovedovanju)
BRANKO KOVAČ

SKORAJ BI MAMO UBILO

Leta 1941 so fašisti napadli Jugoslavijo. K nam so prišli Madžari. Prebivalci so se vojske hudo prestrašili, saj so jim pobrali skoraj vse, kar so imeli. Zato so bili ljudje lačni. Glodali so tudi po nekaj dni stare skorje. Kruh smo pekli poredko. Pa sladkorja nismo imeli, saj si ga lahko kupil samo na karte. Kadar so nad vasjo letala letala, smo se skrili v kleti. Večkrat smo tudi bežali, največkrat v Lipovce. Da ne govorim, kakšne so bile noči! Spominjam se, kako so nekoč kmalu po polnoči pridrveli vojaki. Zahtevali so, da jim mama speče kruha. Začela je mesiti testo, in nenadoma je skozi okno priletela krogla ter poškodovala zid. Če se mama ne bi bila pripognila, bi jo bilo prav gotovo ubilo. Drobci stekla so se znašli v testu. Ko je to vojak videl, je vzel korito, polno testa, in ga od jeze vrgel na tla.

(Po maminem pripovedovanju)
MILAN ZVER

MED VOJNO JE BILO RES HUDO

Bili smo revni, da je bilo groza. Vojaki pa so še živino pobirali. Doma smo imeli samo eno kravo in še to so nam vzeli. Sosedovim, ki so imeli tri krave, niso odpeljali živine. Pa so nam prodali eno kravo. Nismo imeli sreče, saj nam je tudi ta poginila.

Med vojno je bilo res hudo!

(Po očetovem pr povedovanju)
ALOJZ ROPOŠA

DVA BRATA STA PADLA V GOZDOVIH

Doma smo bili zelo revni, ker nismo imeli očeta, ki bi nam služil kruh. Naša družina je štela kar devet članov. Ko se je začela vojna, so trije bratje odšli k partizanom. V vasi so se stalno drževali Madžari. V našem sadovnjaku so imeli tudi topove in drugo orožje. Vsako noč so hodili po vasi in prepevali. »Mjaav, mjaav!« smo se otroci norčevali iz njih in potem hitro tekli v hišo. Spominjam se, kako so partizani nagnali Madžare prek Mure. Takrat je mnogo sovražnikov tudi utonilo. In čez nekaj tednov se je končala vojna, iz gozdov pa se je vrnil sam en brat.

(Po tetinem pripovedovanju)
JOZE ANTOLIN

„...VI ŽE VESTE, KAJ JE TOVARIŠTVO!“

Te dni smo praznovali dvajset let partizanskega taborniškega odreda »Bičkova skala«. In še enkrat smo se spomnili čudovitega izleta v Cerkno, ki se ga je udeležila tudi ir. Franja.

Že ves teden pred srečanjem sem se vpraševala, kakšna je pravzaprav dr. Franja, a odgovora nisem dobila. Ko sem jo zagledala, sem bila presenečena. Mislila sem, da je bolj strogega videza. Pred menoj je stala, nasmejana in tako topla. Že na prvi pogled je bilo jasno, da je dobrega srca. Imela je polno razumevanja za mlade s kopico vprašanj, kakršni smo mi — in s kakšno ljubeznijo je obujala spomine na tiste dni!

Ko smo se ji v Cerknem zahvalili za prijaznost in ji izročili šopek cvetja, nam je rekla:

»Opazovala sem vas... vi že veste, kaj je tovarništvo, saj ste med potjo ves čas pomagali mlajšim in šibkejšim!«

Za te besede smo ji — nekdanji partizanski zdravnici dr. Franji — hvalježni.

PETRA SIMČIČ-SILČEK

KANTETOVA MAMA

zemlje. Njihov dom je postal že leta 1941 zibelka partizanstva, mama Antonija pa mati vsakomur, ki je potreboval pomoči v boju proti okupatorju. Trije sinovi in hčerka Gizela so delovali kot aktivisti, organizatorji partizanskega gibanja, kot borci za lepši jutrišnji dan.

Kantetova domačija je bila prva postojanka tudi prve skupine partizanov, ki jo je vodil Ervin Dolgan-Janež z nalogo, organizirati odbore OF na Krasu... Vsi njeni najdražji so se vključili v boj za svobodo. Tako je bil sin Slavko borec 1. proletarske brigade že decembra 1941, sin Evgen je skrbel za terenske aktiviste in skupaj z bratom Milanom deloval v zbiralni bazi za razpečevanje revolucionarne literature, ki je delovala v Kantetovi domačiji že od oktobra 1941. Zbirna baza se je razvila v pravo tehniko, ki jo je vodil Jože Lemut-Saša. Kantetova mama pa je prevzela na svoja neuklonljiva pleča partizansko javko, zbirala hrano in drug material za oskrbo borcev. Na njenem domu — v bunkerju za hribom so našli ranjenci popolno nego in toplo materinsko roko, ki je nadomestovala vsa tista čustva, za katera jih je prikrajšala vojna.

O Kantetovi mami bi morali še in še pisati, kajti na žrtvenik domovine je darovala troje sinov in zeta Viktorja. Svobodo je dočakala sama s hčerko Gizelo, in obvede sta se morali spoprijeti z novimi nalogami: živeti, graditi, ustvarjati zase in za družbo, ki so jo rodile žrtve.

Kantetova mama je prejela več odlikovanj za hrabrost in zasluge za narod... Ponosna je bila na pridobitve naših slavnih dni, čeprav je sama toliko žrtvovala. Umrla je v šestinosemdesetem letu starosti. Vsi, ki smo jo poznali, še posebej člani njene velike družine, borci narodnoosvobodilnega boja Krasa in Zgornje Vipavske doline, jo bomo ohranili v neizbrisnem spominu! Nam mladim bo ostala svetla vzgled junaške matere... človeka, ki je znal svoja hotenja razdajati za blaginjo vsega človeštva.

Pred tremi leti nas je prosila, naj na vsakem koraku čuvamo mir, to največjo vrednoto človeštva... To obljubljamo Kantetovi mami tudi sedaj, ko je ni več med nami!

MLADI SEZANSKE OBČINE

S Kantetovo mamo smo se mladi sezanske občine srečali pred tremi leti v Kobolih, zaselku Gornje Branice. V soboto, 10. novembra, pa smo se za vedno poslovili od nje... Takrat smo na njenem domu preživeli dan mladosti ob kramljanju in obujanju spominov na minule dni. Njen zguban obraz, njene žilave roke, njen odločni in iskren pogled — vsaka njena beseda je segla v čas naše slavne minulosti.

Kantetova mama je povila osmero otrok. Štirje so ji umrli še majhni, medtem ko se je z drugimi štirimi odločno vključila v boj za obstanek. Živeli so na borni kmetiji na obronkih Krasa in Vipavske doline... Z možem, ki je bil invalid, sta prav spričo občutne bede želela ustvariti boljše življenje svojim otrokom. To boljše sta slutila v boju za gospodarsko, kulturno in nacionalno osvoboditev človeka, ki je predolga leta hlapčeval, da bi lahko čez noč in brez žrtev pridobil svobodo.

Svoje otroke je Kantetova mama vzgajala v brezmejni ljubezni do rodne

ki je zlagal obleko v kovček, je imel solzne oči. Enega izmed žandarjev je kar naenkrat nekaj prešinilo in je začel naju s sestro preiskovati. Še sreča, da sem pištolo izgubil. Kmalu potem je oče vzel kovček in se poslovil. Vsi smo jokali. Oče je moral v Nemčijo na delo. Pištolo smo poiskali in jo dobro skrili.

(Po očetovem pripovedovanju)
MARJETICA SKERGET

KRUH, Z MASTJO NAMAZAN

Bila je vojna. Pri nas doma smo bili štirje otroci. Očeta so odgnali v Nemčijo in za nas je skrbel samo mama. Jaz sem pomagal pri Obaljevih, ki so bili bogati. Spominjam se, da sem vedno dobila kruh, namazan z mastjo. Pri nas smo jedli samo kruh in še tega velikokrat ni bilo. Zato sem bila zadovoljna, da sem živela pri Obaljevih.

Kruha, namazanega z mastjo ne bom nikoli pozabila!

(Po maminem pripovedovanju)
STEFAN BUZETI

PRIPELJAL SEM SLEPEGA KONJA

Leta 1945, ko so se Nemci umikali iz naših krajev pred Rusi, so tu pustili dosti konjev. Takrat sem bil star dvajset let. Bil je lep dan, ko sem moral iz Gančan v Dokležovje po seno. Ko sem prišel v Dokležovje, sem zagledal v Kavašovem sadovnjaku veliko konj. Hitro sem splezal čez ograjo in jih za-

kramljanje

Spoštovana tovarišica Milena!

Pri literarnem krožku, katerega članica sem tudi jaz, prebiramo vaš časopis. Stran »TV 15 za mladino« nam je vsem zelo všeč. Tako se vam danes že tretjič oglašamo. V eni zadnjih številčk smo v rubriki »O mladih in za mlade« odkrili za nas res pretresljive dokumente izpod otroškega peresa. Navdušeno smo predlagali tovarišici mentorici, da bi se o »TV 15« in omenjenih sestavkih pogovorili v eni izmed ur slovenščine. Bilo bi nam žal, če za te žalostne izpovedi ne bi zvedeli tudi drugi učenci šestih razredov (iz teh je namreč največ krožkarjev!). Tovarišica nam je ustregla in poglejte: danes vam po-

šiljamo spise, ki so nastali po pogovoru. Upam, da jih ne boste vrgli v koš in da bomo morda katerega izmed njih le ugledali natisnjenega v »TV 15«.

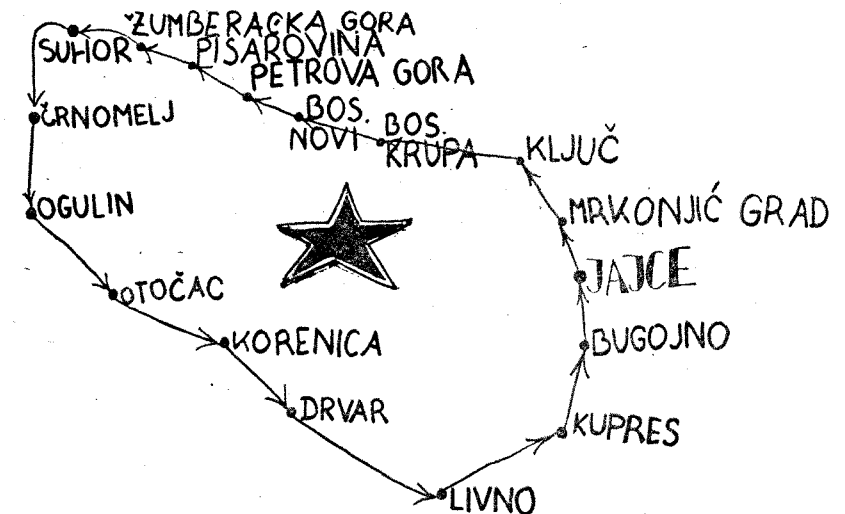
V imenu članov vseh naših krožkov vas lepo pozdravljam!

Marjetica Skerget,
Bakovci
69000 Murska Sobota

Draga Marjetica!

Objavila sem skoraj vse prispevke, lepo po vrsti in z željo, da bi način vašega dela v literarnih krožkih našel čimveč posnemalcev. Tudi obiskati vas nameravam, v prihodnjem letu seveda. Sporočite mi, kdaj, in vašemu vabilu se bom prav zagotovo odzvala.

Lepo pozdravljena!
MILENA

Takole so se Barbka Kramžar, Urška Hostnik, Ivi Majcenovič, Tanja Šinkovec, Franci Slapničar, Neško Vodenik in Matjaž Cedilnik iz osnovne šole Smartno pri Litiji spomnili zgodovinske poti slovenskih delegatov na II. zasedanje AVNOJ, ki je bilo 29. novembra 1943 v Jajcu.

SICER POČASI — GRE PA LE

S posebnim družbenim dogovorom so občinske skupščine sklenile, da morajo vsi občani na volilnih ali voljenih položajih v republikah do konca junija predložiti komisijam prijave premoženja in način pridobitve tega premoženja. Do roka so komisije prejele le 14.076 obvestil o premoženjskem stanju, v poletnih mesecih in do konca septembra pa se jih je »nakapjalo« še nadaljnjih več kot 3.000. Kljub temu pa komisije vsak dan znova ugotavljajo, da to ni dokončna številka. Marsikdo je namreč spregledal javni poziv ali pa pozabil na to, da ima vodilno ali voljeno funkcijo.

Dnevnik — 19. XI. 1973

PING-PONG

Nekoč, ko smo še bili po vojni nedorasli fantički, ko je bilo na trgu mogoče kupiti jajce zelo poceni, smo morali po dva meseca zbirati denar, da smo mogli kupiti ping-pong žogico.

Sedaj je pa zadeva nekoliko drugačna. Ping-pong žogica se lahko kupi že za 50 par. a jajca prodajajo po 1,60 dinarja.

Večernje novice — 21. XII. 1973

DELAVCI ODPOVEDALI RAZSIPNIM DIREKTORJEM

Zbor delovnih ljudi tovarne pohišstva »Stjepan Geli« v Djakovem je s tajnim glasovanjem sklenil iz svoje delovne organizacije izključiti Mija Puljića, direktorja te tovarne, Ivana Išasigija, komercialnega direktorja in Slavka Karina, direktorja finančnega sektorja. To so sklenili zaradi vrste nepravilnosti, ki so jih pri njihovem delu ugotovila SDK in inspekcijski organi občinske skupščine.

Svojim nekdanjim vodilnim osebam so delavci te tovarne, v kateri jih je zaposlenih 230, najbolj zamerili veliko zaposlovanje privatnih prevoznikov, čeprav je tovarna sama imela več lastnih tovornjakov za prevoz blaga.

Vjesnik — 22. XI. 1973

SAMO DELO OPREDELJUJE ČLOVEKOV POLOŽAJ

Odpravljanje socialnih razlik za gotovo ni imelo nikoli namena zmanjševati ali celo ukinjati spodbudo za produktivno delo, temveč le odpravljati neupravičene razlike. Mi smo v ustavo zapisali načelo, da samo delo opredeljuje človekov položaj, da torej ostajamo pri nagrajevanju po delu, kar pomeni: za slabše delo dobiš manj, za boljše delo dobiš več. To se pravi, da pristajamo na razlike, a seveda samo na tiste, ki izvirajo iz dela. Potemtakem more biti ves sistem naravnano tako, da stimulira boljše delo in priznava vse, kar iz njega izvira in da hkrati podira tisto, kar bi utegnilo povzročiti neupravičene socialne razlike.

Delo — 23. XI. 1973

OD MNOGIH PRIJAV — LE MALO REŠENIH

Od julija 1972 do letošnjega avgusta so v BiH vložili 2885 predlogov za uvedbo postopka proti tistim občanom, za katere sumijo, da so si na nezakonit način pridobili premoženje. Doslej so v 104 primerih izdali prvostopne odločbe o odmeri davka na neprijavljene dohodke in imovino, za katero lastniki niso mogli dokazati od kod izvira. Proti 367 občanom pa so postopke ustavili.

Borba — 24. XI. 1973

Hočeš nočeš so nas morali priznati

Pred tridesetimi leti je nova Jugoslavija postajala stvarnost tudi na področju mednarodnih odnosov. Ljudstvo je med borbo na zakonit način izvolilo svojo vlado, ki je bila izraz teženj vseh jugoslovanskih narodov. Novica o dogodku v Jajcu je prodrla v svet že po nekaj dneh. Kljub razburjenju političnih spekulativcev na Zahodu je prišla na dan resnica o tem, da je AVNOJ edini resnični predstavnik ljudstva in da so partizani edini borci proti nacifašistom na jugoslovanskem ozemlju.

Objavljamo odlomke iz najbolj značilnih člankov, ki so jih prinašali časopisi v zahodnem svetu decembra 1943.

Newyorški liberalni dnevnik »Post Meridiem«, dne 12. decembra 1943:

Priznati Tita

P. M. (Post Meridiem) je za vsakogar, ki se želi boriti in ki se bori za zavezniško zmago.

P. M. je za vsakogar, ki je pripravljen podpreti vzpostavitev demokratičnega mira. Tito in začasna vlada, ki so jo vzpostavili partizani v Jugoslaviji, se borita za oba cilja: Mihailović in vlada kralja Petra pa sta odpovedala pri obeh nalogah.

»Daily Worker«, dne 11. decembra 1943: Naša kakor tudi britanska vlada sta storili važen korak z obljubo pomoči landlease tistim silam v Jugoslaviji, ki se resnično bore proti Hitlerju. Britanska deklaracija je poudarila, da gre mnogo več po moči za narodnoosvobodilno vojsko, ki se tudi precej bolj bori kakor Mihailović.

To je sicer zapoznelo priznanje realnosti, je pa v vsakem primeru dobrodošlo.

Ce gre za načelo pomagati samo tistim, ki se resnično bore proti skupnemu sovražniku, smo prepričani, da bo naša vlada prej ali slej spoznala, kar že vsakdo ve: da se Mihailović sploh ne bori proti nacizmu.

V članku dne 11. decembra 1943 je newyorški »Times« omenil:

»Jugoslovanski partizani so prodrla na jadransko obalo in zavzeli mesto Biograd, 20 milj jugovzhodno od Zadra, Nemci pa govorijo o povečanju zračni ofenzivi proti silam maršala Josipa Broza Tita. Te novice so izzvale med tukajšnjimi jugoslovanskimi opazovalci precejšnje razburjenje.«

Toda razburjala se je samo jugoslovanska emigracija. Povsem drugače je presojala dogodke v Jugoslaviji italijanska antifašistična emigracija. Njeno glasilo »Italia Libera« v New Yorku je 16. decembra objavilo naslednji komentar:

»Jugoslovanski partizani so skupno z vojsko heroja Tita ustanovili novo jugoslovansko vlado, ne da bi jim bilo mar vlade pobeglega kralja v inozemstvu, ki jo priznavajo in podpirajo zavezniki. Ta epizoda je polna naukov.

Prvič, Jugoslavlani so najprej ustanovili borbene enote. Okrog zastav teh herojskih narodov. To je bil prvi korak. Čeprav niso imeli možnosti za obstoj, so se bojevali in brez dovoljenja kogar koli vladali.

Drugič, zavezniki vlade, ki so podpirale ljudi in institucije v tujini, že po ugotovljenih kriterijih oziroma po utrjeni shemi o evropski rekonstrukciji niso ozirale na globoka revolucionarna gibanja, ki vro prav v tej Evropi. De Gaulle je zadal prvi udarec tej anglosaški koncepciji s tem, da je ustanovil svoj nacionalni komite. Tito je zadal drugega, še težjega in odločnejšega. Prvega kralja v izgnanstvu začelja ignorirati. Verjetno bo v tem izgnanstvu tudi ostal in po vsem tem osebno slabo končal.

Jugoslavija, ki se je borila z velikimi žrtvami in ki je zmagovala, je ustanovila svojo lastno vlado, umetne tvorbe v tujini pa so se razpršile ob uporu ljudstva v milni mehurček.

Tretjič, Jugoslavija se bo organizirala na enakopravni federativni podlagi. Velikoserbski element, ki ga podpirajo kralj, njegovi ministri in Mihailović, je razbit.

To ignorirati kakor Američani pomeni, počenjati neumnost. Brezglavo je ločevati se od Evrope, od njenega resničnega stanja in od njenih zahtev.

Naši bralci lahko na vsakem koraku ugotovijo, da smo bili že od začetka na pravi liniji. Kdor ima oči in tega ne uvidi, bo doživel še marsikakšno presenečenje.

Kaj je menil o Titu Churchill, vodja koalicije? Churchill ni bil komunist, toda bil je mož, ki je razumel, da potrebuje zaveznike proti »peklenščku« Hitlerju. Na seji Spodnjega doma (parlamenta) je imel 22. februarja 1944 svoj veliki govor, v katerem je posvetil veliko pozornost Jugoslaviji.

»...V Jugoslaviji se kljub najkrvoločnejšemu nasilju Nemcev nad talci, nad vaškim prebivalstvom, ženami in celo otroki partizanske sile krepijo in jim prizadevajo krepke udarce. Nemci držijo glavne kraje in se trudijo obdržati v svoji oblasti vsaj glavne železniške žile. Svoje sile lahko premeščajo sem in tja, vendar imajo v rokah samo tisto ozemlje, na katerem so, in nič več. Vse je ostalo v rokah pogumnih partizanov. Nemci so imeli zelo hude izgube, ki precej presegajo partizanske. Hladnokrvno ubijanje talcev samo povečuje odpor proti njim, to pa spet povečuje naš dolg, da se maščujemo Nemcem...«

Ne samo Hrvati in Slovenci, tudi znatno število Srbov se je pridružio maršalu Titu. Zdaj ima Tito za seboj več kot četrt milijona ljudi in velike količine zaplenjenega orožja. Ti ljudje so organizirani v divizije in korpuse, ne da bi ob vsem tem izgubili spretnost gverilcev. Partizani so edina sila, ki se resnično bojuje proti Nemcem.

...Te sile vežejo zdaj nič manj kot tr-

Ena izmed fotografij tovariša Tita, ki jo je objavil ameriški Times 11. decembra 1943. Nad fotografijo je zapisano: »Partizanski leader Jugoslavije.« Na desni strani pa je poročilo United Pressa o bojih v Jugoslaviji z naslovom: »Tito zavzema mesta ob jadranski obali.«

najst nemških divizij od skupno dvajsetih, kolikor jih je zdaj na Balkanskem polotoku. V sredini teh herojskih ljudi se je razvilo gibanje nacionalne zedinitve. Komunisti imajo to čast, da so temu gibanju položili temelje. Medtem ko se je to gibanje krepilo, se je nadaljeval proces preobrazbe; prevladale so splošne koncepcije. V maršalu Titu so našli partizani izrednega voditelja, ki se je ovenčal s slavo boja za osvoboditev. Zal so si te sile nasprotne z enotami pod vodstvom generala Mihailovića. Njihovo dejavnost so močno zavirali dogovori Mihailovićevih komandantov s sovražnikom. Poskušal jih je zadušiti. Prišlo je do mnogih tragičnih spopadov med ljudmi istega rodu kljub istemu sovražniku in nesreči vsega ljudstva. Trenutno ima maršal Tito mnogo več pristašev kot general Mihailović, ki deluje v imenu kraljevske jugoslovanske vlade...

Ze nekaj časa se posebej zanimam za gibanje maršala Tita. Na vse mogoče načine sem si prizadeval, da bi mu pomagal. Moj mladi prijatelj, oxfordski profesor kapetan Deakin, sedaj podpolkovnik, se je spustil s padalom v Jugoslavijo in preživel osem mesecev v štabu maršala Tita... V poročilih podpolkovnika Deakina je podana živa slika boja in ljudi, ki v njem sodelujejo... Zagotoviti moram temu Domu, da bomo storili, kar je v naši moči, da bi pomagali maršalu Titu in njegovim plemenitim soborcem...

Javnost v Veliki Britaniji je zahtevala, da vlada prizna veljavnost Nacionalnega komiteja. Na podlagi raziskav Gallupovega inštituta je zahodna javnost izrazila mnenje, ki ga je objavil »News Chronicle« 3. aprila 1944:

»Maršal Tito, ki ga je gospod Churchill v svojem nedavnem govoru opisal kot voditelja herojskega boja jugoslovanskih partizanov, želi, da se prizna njegova vlada kot edina ustavna v sedanji Jugoslaviji.

Nedavna Gallupova anketa pred Churchillovim govorom je ugotavljala stališča britanske javnosti tudi glede priznavanja Titove vlade. Čeprav je šlo za pomemben mednarodni problem, 40 odstotkov anketiranih ni izrazilo svojega mišljenja. Tisti, ki pa so izrazili svoje mnenje, so se izrekli s

4:1, da bi bilo treba priznati Titovo vlado... Če bi se grupirala mnenja po ekonomskem statusu, bi se izkazalo, da je srednji razred najbolj naklonjen podpori maršalu Titu...«

Ze omenjeni P. M. (»Post Meridiem«) iz New Yorka je poročal za temi dogodki:

Senat države Washington

»Na zahtevo Američanov jugoslovanskega porekla v Združenih državah je senat države Washington soglasno sprejel resolucijo, s katero poziva vlado Združenih držav, naj uradno prizna Nacionalni komite osvoboditve Jugoslavije maršala Tita in dr. Ivana Ribarja. Kot poroča »Narodni glasnik« v Pittsburghu:

»Reakcionarne sile v jugoslovanski vladi v preganstvu so uporabile nedemokratske metode, da bi zagotovile nedemokratsko vladavino v povojni Jugoslaviji.«

Resolucija nadalje poudarja, da so vojaške enote maršala Tita navezale nase nemške enote, ki bi jih Nemci utegnili uporabiti drugod proti našim vojakom v Italiji...«

S posredovanjem Louisa Adamicha (Aloja za Adamiča z Grosupljega) je časopisna agencija »United Press« 29. marca 1944 (1) objavila:

PRVI UPOR JESENI LETA 1941

»...Maršal jugoslovanskih partizanov je napisal članek za ameriško javnost. V njem opisuje, kako je jugoslovanska rodoljubna vojska začela organizirati upor proti nemškemu okupatorju.«

Sledil je Adamičev članek o boju naših ljudstev in narodov. Ne bomo ga ponavljali, zakaj književnika Adamiča boj za uveljavitev naše osvobodilne borbe je dosegel po vrednosti boj njegovih rojakov po narodnosti.

»Ali so hoteli jugoslovanski narodi braniti svojo domovino? So. Ob proglasu za mobilizacijo so odhiteli na pomoč delavci in kmetje, mladina in inteligenca. Ves ta ljudski borbeni entuziazem pa je bil zaman, ker je odpovedalo državno in vojaško vodstvo. Izdajali so si napačne ukaze za vojaške vlake. Vojake so pošiljali na fron-

to brez municije. Ko je prišlo do kapitulacije, so vojaki pod grožnjo smrti morali polagati orožje sovražniku.

...V takem položaju je vodstvo Komunistične partije ukrenilo vse, da bi prišlo do vstaje vsega ljudstva...«

Boj se je odvijal, napetost zunaj je rasla. Časopis »The Sun, Baltimore« je 16. maja 1944 (ne čudimo se zakasnelosti novice) zapisal:

»V nekem posebnem intervjuju je Tito odgovoril:

Kako močna je zdaj, po zadnji 6. ofenzivi, narodnoosvobodilna vojska?

Odg.: V razdobju med 6. ofenzivo in danes se je večina naših divizij okrepila za deset do 40 odstotkov. Ustanovljenih je bilo nekaj novih divizij in brigad, da smo lahko formirali nove armadne korpuse.

Kakšen je odstotek Srbov, Hrvatov itd. v narodnoosvobodilni vojski?

Narodnoosvobodilna vojska je sestavljena iz 44 odstotkov Srbov, 30 odstotkov Hrvatov, 10 odstotkov Slovencev, 5 odstotkov Črnogorcev in 2,5 odstotka Makedoncev. Razen tega imamo tudi 2,5 odstotka muslimanov, medtem ko pomenijo druge narodnosti vključno italijanske enote 6 odstotkov.

...V Sloveniji je bila ustanovljena Osvobodilna fronta zelo zgodaj, 27. aprila 1941 (dva tedna po propadu stare Jugoslavije) iz naslednjih strank: Komunistične partije, Krščansko-socialistične stranke, Sokola (rodoljubne teovadne organizacije), Socialnodemokratske stranke, Delavskih sindikatov, Slovenske kmečke stranke, Slovenske katoliške stranke z dr. Antonom Brecljem na čelu in iz nekaj desetih političnih skupin na čelu. Pomembno je tudi to, da se je velika večina privržencev stare slovenske stranke, ki ji je bilo na čelu dr. Anton Korošec, priključila Osvobodilni fronti. Govoriti o večjem ali manjšem vplivu te ali ene stranke bi bilo neekorektno.

Od vseh omenjenih strank in organizacij je bilo ustvarjeno nacionalno gibanje s čvrstimi organizacijskimi oblikami. To gibanje predstavlja ves slovenski narod in njegova okupirana ozemlja.

Slovenci smo lahko ponosni, da smo bili od vsega začetka zavedni Jugoslavlani!

POLDE VRBOVSEK

Pozdrav iz Lermontova

Pred več leti je obiskala Slovenijo nekdanja partizanka Galina Nikolajevna Gričenko, sovjetska državljanka, ki zdaj živi v mestu Lermontov v Stavropolski oblasti. Gričenkova je bila leta 1944 in 1945 v Kamniško-zasavskem odredu, kjer so jo poznali kot Cvetko Rusinjo.

Pred kratkim je poslala uredništvu našega lista pismo. Najprej v njem pozdravlja vse vojne tovariše in jim čestita za dan republike 29. november. Želi, da bi bila Jugoslavija vedno svobodna, neodvisna in da bi njeni prebivalci živeli človeka dostojno življenje.

V nadaljevanju pa omenja, kako so jo nekdanji tovariši, ko je bila pri nas na obisku, vprašali, če bi lahko še enkrat v vojnih razmerah prehodila pot, kakršno je prehodila kot partizanka. Odgovorila jim je,

da najbrž. Ko se je vrnila domov, je pogosto mislila na to ter ugibala, kako bi preizkusila svoje sile.

Letos avgusta, ko je bila stara že skoraj 50 let, pa je sklenila prekorajiti greben Kavkaza. Šla je iz Pjatigorska prek Teberda in prelaza Kluhogorsk (3750 m) proti mestu Suhumi ob Črnem morju, kamor je prišla živa in zdrava. Zdaj je za to prejela diplomo in značko »turist SZ«. Med pohodom se je spominjala, kako so prav v teh krajih med zadnjo vojno sovjetski vojaki branili nacistom, da niso vdrli čez Kavkaz.

Gričenkova je ponosna, da je v mirnem času dokazala svojo vzdržljivost in izpolnila obljubo, dano tovarišem. Pismo končuje z besedami:

»Hura za nas stare partizane, še smo živili!